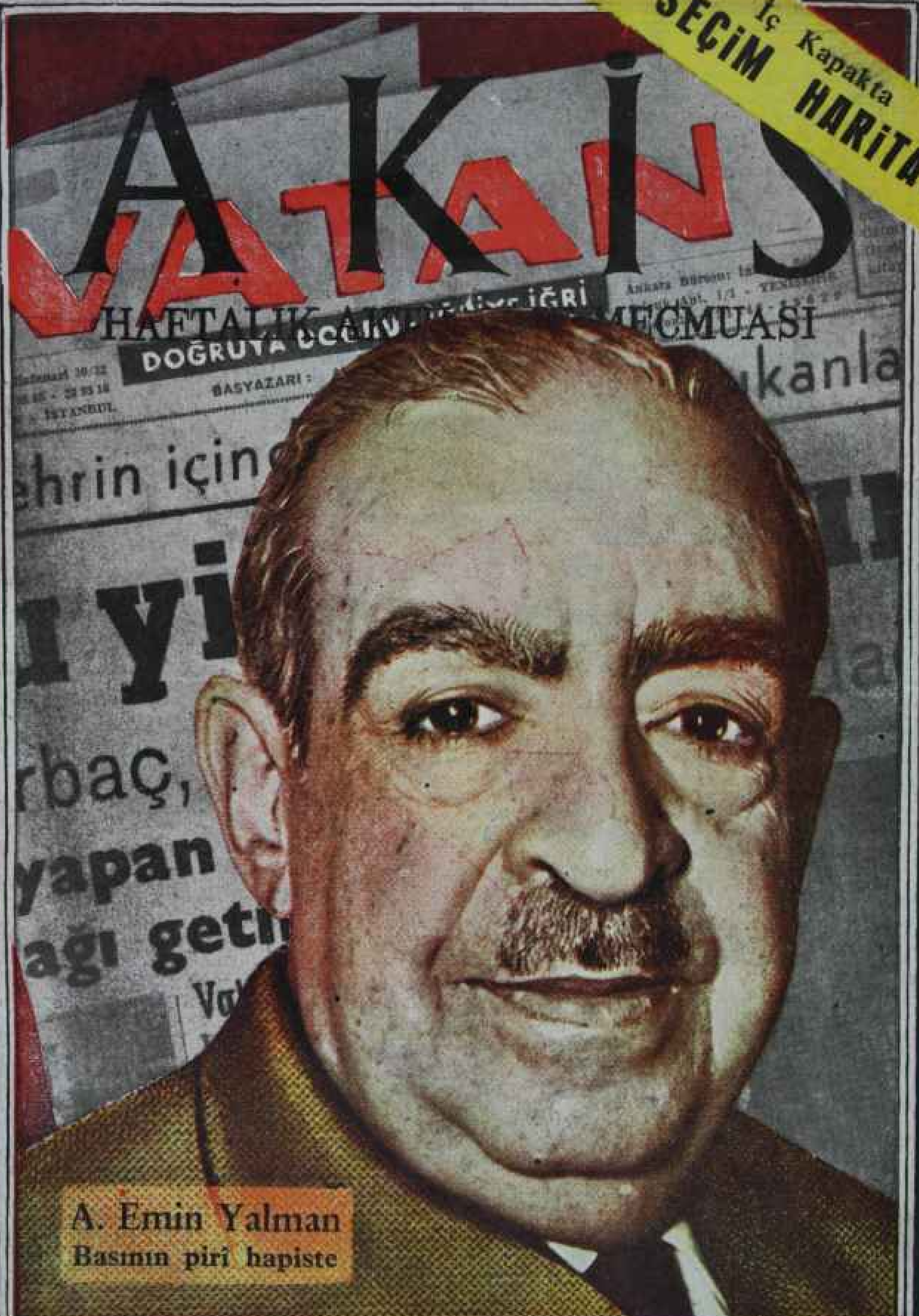
16 MART 1960 SAYI : 294

İç Kapakta SEÇİM HARİTASI

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

A. Emin Yalman
Basının pirî hapiste

EDİRNE
KIRKLARELİ
TEKİRDAĞ
İSTANBUL
KOCAELİ
SAKARYA
ZONGULDAK
BOLU
KASTAMONU
SİNOP
ÇORUM
ÇANKIRI
ANKARA
BİLECİK
ÇANAKKALE
BURSA
BALIKESİR
ESKİŞEHİR
YOZGAT
KIRŞEHİR
NEVŞEHİR
KÜTAHYA
MANİSA
AFYON
UŞAK
İZMİR
AYDIN
DENİZLİ
ISPARTA
BURDUR
KONYA
NİĞDE
ANTALYA
İÇEL
MUĞLA

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVII, Sayı: 294

Yazı işleri :

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7

Tel : 18992 *P. K. 582 - Ankara*

*

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B

Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221

*

İstanbul Bürosu

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. Gürsoy Han.
No. 27. Tel: 27 12 07

Fiyatı 125 Kuruş

Başyazar

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

Karikatür:

TURHAN

*

Fotoğraf:

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

*

Klişe:

Doğan Klişe

*

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

*

Abone şartları :

3 aylık	(12 nüsha)	: 12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	:25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	: 52.00 lira

*

İlân şartları:

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak : 750 lira

(İlân münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

*

İlan işleri :

Tel : 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel: 15221

Basıldığı Tarih : 15.3.1960

Kapak resmimiz

A. E. Yalman

Yalçının akibetine uğradı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Geçen hafta bugün, Türkiyenin istisnasız her tarafında -aman, D.P. Genel Başkanı duymasın- o "Uğursuz Kuyruk"lardan biri teşekkül etmişti. Ama bu sefer kuyruk gazete bayilerinin önündeydi ve talep edilen AKİS'ti. AKİS'in son sayısı satışa çıktıktan sadece bir kaç saat sonra tamamiyle bitmiş ve elde mevcut fazla, mecmua bulunmadığından binler ve binlerle talep maalesef karşılanamamıştır. Halbuki bayilerden, şahıslardan, teşekküllerden AKİS isteyen telgraflar bütün hafta akın halinde devam etmiştir. Herkes, ciddi bir çalışmanın neticesi olan Seçim Haritasını merak ediyor, seçim neticeleri hakkında AKİS'in tahminini öğrenmek istiyordu.

Bu hafta aynı haritayı, iç kapağımızda tekrar neşrediyoruz. Haritanın zedelenmeden tetkikini kabil hale getirmek maksadıyla mecmua dikişsiz olarak satışa çıkarılmaktadır. Okuyucularımız, onbinlerle insanın arzusunu göz önüne getirerek mecmualarının biraz dağınık kalmasını, ümit ederiz ki mazur görecekler ve bizi anlayacaklardır. Muayyen bir kağıt kontenjanına sahip olduğumuzdan AKİS'i daha fazla miktarda basamamak bizi de üzmektedir. Okuyucularımız için çare, her hafta aynı gün çıkan mecmuayı daha evvelden bayilerine sipariş etmeleri veya hemen çıktığı gün almalarıdır. İyi günler geri geldiğinde en mükemmel şartlar altında çıkacağımızı temin ederek okuyucularımızdan tekrar tekrar özür diliyoruz.

Bu hafta, gene "Seçimler" başlığı altında ve YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda hem Seçim haritamızın uyandırdığı geniş akisleri, hem de yeniden bastığımız haritanın hülasa şeklindeki izahını bulabilecek, tahminlerimizin isabeti hakkında da bir fikre sahip olacaksınız.

Herkesin seçimlerden bahsettiği ve -Menderesin tabiriyle- "Bakanları"nın karış karış yurdu gezip Muhalefete veryansın ettikleri şu günlerde büyük alaka bizzat D. P. Genel Başkanının İstanbuldaki faaliyeti üzerinde toplanmıştır. AKİS bu faaliyeti okuyucularına iki fasılda anlatmaktadır. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda siyasi muhabirlerimiz İstanbul temaslarının siyasi cephesini kendilerine has eğlenceli üslûp içinde nakletmek, MALİ VE İKTİSADİ SAHADA sayfalarımızda ise iktisat mütehassısımız yapılan vaadlerin mahiyetini açıklamaktadır. Böylece "İstanbul hâdiseleri" bir bütün teşkil etmektedir.

Bu hafta "Kapak Adamı", yaşayan Türk gazetecilerinin piri Ahmet Emin Yalmandır. BASIN sayfalarımızdaki portre, Yalmanın tamamiyle objektif portresidir. Aynı zamanda bu mühim hadisenin bütün dünyadaki akisleri de yazıda anlatılmaktadır. Ne fikirlerine, ne gazetecilik anlayışına, ne de gazetecilik vazifelerini yerine getirme tarzına asla iştirak etmediğimiz herkes tarafından bilinen Yalmanın maruz kaldığı muamele karşısında bütün sempatimizin bu emektar ve devir yapmış, cesaret sahibi büyük gazeteciyle beraber olduğunu söylemek isteriz. Ümit ederiz ki Yalman, portresini samimi ve kendisini şahsen sayan, seven kalemler tarafından çizilmiş bir portre olarak kabul edecek, bizim gazetecilik anlayışımızla kendi gazetecilik anlayışı arasındaki farktan tedirgin olmayacak, eski dostlarının kendisinden esirgedikleri toleransı bizden esirgemiyerek ne demek istediğimizi anlayacaktır.

Bu hafta AKİS biri tatlı, biri üzüntülü iki hadisenin merkezi oldu. Eski yazı işleri müdürümüz Tarık Halulunun Başbakanı küçük düşürdüğü iddiasıyla girdiği cezaevinden çıktığı gün Temyiz, arkadaşımız Kurtul Altuğun bir hapis cezasını tasdik etti. Ceza, Haşmetli İran Şahı tarafından açılmış meşhur davada verilmiş olan üç buçuk aylık hapis cezasıdır.. Kurtul Altuğ daha evvel, büyük Demokrasi kahramanlarımızdan -ve C. H. P. nin Parti Meclisine kadar seçilmiş- Muammer Aksoy adlı zatın Ankara Basın Savcısının zoruyla -meşhur Basın Kanununa dayanarak- gönderdiği hakaret dolu bir tekzibi neşri reddettiğinden bir ay hapis yatmıştı. O yüzden cezası tecil olunamayan Kurtul Altuğ İkinci çilesini başı dik ve dudaklarında bir tebessüm pek yakında çekmeye başlayacak, böylece hapishanelerdeki gazeteciler kafilesine bir yenisi ilâve olunacaktır.

Saygılarımızla

AKİS

Cilt: XVII, Sayı: 294

16 Mart 1960

A K İ S

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Medeniyet

Uzun senelerden beri beklenen bir hâdise, nihayet bu haftanın başında cereyan etti. Kendisine D.P. ye katılması için tazyik, yapılan gözde ve yüksek mevki sahibi bir vatandaş vazifesinden -sıhhî sebeplerle değil- meselenin içyüzünü açıklayarak istifa etti. Bu medeni adam, Ticaret ve Sanayi Odaları Genel Sekreteri Cihat İrendir. Cihat İren, aynı zamanda D.P. nin Bursa il başkanı olan Odalar Birliği Başkanı Hayri Terzioğluna şöyle bir istifaname gönderdi: "Bir siyasi partiye iltihakımı istediniz. Odalar Birliği Umumi Kâtipliği vazifesi uhdemde bulunduğu müddetçe siyasi partilere intisabı şahsen ve Birliğimiz bakımından uygun görmediğim cihetle istifa ediyorum. Kabulünü rica ederim."

En ehemmiyetlisinden en ehemmiyetsizine, bütün vatandaşlar üzerinde son zamanlarda insarsız ve amansız şekilde devam ettirilen baskının bu şekilde bir reaksiyona yol açması batılı cemiyetlerde tabiidir. Ancak, şimdiye kadar bizde görülen bu olmamıştır. Dünyanın servetine sahip insanlar "Hâyır!" demek cesaretini gösteremeyerek derin bir huzursuzluk hissede ede- ve tazyikin ne maksatla yapıldığını pek alâ bilerek, bunun cemiyetimiz için ifade ettiği büyük tehlikeyi görerek- boyun eğmişler, "evde evladü âyâl var" zihniyetinin kurbanı küçük ücretliler içlerinden diş bileyerek beyannameler imzalamışlar, en kabadayıları bir mazeret uydurarak işinden ayrılmış, fakat başını belâya sokmamak için ayrılışının hakiki sebebini gizlemiştir. Nitekim, kendilerinden bazı şeyler istenilen, memurlar arasından hiç kimsenin vaktiyle Fuat Arnanın yaptığı şekilde bunu açıklayarak talep sahiplerinin yüzüne hakettikleri şamarı indirmemesi de dikkati çekmiyor değildi.

Şimdi Cihat İren, vatandaşlarının takdir nazarları altında bu perdeyi yırtıyor ve medeni insanların nasıl davranmaları gerektiğini ortaya koyuyor. Bu davranış, şüphe yok, derin akisler uyandıracak ve baskıyı marifet sayanları ancak böyle reaksiyonlar cesaretsiz kılacaktır. Ses çıkarmayanların, sineye çekenlerin verdiği cesareti Cihat İren bir anda kırmaktadır. İşte, kendisine bir partiye -hangisine olduğunu anlamak için kâhin olmaya lüzum yoktur- girmesi için tazyik yapılmıştır. Cihat İren bunu kabul etmeyecektir. İstifasını da bu yüzden vermektedir.

Cihat İren
Medeni bir adam

Kimin elinden ne gelirse, lütfen ardına koymasın! Görülecektir, böyle davrananlara karşı hiç kimsenin elinden bir şey gelmeyecektir.

Seçimler

Papatya falı

Bu haftanın başlarında bir gün İstanbulda, Başbakan Menderes sondajlarına devam ederken "iyi haber alan bir Demokrat" AKİS muhabirine, gülümseyerek şöyle diyordu:

"— Haritanız çok makbule geçti. Ama zannetmeyiniz ki D.P. içinde herkes vaziyetin bu şekilde olduğundan habersizdir. Doğudan ve Güneyden gelen dalgaya karşı bizim de tedbirlerimiz var."

Sonra, aynı mütebessim tavırla, bir kaç günden beri İstanbul sokaklarını süsleyen sayını ilânlarını gösterdi.

"— Evvelâ sayım, sonra seçim!. Hele şu İstanbulla İzmirin çıkaracakları milletvekili adedini C.H.P. dalgasını karşılıyacak miktara yükseltelim, arkasından kozumuzu paylaşırız!"

"İyi haber alan Demokrat" ın sözlerinden D.P. nin bütün seçim şansını İstanbul ve İzmirin münevver kütlelerinin elde edilmesine bağladığı, gayretlerini oralara teksif ettiği, fakat bu arada ihtiyatı da bırakmayarak İstanbul ile İzmir kontenjanının arttırılmasını elzem gördüğü anlaşılıyordu. Tabii bu, bir tahminden ibaretti. Ama bir yandan Menderesin, bütün Bakanlarıyla birlikte İstanbula göç etmesi, diğer taraftan gecekondulara tapu dağıtılması hikâyesinin ısıtılıp sofraya konması, nihayet büyük şehir dükkânlarının muvakkaten de olsa malla doldurulması istikametinde tamamiyle iktisat ilmi dışında adımlar atılması -seçimlerin henüz kararlaştırılmamış tarihi ne olursa olsun- D.P. nin bu iki büyük şehri birer can kurtaran simidi saydığını geçen hafta içinde açık şekilde gösterdi. Doğrusu istenilirse bu, yanlış bir hesap değildi. Gerçi İstanbul ortadaydı ama, İstanbulun dahil bulunduğu Marmara bölgesinde D.P. nin sarı rengi hakimdi. Tıpkı, gene ortada bulunan İzmirin dahil olduğu Ege bölgesinde görüldüğü gibi.. D.P. büyükleri adı İstanbul ve İzmir de olsa, Marmarada veya Egede bir şehri kazanmayı Doğuda, Güneyde, hattâ İç Anadoluda ve Kuzeyde bir şehri kazanmaktan daha kolay buluyorlardı.

Sayım Ekim ayında yapılacağına göre, seçimlerin sonbahara bırakılması yolunda bir temayülün D.P. büyüklerinin başlarında filiz salmaya başladığı haberi böylece bu haftanın başında İstanbulda ağızdan ağıza dolaşmaya başladı. Aslına bakılırsa D.P. büyükleri sondaj safhasındaydılar, "seçim arzuları var" dı, fakat "seçim kararları yok" tu, ancak sondajlardan elde ettikleri neticeler -Koraltan İçelin halini gördükten sonra "Ne oldu size İçelliler, ne

Haftanın içinden

Haklı Olan Menderestir

Seçimlerin yaklaştığı şu günlerde D.P. Genel Başkanı sayın Menderesin tutumu ve politikası pek çok çevrede tenkit mevzuu oluyor. Tenkitlerin başlıca sebebi tutumun ve politikanın yadırganması, bunların idealimizdeki Türkiyenin idare tarzına aykırılığıdır. Radyolarda devam eden neşriyat, herkesin tebessümlerine yol açan o Vatan Cephesi listeleri, partilerinden zorla veya menfaat mukabili istifade ettirilen "Partilerinin tutumunu beğenmeyen muhalif vatandaşlar", şükran telgrafları, bağlılık telgrafları, tebrik telgrafları, tapınma telgrafları, el bağlama, el öpme, el yalama telgrafları, fahri hemşehrilikler, fahri başkanlıklar, dehşetengiz nutuklar, tehditler, sövmeler, hapsedilen gazeteciler hep mânâsız, boş, hatalı hareketler gibi geliyor. Aklıselim sahipleri bütün bunların faydasızlığını belirtiyorlar, huzurun bu yoldan sağlanmasına imkân olmadığını hatırlatıyorlar, İktidara düşen vazifenin ne olduğunu söylüyorlar. Yaptıkları tavsiye Muhalefetin elindeki silâhların ve hürriyet bayrağının rejimde liberalizme gidilmek suretiyle alınması, D.P. nin eski aşklarına dönmesi, hırçın, hiddetli halini bırakması, kısacası demokratik bir idarenin şartlarını yerine getirmesi ve seçime öyle gitmesidir. Bu fikirler basında savunuluyor, muhalif partilerde savunuluyor, hattâ sayısız Demokrat çevrede savunuluyor. Basiret yolu görülüyor ve gösteriliyor. Fakat D.P. nin sayın Genel Başkanı ve etrafındaki bir avuç akıl yoldaşı tutumlarını değiştirmiyorlar, bilâkis aynı istikamette daha hızlı ilerlemenin çârelerini arıyorlar.. ve teslim etmek lâzımdır ki buluyorlar.

İşin aslında sayın Menderesin tutumu ve politikası artık bir zaruretin, bir çaresizliğin icabı olduğuna göre herhangi değişiklik beklemek hayalleri hakikat sanmaktan başka şey değildir. Kendi mantığı içinde haklı olan, hem de yüzde yüz haklı olan elbette ki Menderestir. Bugünkü şartlar altında İktidarın sayın başı en mantıkî, en tabiî, tek ümitli yolu takip etmektedir. Yapılanlar, ötekilerdir; sayın Menderesin gayesinin sayın Menderesin usullerinden başka türlü tahakkuk edebileceğini sananlardır. Sayın Menderesin usulleri o gayenin tahakkukunu sağlayabilecek midir? O, bir başka sualdir. Muhakkak olan, D.P. nin normal şartlara dönüldüğünde Türkiyede herhangi bir seçimi kazanma şansını tamamiyle yitirmiş bulunduğudur. Gerçi sayın Menderesin tutumunun ve politikasının da bunu sağlamaya yetmediği ilk seçimlerde görülecektir. Ama anlaşılıyor ki böyle bir tecrübeye lüzum vardır ve 1950 de C.H.P. nin yaptığının "budalalık" değil "akıllılık" olduğunun gözler tarafından görülmesi, eller tarafından tutulması, ondan sonra da herkesin ona göre davranmayı öğrenmesi şarttır.

Son haftalar zarfında D.P. saflarında ortaya çıkan bir tenakuz pek çok kimseyi hayret içinde bırakmış, sayın İnönünün dış politika demeci karşısında bir yandan sayın Menderesin, diğer taraftan öteki D.P. sözcülerinin tutumu arasındaki fark iktidarın sayın başı aleyhine tefsirlere yol açmıştır,. Her şeyde olduğu gibi bu tipik misalde de, aslında, haklı sayın Menderestir. Sayın Menderes, on yıllık iktidarı boyunca D.P. ye öyle bir istikamet vermiştir ki, D.P. ya hulûs ile tasını tarağını toplayıp muhalefet safına dönecek, ya da direnecektir. Tabii, direnebildiği kadar..

Zira bugünkü D.P. iktidarı öylesine suni, eften püften destekler üzerinde durmaktadır ki ve bir zamanların sevgili partisi o kadar ufalanmıştır ki, normal şartlar altında saçma görünen bütün o çocukça tertipler yüzde yüz zaruretlerin icabıdır. O saçmalıkları da kaldırınız, D.P. diye bir varlığın ortadan yok olduğunu görmemiz mukadderdir. Sayın Menderesin tutumunun ve politikasının haklı bulunmasının sebebi budur. Bu tutumun ve bu politikanın -seçimlerin mukadder neticesi gelip çatmadan- değişmesinin imkânsızlığı da bu yüzdendir. D.P. demokratik idarenin müşkillerinden hiç biriyle başa çıkacak halde değildir. Ensesinden Damoklesin kılıcı kalkmış, kendisine ispat hakkı tanınmış bir Basın! Objektif neşriyat yapan, ona buna tehditler savurmayan, tek taraflı olmaktan uzak bir Radyo! Murakabe vazifesini kusursuz yapan Meclis Grupları! Serbestlik, alenilik ve murakabe! Bunlar, D.P. iktidarı için arsenik veya striknin kuvvetinde zehirlerdir. Bir insanın gönül rızasıyla böyle zehirleri içmesi nasıl beklenmezse, D.P. nin de kendisini yıldırım çarpmış gibi yere serecek bu şartları gerçekleştirmesi elbette ki hayal edilemez.

Gerçi, içinde bulunduğumuz çıkmazın hakiki çıkar yolu D.P. nin Demokrasi oyununda iktidardan muhalefete geçmenin bir ölüm, muhalefetten iktidara geçmenin vazgeçilmez bir nimet olmadığını anlamasıdır. Ama Türk Demokrasisinde bu gerçeğin anlaşılması için, "İnönü tecrübesi" nden sonra bir "Menderes tecrübesi" ne ihtiyaç vardı ve bugün yaşadığımız devre o ikinci tecrübenin son safhalarıdır. D.P. muhalefet safında bulunmayı göze alsa, Türkiyede huzur bugün teessüs eder. Ama, doğrusu istenilirse, bunca sıkıntıyı bunca yıl çektikten sonra böyle bir değişiklik istikbal bakımından hayırlı mı olur belli değildir. Kim bilir, belki de sayın Menderesin tutumu ve politikasıyla dahi zamanı gelen İktidarların gitmesine mani olunamadığının açık şekilde belli olması yarın aynı hevese kapılabilecek kimselerin heveslerini kıracak ve Türk Demokrasisi normal işleyecektir. Bugün D.P. basiret yoluna dönse, bir gün bunu dahi -bugünün liderlerinin C.H.P. hakkında düşündükleri gibi- "budalalık" saymayacak kimselerin çıkmayacağını temin etmek kabil değildir. Ama Türk milleti. "Menderes tecrübesi" ni gerektirdiği gibi neticelendirirse -ki neticelendirecektir- iki tecrübe bütün politikacılara ders yerine geçecektir.

"İnsan iktidarı nasıl bırakır, yahu?" zihniyeti şark memleketlerinde demokrasinin bir türlü gerçekleşmemesinin başlıca sebebini teşkil etmiştir. 1950 de C.H.P. insanın iktidarı pek âlâ bırakacağını, bundan dolayı da bedbaht olmayacağını en parlak şekilde gözler önüne sermiştir. Bugünkü ihtiyacımız 1960 da D.P. nin insan istemese de, mânevi sermayesini tüketti mi, iktidardan gittiğini aynı parlaklıkla ortaya koymasıdır. Ondan sonra bu topraklar üzerinde, iki tecrübenin hatırası, nesiller tarafından unutuluncaya kadar Demokrasi mekanizması tıkır tıkır işleyecek, hiç kimse imkânsızın peşinden koşmayacak, kaderine ve oyunun kaidelerine boyun eğecektir. Mesele, millet olarak bu rejime liyakatimizi ispat etmemizdir.

Sıkıntılarımızın mükâfatı bu olacaktır...

İstanbuldan bir görünüş
Bir sengine yekpare İktidar mülkü fedadır

oldu size" diye dövünmekten kendisini alamamıştı- kendilerini C.H.P. ile hemen koz paylaşmaya pek teşvik etmiyordu!

Bölgelerin durumu

Aslında, Türkiye yedi bölgeye ayrılıp her bölgedeki kuvvetler incelendiğinde D.P. lilerin cesaret bulmalarına imkân yoktur. Bu yedi bölge -Trakyayı da ihtiva eden- Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgeleridir. Bu bölgelerden sadece ilk ikisinde D. P. kahir ekseriyete sahiptir. Kuzeyde D.P. nin iki kalesiyle, şans sahibi olabileceği bir kaç ili vardır. Güney Doğunun bir kaç ufak ili D.P. ye rey verecektir. Fakat öteki bölgelerde sarıya boyanabilecek tek il mevcut değildir. D.P. nin oralardaki en büyük şansı ortada sayılabilecek bir kaç ildir.

Marmara Bölgesi: Burada on il vardır ve bu on il 1957 seçimlerinde 113 milletvekili çıkarmıştır. İller Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bilecik, Bursa, Balıkesir ve Çanakkaledir. Son sayımdan bu yana Türkiyedeki en yüksek nüfus artışı -bilhassa İstanbul dolayısıyla- bu bölgede vukua geldiğinden yeni sayım sonunda bölgenin milletvekili kontenjanı daha da artacaktır. Ancak, D.P. büyüklerinin hangi pembe gözlüklerle bakmak suretiyle İstanbulu "çantada keklik" saydıklarını anlamak kabil değildir. Zira İstanbul, Vandan sonra, bütün Türkiyede C.H.P. nin 1954 - 57 arası en ziyade terakki kaydettiği ildir. C.H.P. İstanbula 1954 de reylerin % 27,20 sini almışken, üç sene sonra % 41,10 unu kazanmıştır ki ilerleme nisbeti -1954 yılı 100 alınırsa- +51 dir. Aynı müddet zarfında ise D.P. -18 nisbetinde gerilemiştir. 1957 den bu yana "Sihirkâr el" edebiyatının İstanbulun münevver kütlesinin gelişme istikametini tamamiyle değiştirdiğini kabul etmeksizin İstanbulu D.P. li saymanın imkânı yoktur. Zaten bütün bu bölgede C.H.P. +10,9 nisbetinde ilerlemiş, D.P. -13,7 nisbetinde gerilemiştir. D.P. nin şansı, aradaki farkın büyük olmasıdır.

Ege Bölgesi: Burada sekiz il vardır ve bu iller 1957 seçimlerinde 85 milletvekili çıkarmıştır. Ancak, Ege bölgesinde de nüfus artışı büyük olmuştur. Egenin illeri Manisa, Kütahya, Uşak, Afyon, Denizli, Aydın, Muğla, İzmirdir. İzmirde 1954-57 arası C.H.P. reyleri +8 nisbetinde artmış, D.P. ninkiler -11 nisbetinde düşmüştür. Fakat o tarihte C.H.P. aradaki farkı kapatamamıştır. Bu sefer de kapatacağı garanti değildir. Ancak D.P. nin gene kazanacağı daha da az garantidir. Bu bakımdan İzmir ortada bir şehirdir. Bütün Egede C.H.P. nin gelişme nisbeti +9,2 dir, D.P. nin gerileme nisbeti ise -13,7.

Akdeniz Bölgesi: Bu bölgede yedi il vardır ve her şey göstermektedir ki 1957 seçimlerinde Meclise 61 milletvekili gönderen bu yedi ilin yedisi de ilk seçimlerinde reylerini C.H.P. lehinde kullanacaklardır. İhtimal, Refik Koraltanın bu haftanın başında Akdeniz bölgesinde izhar ettiği üzüntü bu derdin neticesidir. Bölgenin illeri Antalya, Burdur, Isparta, İçel, Adana, Maraş ve Hataydır. Bütün bölgede C.H.P. Isparta ve Burdurda Hür. P. ye giden reyler dolayısıyla sadece +8,7 nisbetinde ilerlemiş, fakat D.P. nin gerilemesi -23,8 i bulmuştur.

Karadeniz bölgesi: Bu bölgede 14 il vardır. Bunların üçünde D.P. zaferi garantidir, dokusunda C.H.P. zaferi. İki il ortadadır. Bölgenin illeri Zonguldak, Bolu, Kastamonu, Sinop, Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Trabzon, Rize ve Artvindir. Karadeniz bölgesi 1957 seçimlerinde 123 milletvekili çıkarmıştır. Bu bölgede C.H.P. nin ilerleme nisbeti +17 dir. D.P. ise -19,2 nisbetinde düşmüştür.

İç Anadolu Bölgesi: Bu bölgede on il vardır ve hiç bir ilde D.P. nin büyük şansı yoktur. Sadece üç ilin ortada bulunduğu anlaşılmaktadır. Bölge 1957 de 112 milletvekili çıkarmıştır. Bölgenin illeri Eskişehir, Ankara, Çankırı, Konya, Nevşehir, Niğde, Kırşehir, Kayseri, Sivas ve Yozgattır. Bu bölgede C.H.P. +8,6 nisbetinde ilerlemiş, D.P. ise -24,6 nisbetinde gerilemiştir.

Doğu Anadolu Bölgesi: Bu bölgenin oniki ili vardır. Bu iller 1957 de Mec-

lise 70 milletvekili göndermişlerdir. Bölgenin illerinin çoğu C.H.P. kaleleridir. Bunlar Malatya, Elâzığ, Bingöl, Muş, Bitlis, Kars, Ağrı, Erzurum, Erzincan, Van, Tuncelidir. Bu bölgede C.H.P. +22,7 nisbetinde ilerlemiştir. Düşünmek lazımdır ki C.H. P. nin sadece Vandaki gelişme nisbeti +61 dir. D.P. ise bütün bölgede -13,3 nisbetinde gerileme kaydetmiştir.

Güney Doğu Anadolu: Bu bölgenin altı ili, halen Mecliste 46 milletvekili vardır. İller Gaziantep, Adıyaman, Urfa, Diyarbakır, Mardin, Siirttir. Hiç bir ilde D.P. nin kesin şansı yoktur. Buna mukabil üç ilde C.H.P. nin zaferi garantidir. Üç il ise ortadadır. Bütün bölgede C.H.P. nin ilerleme nisbeti +11,6 dır. D.P. ise -20 nisbetinde gerilemiştir.

Rakamların dili

Dünyanın ileri memleketlerinde bir ilim hâline gelen ve üniversitelerde okutulan bu seçim coğrafyasının istatistikleri 1954 ten itibaren D.P. nin hemen bütün illerde gerilediğini, C.H.P. nin ise hemen bütün illerde ilerlediğini göstermektedir. İl itibariyle 1954 - 57 arası hamle rekoru +61 ile Vandadır. Onu, +51 ile D.P. nin bugün peşinde koştuğu İstanbul, +50 ile Bitlis, +43 ile ağrı, +38 ile Kastamonu takip etmektedir. D.P. ise Burdurda -43, Çankırıda -38, Niğdede -34, Vanda -34 gerileme kaydetmiştir. İktidar partisi sadece iki ilde, Sinopta +9, Muşta +29 nisbetinde ilerlemiştir. 67 ilin 65 inde D.P. reyleri ehemmiyetli nisbette azalmıştır. Buna mukabil C.H.P. sadece 10 ilde gerilemiştir ki bunlar Yozgat, Çorum, Adıyaman, Bursa, Nevşehir, Diyarbakır, Isparta, Burdur, Kırşehir ve Sinoptur. Bunların içinde Sinop hariç, öteki illerin hepsindeki D.P. gerilemesi C.H.P. gerilemesinden büyük olmuştur.

Bu tablonun D.P. lilere zevk vermediğini ve seçim iştihasını baltaladığını kabul etmemeğe imkân yoktur. Bölge itibariyle ise D.P. en ziyade İç Anadolu bölgesinde rey kaybetmiştir. Gerileme nisbeti -24,6 dır. Halbuki 1954 te İç Anadolu hemen kütle halinde reyini D.P. ye vermiş ve seçim haritalarından C.H.P. yi silmişti. Üç sene içinde bozulan ekonomik şartlar son üç senede daha da bozulduğundan -D.P. liler ne kadar sinirlenseler- İç Anadoluda 1954 e nisbetle düşüşün -50 yi bulması işten bile değildir. Aynı şekilde Akdenizde, Karadenizde, Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde D.P. nin reyleri 1954 e nisbetle inanılmaz derecede azalacak, bu azalma kendisini Marmara ve Ege bölgelerinde de gösterecektir. Ancak o bölgelerde iki parti arasındaki mevcut fark D.P. lehine olarak pek geniş bulunduğundan C.H.P. nin rakibini aşması hiç kolay olmayacaktır.

Bu bakımdan D.P. lilerin seçim kazanmak için bütün gayretlerini milletvekili adedi yükseltilmiş İstanbul ve İzmire teksiflerinde şaşılacak hiç bir cihet yoktur. "İyi haber alan Demokrat" ın tabiriyle "C.H.P. dalgası"nı böyle bir dalgakıransız önlemeyi düşünmek bile abestir.

Bakanlar kol geziyor

Nitekim bu yüzdendir ki geçen hafta boyunca ve bu haftanın başında radyoları dinleyenler bütün Bakanların İstabula koşuştuklarından başka İstanbulda da kolları sıvamış bulunduklarını öğrendiler. Ticaret Bakanı, Çalışma ve Basın - Yayın Bakanıyla birlikte balıkçıların dertlerini dinliyor, Millî Eğitim Bakanı ilkokullar açıyor, Devlet Bakanı gecekondu sahiplerine, bir cennette arsa vaad etmiyor, Maliye Bakanı tüccara görülmemiş kolaylıklar sağlıyor, Koordinasyon Bakanı listeler değiştiriyordu. Ama bu arada İstanbulu teşkil eden kitlelerde bazı dönüşlerin vukuu dikkatli gözlerden kaçmıyordu.

Hakikaten, büyük bir rey nisbetine sahip gayrimüslim vatandaşların sempatisinin C.H.P. istikametini aldığı son zamanlarda D.P. büyüklerinin malûmudur ve bundan büyük bir huzursuzluk duyulmaktadır. Zira tâ 1946 dan itibaren D.P. nin İstanbuldaki zaferlerinde Varlık Vergisi dolayısıyla C.H.P. ye kırgın ekalliyetin rolü büyük olmuştur. Fakat bundan kısa bir müddet evvel Rum Patriği Athenagorasın, ağabeysinin vefatı dolayısıyla İsmet İnönü'ye çektiği telgraftaki son derece manalı cümleler ve temenniler dikkat nazarlarından kaçmamıştır. Ermeni ve Yahudi cemaatlerinde de C.H.P. nin iktidara gelme şansı bütün yurtta arttıkça Muhalefete karşı bir temayül kendisini hissettirmektedir.

Gecekondu mahallelerine gelince, oralarda durum başkadır. O bölgelerin akıllı halkı çektikleri geçim sıkıntısının mesulünün kim olduğunu mükemmelen bilmektedirler. Fakat seçim gününe kadar İktidardan yana görünmeyi tercih etmektedirler. Seçim arifeleri bu bölgeler için yol yaptırma, tapu alma, su getirtme, dertlerden kurtulma devresidir. Ancak son iki seçim gecekondu sakinlerinin gözlerini açmıştır. Halkın oralardaki talebi peşindir. Seçimden sonra yerine getirileceği bildirilen vaadlere herkesin karnı çoktan doymuştur. Mahalle D.P. ye rey verecek, D.P. de onun isteklerini gerçekleştirecek! Buna, artık hiç kimse aldırmamakta, peşin tediye usulünü istemektedir. Halbuki dağları taşları altın haline getirse bile D.P. için bu bölgeler halkının kaderini, memleketin umûmî kaderini değiştirmeden ıslah etme çâresi mevcut değildir.

Üstelik, D.P. teşkilâtında hüküm süren huzursuzluk bir seçimin İstanbulda D.P. tarafından kazanılması ihtimalini kuvvetle zedelemektedir. Bu teşkilât, dış görünüşüne rağmen parça parça haldedir ve yamalı bohçaya benzemektedir.

İzmire umumî bir bakış
Bakan: Aç tavuk!

İstanbullu ne yapacak?

Şu halde, hele seçimler sayımdan sonra yapılırsa İktidarın akibeti bir muayyen nisbette İstanbul halkının kullanacağı reyle alâkalı olacaktır. Gerçi İstanbul ve İzmir D.P. nin kefesine konsa da, bu parti Anadoluda belini doğrultamadığı takdirde iktidarda kalmaya muvaffak olamayacak, Meclise hayli sayıda milletvekili sokmakla beraber muhalefete düşecektir ama münevveri, Üniversitelisi, memuru bu derece bol bir şehirde D.P. nin bugünkü "horoz şekeri dağıtımı" ile bir seçimi vurması sürprizlerin en büyüğünü teşkil edecektir.

Her şey göstermektedir ki İstanbul seçimlerini oyunu en iyi oynayan ekip kazanacaktır ve bu yakınlarda C.H.P. nin İstanbul üzerindeki tutumunu değiştirerek ağır toplarını o istikamete tevcihi hiç kimseyi şaşırtmayacaktır.

C. H. P.

Yiğit ve yoğurt

Geçen haftanın başlarında bir gün, C.H.P. Ankaradaki çalımlı, ama dört bir tarafı delik deşik yollarla kaplı Genel Merkez binasının bir odasında kendisine sorulan sualleri itinayla cevaplandırmaya çalışan orta yaşlı, saçları hayli dökülmüş, tıknaz adamı görenler imtihan geçiren bir talebenin karşısında bulunduklarını kolaylıkla sanabilirlerdi. Üstelik, hoca çetin bir hoca olmalıydı. Zira suallerin sonu gelmek bilmiyordu. Halbuki bahis mevzuu orta yaşlı, saçları hayli dökülmüş, tıknaz adam iktidarın 1 numaralı namzedi C.H.P. nin koca bir il başkanıydı. Karşısında oturan ve kendisinden çok daha genç olan "mümeyyiz" ise aynı partinin Merkez İdare Kurulu üyesiydi. Partinin bu en yüksek kademesinde vazife almış C.H.P. li ile bir ili idare eden C.H.P. linin konuşması inanılmaz derecede uzun sürdü. Birincinin öğrenmek istediği, ikincinin anlatmak istediği hakikaten çok şey vardı. Mülakattan sonra elde edilen bilgiler not halinde, hususi surette hazırlanmış bir dosyaya kondu. C.H.P. de uzun zamandan beri ilk defa olarak böyle çalışılıyordu. Ama çalışma tarzına en ziyade takdir hissi duyanlar, tam 67 ilden gelen C.H.P. temsilcileri oldu. Bu temsilcilerin altmıştan fazlası bizzat il başkanlarıydı. Sadece bir kaç tanesi, "vekil" sıfatını taşıyordu. Ama istisnasız 67 ilin sesi, geçen haftanın başında C.H.P. Genel Merkezinde duyuldu.

Genel Merkez, seçim lâfının kulakları ziyadesiyle tırmaladığı bu sırada il başkanlarını bir toplantıya çağırmayı münasip bulmuştu. Böylece, partinin yurt çapındaki durumu belli olacak, yüksek kademe idarecileri muhtaç oldukları bilgileri edineceklerdi. Genel Merkez, davet fikrinin kabulünü müteakip harekete geçti. Bu, Genel Sekreterlik makamına İsmail Rüştü Aksalın oturmasını takiben zaten âdet olmuş ve eski Maliye Bakanının getirdiği yeni hava bir anda çalışmalara batılı istikametini vermişti. İl başkanları gelecekleri. Ama, kendileriyle havadan sudan mı konuşulacaktı? Yoksa, vaktiyle yapıldığı gibi kendilerine bir nutuk atılacak ve hepsi savılacak mıydı? Genel Merkez, fırsattan gerektiği gibi istifade kararını verdi. Merkez İdare Kurulunun azaları aralarında il başkanlarını paylaştılar. Müşterek toplantıların dışında bu başkanlarla "mülakat" lar yapacaklar, kendilerine sualler soracaklar, bu suretle illerdeki durumu öğreneceklerdi. Elliden fazla sual ihtiva eden bir liste hazırlandı, fakat sualler azami derecede mahrem tutuldu. Gerçi bazı gazeteler geçen hafta bu suallerin il başkanlarına yollandığını yazdılar ama, bunun aslı yoktu. Bilâkis, suallerin mülakattan evvel kimsenin eline geçmemesi için tedbir bile alındı. Cevaplar, ilin durumunu olduğu gibi ortaya koyacaktı. Para vaziyetinden valinin tutumuna kadar.. Genel Merkez zaten her il hakkında yeni bir dosya açmıştı. Malûmat oraya konulacaktı ve böylece Genel Merkezde her hangi bir il hakkında bilgi edinilmek istendiğinde dosyayı açmak yetecekti.

Plân, başarıyla tatbik edildi. İlk gün İnönünün yaptığı açış konuşmasını ve Aksalın siyasi icmalini takiben Merkez İdare Kurulunun azaları meşgul olacakları il başkanlarını sigaya çekmeye başladılar. Sorulacak elliden fazla sual vardı.. Buna rağmen bir buçuk günde mülakatlar neticelendirildi ve müşterek toplantılara geçildi.

İktidarın teminatı

Daha ilk temaslarda görüldü ki il başkanları Ankaraya, tıpkı 1950 nin arifesindeki D.P. il başkanları gibi ümitle, enerjiyle, azimle dolu olarak gelmişlerdir ve içlerinden bir teki iktidarın el değiştirmeyeceğini hatırına getirmemektedir. Fakat il başkanları Genel Merkezde karşılaştıkları havayı tatlı bir sürpriz saymaktan kendilerini alamadılar. Bu İsmail Rüştü Aksal, Genel Merkezi ne hale sokmuştu! Sanki Ford fabrikalarındaydılar. Her şey, tıkır tıkır işliyor, hummalı bir faaliyet kendisini hissettiriyordu.

İl başkanlarının anlattıkları arasından bir takım "esas" ları bulup çıkarmak zor olmadı. Doğrusu istenilirse Vandan gelen temsilciyle Edirneden gelen temsilcinin, Samsundan gelen temsilciyle Antalyadan gelen

C.H.P. İl başkanları toplantı halinde
Sanki Ford fabrikasındalar

temsilcinin söylediklerinin bir kısmı birbirini tutuyordu. Bir defa, her yerde tarafsız kütleler C.H.P. ile beraberdi. Sonra, Radyonun tesirini tamamiyle kaybetmiş olduğu açık bir hakikatti. Vatan Cephesi hikâyesinin bir komedi olduğunda ittifak vardı. Vanın bir köyünde veya Edirnenin bir köyünde, Samsunun bir köyünde veya Antalyanın bir köyünde zaman zaman köylüler geliyorlar ve C.H.P. den yapılacak muhtar seçimine katılmamasını istiyorlardı. Kalpleri C.H. P. den yanaydı, "Ama, anlarsınız ya.." diyorlar ve göz kırpıyorlardı. Böyle hallerde C.H.P. ya seçimlere hiç katılmıyor, ya da C.H.P. li adaylar müstakil, hattâ D.P. etiketi altında muhtar oluyorlardı. Bu ihtiyata lüzum hissetmeyen köylerde ise C.H. P. seçime katılıyor ve yarıdan fazla muhtarlığı kazanıyordu. Sonra, hükümetle işi olanın Vatan Cephesine girmesi âdet olmuştu ve artık bu, ayıp sayılmıyordu. Hattâ bazı yerlerde C.H.P. Vatan Cephesine bizzat üye sağlıyordu. İl başkanlarının üzerinde ittifak ettikleri başka bir nokta, partilerinin bu seçimde iktidarı alacağına dair imanları oldu.

Seçim Haritası

Bu yüzdendir ki AKİS'in meşhur Seçim Haritası geçen hafta içinde Genel Merkezin koridorlarında konuşulan başlıca mevzu oldu. İllerinde D.P. nin kazanacağı tahmini yapılan veya ortada olduğu söylenen yerlerin başkanları şiddetle itiraz ediyorlardı. Orada da C.H.P. kuvvetliydi, orada da D.P. yere serilecekti. İl temsilcileri lâfa böyle başladıktan sonra mucip sebeplerini ileri sürüyorlardı. Tabiî bu sebeplerin hepsi inandırıcı olmaktan uzaktı. Ama başkanların imanını, inancını belli etmek bakımından alâka uyandırıcıydı. Muş gibi, Diyarbakır gibi, Siirt gibi "ortada iller" in başkanları bir formül buldular: Yerlerine döndüklerinde arkadaşlarını toplayacaklar ve "Bizim ilde kim kazanacak?" diye soracaklardı. Arkadaşları "Biz" diye cevap vereceklerdi. Zira, ifadelerine nazaran AKİS yanılmıştı ve hakikat kendi söyledikleri gibiydi. O zaman arkadaşlarına diyeceklerdi ki "Bakınız, bizim ilimizi bile altıoklu bayrağa sarmamışlar! Düşününüz, bu bayrağa sardıklarında C.H.P. nin kuvvetini!" Buluş memnunluk uyandırdı ve Seçim Haritasında sarı, siyah veya benekli renkleri taşıyan illerin temsilcilerinin AKİS'e söylenmelerinin kısmen önüne geçti. Fakat hadise, il başkanlarının maneviyatlarını gösterme bakımından büyük alâka uyandırdı. Hiç kimse kendi ilinde D.P. nin kazanacağını kabul etmek istemiyordu. Kütlelerin kütle halinde ayrıldıkları D.P. nin hâlâ bir seçimi kazanabileceğini düşünmek dahi bunlara deli saçması gibi geliyordu.

İsmet İnönü
Mesuliyet arifesinde

İnönü durumunu anlatıyor

İl başkanlarının hepsi, İnönüyle uzun uzun, konuşma fırsatı buldular. O zaman görüldü ki Genel Başkanın Bursa seyahatinden itibaren söyledikleri, Menderesle düellosu ve seçimler mevzuunda verdiği teminat geniş akis uyandırmış, teşkilâttaki havayı bir anda değiştirmiştir. İl başkanları İnönüden, söylediği bazı sözlerin etraflı izahını istediler. Genel Başkanlarının bir takım hazırlıkları bulunduğunu, tecrübeli devlet adamının boşuna konuşmadığını, tedbirlerini aldığını anlamışlardı. Ama, acaba bunların mahiyeti neydi?

İsmet İnönü, teferruata girişmekten gülümseyerek sakındı. Elbette ki bunlar, bir muhaverenin mevzuu değildi. Ama bir kaç noktayı il başkanlarına tam açıklıkla anlattı. İnönü dedi ki "Evvelâ, seçimleri ciddi surette kazandığımıza kesin surette emin olmalıyız". Bu emniyet kendisine verildiği takdirde, İnönü bir tek reyin dahi kaybolmaması için elinden geleni yapacaktı ve il başkanları emin olabilirlerdi. İnönünün o takdirde elinden çok şey gelecekti. Bunun yanında, seçimleri kaybeden iller mağlûbiyet sebeplerini esaslı şekilde bildirmekle mükellef olacaklardı. Bu sebepler arasında meşru sayılamayacaklar bulunduğu takdirde de C.H.P. Genel Başkanı "müsebbiplerin burnundan getirmeyi" tekeffül ediyordu. Fakat İnönünün söylediği bir söz il başkanlarının hem pek garibine, hem pek hoşlarına gitti. Genel Başkan "Sureti katiyyede şarlatanlık istemiyorum" dedi. "Seçimleri kaybettiğimiz halde bunları kazanmışız gibi göstermekte ben yokum. Ama kazandığımız seçimlerin kılına halel gelmeyeceğini size temin ediyorum. Yeter ki siz, vatandaşın reylerini alınız!" Bir çok başkan omuzunu silkmekten kendisini alamadı. İlinde C.H.P. nin seçimi "ciddi surette" alamaması için bir mucizenin vukuu lâzımdı ki mucizelerin D.P. lehinde tecelli ettiği devirler pek geride kalmıştı.

Toplantılar devam ederken memnun olan sadece il başkanları değildi. İl başkanlarının maneviyatını görmek, tecrübeli Cephe Komutanı İsmet İnönünün de canlılığını arttırmıştı. 1950 den beri kuvvetlerinin durumunu inceden inceye tetkik eden İsmet İnönü maneviyatı hiç bu kadar kuvvetli, imanı hiç bu derece tam, ruhları böylesine ateşli görmemişti. C.H.P. Genel Başkanı iktidardan ayrılmasından beri, hele 1954 ten bu yana hadiselere daha doğru teşhis koyma âdetini tekrar edinmiş, bir "Put" olmanın aldatıcı temayüllerinden kendisini kurtarmıştı. Bu bakımdan, pek çoğunun yaşı otuzu ancak bulan il başkanlarının teşkil ettikleri cemiyetlerden, yüreğinde hüsran ayrıldı. Artık tamamiyle inanıyordu ki C.H.P. için memleket hizmetinde nöbeti devralmak zamanı bir defa daha gelmiştir ve C.H.P. nin buna hazır olması lâzımdır.

Parti Meclisinin toplantısı

Geçen haftanın sonlarında, il başkanları zafere olan imanları tazelenmiş ve Genel Merkezde gördükleri zihniyet değişikliğinden dolayı tarifsiz memnunluk içinde başkentten ayrılırken Parti Meclisinin çalışmaları başladı. Parti Meclisinin azalarına evvelâ il başkanlarının Genel Merkezde bıraktıkları intiba anlatıldı. Müsbet intiba, Parti Meclisini şevke getirdi. Bu meclisin çalışmaları sırasında belirmesi mutad burukların hiç birinin belirmemesi ve herkesin tam anlayış, tesanüt içinde bulunması en ziyade İsmet İnönüyü sevindirdi. Bir komutanın, kuvvetlerini zafer arifesinde tesanüt içinde görüp te memnunluk duymaması kabil miydi? Parti Meclisi, yakın görü-

nen seçimin bütün hazırlıklarını etraflı şekilde görüştü, Merkez İdare Kuruluna yetkileri verdi. Fakat bunu yaparken tüzük hükümlerinden ayrılmamaya da, selâhiyetlerini tecavüz etmemeye de azami dikkati gösterdi. Doğrusu istenilirse, parti içi meselelerde varılan kararlarda bir fevkaladelik yoktu. Kurultay, zamanında veya -seçimler öne alınırsa- zamanından evvel toplanacak, seçim stratejisini o kararlaştıracaktı. Aday tayini gibi meselelerde, bir ciddi karara varmamayı ve bilinen tüzük hükümlerini tekrarlamayı Parti Meclisi tercih etti. Yoksa önümüzdeki seçimlerde bir çok büyük ilde aday listelerinin azami dikkat, azami itina ile hazırlanması lüzumunu takdir etmeyen bir tek Parti Meclisi azası yoktu. Fakat bunların görüşülmesi yeri Parti Meclisi değil, Kurultaydı.

İstanbul teşkilatındaki huzursuzluk meselesi de mantıki bir sonuca vardırıldı. Yüksek Haysiyet Divanı Oğuz Oran ile Yaşar Keçeli hakkında partiden bir yıllık ihraç kararı vermişti. Bazı azalar bu kararın kaldırılması ve iki ahbap çavuşun affı yolunda teklifte bulundular. Fakat meseleye, İnönü müdahale etti. Haysiyet Divanı bir karar almıştı. Bunu, iki gün sonra Parti Meclisinde bozmak doğru değildi. Ama, iki ahbap çavuşun partiyle alâkası mı kesilmişti? Asla! Ancak, biraz beklemek ve Oran ile Keçelinin tutumlarına bakmak lâzımdı. Nitekim İnönü, geçen hafta içinde iki ahbaptan oğlu olan hakkında şefaat isteyen bir babaya gönderdiği mukabil telgrafta bu iki gencin partiyle alâkasının kesilmediğini, ancak haklarındaki ithamların mahiyetinin anlaşılması gerektiğini bildirmişti. Bütün bunlar, Oran ve Keçeli gerektiği gibi hareket ederlerse en geç seçimlerin arifesinde tekrar partiyi alınacaklarını gösteriyordu. İnönü bu iki gencin feda edilmesi taraftarı değildi. Ancak bilinmesi lâzımdı ki, partide otorite ve disiplin başlıca şarttı ve bunları bozmak hakkını İnönü bile kendisinde görmüyor, bunu aramıyordu.

Klâsik tebliğ

Genel Merkezdeki hummalı -ve aklı başındaki Demokratları hakikaten kıskandıran- faaliyet bu haftanın başında pazartesi günü sona erdi. Aslında, çalışmalar pazar akşamı tamamlanmış, fakat iş meşhur tebliğin yazılmasına kalmıştı. Tebliğ pazartesi günü öğleden sonra başlayan toplantıda okundu, tasvip edildi ve açıklandı. Doğrusu istenilirse, pek çok kimsenin burnunu soktuğu bütün tebliğler gibi bu tebliğin de hiç bir hususiyeti yoktu, bir yamalı bohçayı andırıyordu. -Böyle tebliğlerin tek istisnası bundan on gün kadar önce Menderese cevap olarak neşredilen C.H.P. Meclis Grubunun dört başı mamur, nefis tebliğidir- Buna rağmen siniri burnunda İktidarı çileden çıkarmaya yetti. Tebliğ bilinen bir takım lafları, cazibesi bulunmayan tarzda tekrar ediyordu. İktisadî buhran, mürakabesizlik, Basın, Seçimler, Seçim emniyeti, Radyo suiistimali ve meşhur kuvvet ilacı.. Parti Meclisi bütün meselelere birden temas hevesine kapıldığından hiç bir meseleye esaslı şekilde dokunmamış, Genel Merkezde bir haftadır devam eden hakikaten esaslı çalışmanın havasını aksettirmeye muvaffak olamamıştı.

C.H.P. Meclisi çalışıyor

Çıt çıkmadı

Tebliğin alaka uyandırıcı tek bir tarafı vardı ki, o da "günün hadisesi" ne temas ediyordu. Parti Meclisi şöyle diyordu :

"Türk milletinin muhalefet safında toplanan çoğunluğuna vatandaş gözü ile bakmayacak kadar sakim bir yola saparak millî birliği parçalamağa çalışanların partizan baskısı tehlikeli bir raddeye varmıştır.

Vatandaş, ekmeği ile oynanarak, tehdit edilerek veya menfaat sağlanarak, siyasî kanaatlerine aykırı davranmağa ve inancı dışında beyanlarda bulunmaya zorlanmaktadır. Vatandaşı, insanlık haysiyeti ile çalışma, kazanma ve yaşama hakkı arasında seçme yapmağa icbar edici gayri insanî baskılar, Türk toplumunu en çetin bir ahlâk meselesiyle karşı karşıya getirmiştir.

O yüzden, siyasî mücadelemiz bugün bir ahlâk mücadelesi haline de gelmiştir. Ahlâk temellerinin yıkıntısı üzerinde siyasî ikbalini idame etmeğe çalışmanın toplum yapısına verebileceği zarar hesapsızdır.

Bu durumda, şeref ve haysiyetleri baskı altında bulunanların da kurtuluş umutları Cumhuriyet Halk Partisinde toplanmıştır.

Önümüzdeki seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisinin zaferi, her şeyin üstünde, ahlâkın ve insanlık haysiyetinin zaferi olacaktır."

Bu sözler gazetelerde, meselâ kıymetli iş adamı biraderinin D.P. saflarını şereflendirmesini takiben C.H.P. den ayrıldığını ilân eden bir zamanların ateşli muhalifi, cazibeli Güzide Tanrıyarın veya aynı cazibeye sahip Suzan Sözenin zevcinin hem şiresi ateşli C.H.P. li hatip Meliha Avninin idealizm dolu "istifa beyanatları" yla aynı günlerde neşredildi. Gene aynı günlerde gazeteler iş adamlarının, büyük tüccarın D.P. ye, genç kurmay albayların, kimseden bir şey beklemeyen aydınların ise C.H P. ye katıldıklarını yazıyorlardı.

Ama tebliğ, sinirli İktidar sayesinde arzuladığı sükseyi de kazandı, tesiri de yaptı.

Bu haftanın başında hâlâ her şey gösteriyordu ki C.H.P. yi bizzat D.P. ve onun Genel Başkanı Menderes elleriyle iktidara getireceklerdir.

D. P.

Bir ihtimal daha var...

Basının kullanmayı pek sevdiği tabirle "Yılın Hadisesi", hatta "Son 10 Yılın Hadisesi" geçen haftanın ortalarında bir gün İstanbulda cereyan etti. Günlerden perşembeydi. Hilton otelinin Teras Restoranı "pek mümtaz" bir kalabalıkla doluydu. Hadise, herkesi derin bir şaşkınlığa düşürdü. Kısa boylu bir tüccar etrafına bakmıyordu. Gözleri hayretten faltaşı gibi açılmıştı. Kulaklarına inanamıyordu. Ne denmişti, ne denmişti?.. Galiba "Belli olmaz, yarın ben Başbakan olmıyabilirim" denmişti. Etrafına tekrar bakındı. Sesin geldiği tarafı, sözü söyleyeni herhalde yanlış görmüş, yanlış bir zehaba kapılmıştı. Ama Beyfendinin yanında böyle bir lâfı, nükte olarak bile sarfetmeğe cesaret edebilecek kim vardı? Hayır, hayır! Yanlış işitmemişti. Sözü dik yakalı, puanlı kravatlı ve lacivert elbiseli zat söylemişti. Üstelik bu sesi yıllar yılı tanırdı, canım.. Demek ki sözü sarfeden bizzat Beyfendiydi. Demek ki Beyfendi Başbakan olamıyacağı günlerin de gelebileceğini, yani kendisine "Sabık Başbakan" denilebileceğini artık söyliyebiliyordu. Eh.. Buna gerçek demokrasi denmez de ne denirdi? Koskoca Başbakan Menderes, yıllar yılı ağzına almadığı, hattâ, düşünmek bile istemediği kelimeleri bir çırpıda, İstanbulun göbeğinde sarfediyordu. Artık Türkiyede Demokrasinin yerleştiğine inanmak lazımdı!

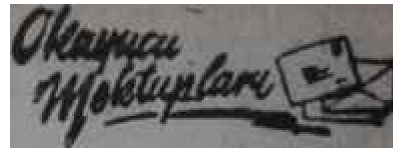

Menderes İstanbul Ticaret Odasında
Endahtsız salvo

O gün, Ticaret Odası, Başbakan Menderesin şerefine Hiltonda muhteşem bir kokteyl veriyordu. Kokteylde beşyüze yakın davetli vardı. Davetlilerin büyük bir kısmını tüccar ve sanayiciler teşkil ediyordu. Bu arada bazı armatörler ve büyük iş adamları da Teras Restoranda Beyfendinin verdiği müjdeyi kulaklarıyla duyan bahtiyar kimseler arasındaydı.

Ramazan münasebetiyle Güney Anadolu seyahatini tehir eden Başbakan Menderes, ikinci haftadır ki İstanbuldaydı. Menderesin İstanbulda daha bir müddet kalacağı anlaşılıyordu. Zira Kabinenin hemen bütün üyeleri İstanbula davet edilmişlerdi ve ikinci Başbakanlık binası haline getirilen emektar Park Otelin otoparkı kırmızı plâkalı otomobillerle dolmuştu. Beyfendi bu defa İstanbulun imar işleriyle pek fazla meşgul değildi. Başbakanın, her hareketiyle yaklaştığını hissettirdiği seçimlere hazırlandığını ve İstanbul üzerinde ziyadesiyle titiz davrandığını artık Sağır Sultan bile duymuştu. Beyfendi İstanbulun muayyen muhitlerine pek çabuk elini uzatan iktisadi krizin giderilmesi için çabalıyordu. İki milyonluk şehirde "Abideleşen Eserler Sonatı" nın artık rey almağa kâfi gelmediğini, kendisine her gün çektirilen bağlılık telgraflarına rağmen İktidarın sayın başı anlamıştı.

Evvelki hafta, İstanbuldaki parti işlerini iki emin ele terkeden -Kalafat ve Ağaoğlu- Menderes geride bıraktığımız hafta içinde tüccarı ala-

Seçimler hakkında

Zannediyoruz ki İktidarın bu gidişi secime doğru. Bunu herkesten önce anlayıp tetkik ederek tahminlerde bulunmanız sizleri bir kere daha haklı çıkaracak. Zaten ötedenberi mecmuanızın hâdiseleri önceden haber vermesi alışılagelmiş bir şey. İnanıyoruz ki Menderesin bile devamlı okuyucusu olduğu AKİS mecmuası seçimlerde de en iyi haberleri bize ulaştıracak, en iyi tahmin ve kritikleri verecektir.

Sermed Toroslar — Antalya

•

Seyahatler hakkında

Menderesin hallerini, hareketlerini bu kadar ince, bu kadar zarif nüktelerle belirten bir yazı daha okumadım diyebilirim. Zaten mecmuanızın umumi havasında da son zamanlarda bir değişme başgösterdi. Konuları daha açık yazıyor, daha alaycı bir dil kullanıyorsunuz. Bu hal zannederim benim gibi orta tahsilli her okuyucuyu da memnun ediyordur. Bu bakımdan teşekkürlerimi bildirmeden geçemiyeceğim.

Yalnız topal deve bir başkasına uğursuzluk getirirken sakın AKİS'e de getirmiş olmasın. Öyle ya eğer böyle bir şey olmamış olsaydı AKİS muhabiri acaba koğulur muydu?

Temennimiz AKİS'in yine böyle hadiseleri en ince noktalarına kadar açıkça vermesi ve muhabirinizin bir daha böylesine hakarete maruz kalmamasıdır.

Ahmet Volkan — Konya

•

Mülakatlar hakkında

Çeşitli sınıflardaki halkla yapmış olduğunuz mülakatlar hem vatandaşların düşündüklerini bilmemiz, hem de nabız yoklanması bakımından çok faydalı oluyor. Bizler de hiç olmazsa gazetecilerden ayrı bir sınıfın düşündüklerini öğrenmiş oluyoruz. Bu tip insanlar kendi aramızdan olduğu için bize daha da yakın geliyorlar. Bu bakımdan AKİS mecmuasına ne kadar teşekkür etsek azdır. Yalnız benim de bir ricam var. Telefonunuzun numaralarını gelişigüzel çevirip karşınıza çıkacak herhangi bir vatandaşla "Sokaktaki Adam"' başlığı altında bir mülakat yapsanız daha bitaraf bir görüş ortaya atmış olmaz mısınız?

Feyyaz Turgut — Sivas

kalandıran iktisadî meseleler üzerinde durdu.

Bu yüzdendir ki Beyfendinin iktisadi konulardaki mesai arkadaşları teker teker İstanbula çağrıldılar. Evvelâ Koordinasyon Bakanı Abdullah Aker Üsküdardan lüks otomobiliyle Kabataşa ayak bastı. Sırasıyla Ticaret Bakanı "Hayrettin Erkmen, Sanayi Bakanı Sebati Ataman geldiler. Maliye Bakanı Polatkan da oradaydı. Koordinasyon heyeti tamamdı.

Çarşamba sabahı erken saatlerde başlayan toplantıya bizzat Başbakan riyaset etti. Toplantıda "türlü memleket meselelerini görüşmek üzere" tüccar ve sanayicilerle de müşterek bir toplantı yapılması gerektiği ve onların dertlerinin dinlenmesi kararlaştırıldı. Toplantı öğleden sonra yapılacaktı. Karar ittifakla alındı. Ancak ortada bir mesele kalıyordu. Toplantı Park Otelde mi yapılmalı, yoksa Ticaret Odasında mı yapılmalıydı? Park Otelde bir toplantının biraz kokteyl havasına bürüneceği fikrinde olanlar vardı. Bunun yanında Park Otelin artık Başbakanlık binasından bir farkı kalmadığı, bu yüzden hiç bir mahzur bulunmadığı fikrini savunanlar da mevcuttu. Nihayet toplantının Ticaret Odasında yapılması kararlaştırıldı. Koordinasyon heyeti doğrusu bir hayli yorulmuştu!

Vaad etmek veya etmemek...

Saat 15.30 da Sirkecideki Dördüncü Vakıf hanının Ticaret Odasına ait

Samet Ağaoğlu
"Enişte bey nasıllar?"

katında, meclis salonu üçyüze yakın sanayici, tüccar ve iş adamıyla dolmuştu. Başbakan bekleniyordu. Beyfendi iş adamlarını mutadı hilâfına bekletmedi. 0073 numaralı şahane Ca dillac Sirkeciden geçmekte olan İstanbulluların bakışları arasında kapıda durdu. Arkasından kırmızı plâkalı Bakan arabaları sökün ettiler. Beyfendi dinç ve sportmen adımlarla kapıdan içeri girdi. Asansöre bindi. Üçüncü katın düğmesine basıldı. Ne var ki Beyfendinin işleri son günlerde pek iyi gitmiyordu. Bu uğursuzluğun neden ileri geldiği de doğrusu pek kestirilememekteydi. Nitekim bu defa da yanlış asansöre binmişti. Meclis salonuna Bahçekapı tarafındaki asansörden çıkılırdı. Bu bakımdan salonun ön kısmı, Başbakanın geleceği tarafla irtibatı kalmaması için bir paravanla kapatılmıştı. Menderesi ön taraftan bekliyenler birdenbire kendisini arkalarında görünce şaşırdılar. Evvelâ ne yapacaklarını kestiremediler, sonra itinayla yerleştirdikleri paravanı alelacele topladılar ve Menderese yol açtılar. Başbakan salona alkışlar arasında girdi. Ön sıradaki yerini aldı. Yanına Koordinasyon kurulu azaları Bakanlar oturdular ve toplantı başladı.

Toplantıyı Ticaret Odaları Meclisi başkanı ve Merkez Bankası Müdürü Emir Sencer açtı. Sencer pek heyecanlı ve telâşlıydı. Arkasından Söz alan Sırrı Enver Batur tüccar ve sanayicilerin dilekleriyle ithalât rejimimizdeki aksaklıkları anlattı. Baturun konuşmasında ithalâtımızdaki aksaklıkların nakledilmesi bir hayli zaman aldı. Beyfendi tenkidleri dinlerken son derece sakin ve mütecessisdi. Dikkatle Baturun sözlerine kulak verdi. Arada sırada yanındaki Bakanlarla konuştu ve sık sık başını salladı.

Baturdan sonra kürsüye gelen Menderes, tüccar ve sanayicilerin bütün isteklerinin yerine getirileceğini açıklıyan bir konuşma yaptı. (Bk. İKTİSADİ VE MALİ SAHADA - S. 22) Bir tek talep yapılmadan, bir istek yerine getirilmeden bırakılmıyacaktı. Beyfendi tüccar ve sanayicilerin bütün isteklerini yerine getireceğini vaadden pek memnun haldeydi ki her zaman olduğu gibi bir basın mensubu keyfini kaçırıverdi. Konuşmanın ortasında, kürsüye yaklaşan foto muhabirlerinden biri tam deklanşörüne basıyordu ki Beyfendi durdu. Gazeteciye dönerek:

"— Bırakın canım şu resim çekmeği.. Size ne bunlardan!" dedi. Sözlerine devam etmek için doğrulmuştu ki gazeteciyi bir başka yerden resim çekmeğe uğraşırken ya-

Emin Kalafat
Tekrar sahnede

kaladı. Bu defa sinirlenmişti. Elini uzatarak:

"— Canım, burada ticaret konuşuyoruz. Bunlardan size ne yani?" diye basın mensubunun resim çekmesine mani oldu. Bir kaç dakika sonra da bazı gayretkeşler gazeteciyi salondan çıkardılar.

Nedendir bilinmez, Menderes son günlerde bazı temaslarının gazete sütunlarında yer almasını istemiyordu. Esasen bu toplantı da son derece gizli tutulmuş ve gazetelerin iktisat muhabirleri tesadüfen haber alabilmişlerdi. Üstelik toplantı salonunun kapısına gelen muhabirler içeri alınmak istenmemişti. Başbakan gazeteciden kurtulunca rahatça sözlerine devam etti. Kürsüden indiğinde içini boşaltmış, rahatlamıştı. Ticaret Odası Başkanı Sait İbrahim Esinin büyük bir telâş ve acele ile getirdiği rahat koltuğa gömülerek koordinasyon heyeti azaları Bakanların konuşmalarını dinledi.

Dikkatli Bakanlar

Bakanların sanayicilere ve tüccarlara gökteki ayı bile vaad eden konuşmalarıyla, bazı meseleler üzerindeki münakaşalarla, toplantı pek eğlenceli devam ediyordu. Meselâ Başbakana göre şu Sanayi Bankası idarecileri "münkabız adamlardı". Ellerinde olan 10 milyonluk krediden ancak 4 milyonunu kullanmışlar, geri kalan 6 milyonluk kredi yapılan teklifler rantabl bulunmadığı için sarf edilmemişti. Canım, bu iş Kolombun yumurtasıydı. Öyle rantabl olmadığı mucib sebebiyle geri kalacak iş değildi. Mesele, yumurtayı dikine

oturtabilmekteydi. Beyfendi verilen bol kredilerin kullanılmamasından esasen şikayetçiydi ama, kimi kime şikâyet edeceğini bilmiyordu.

Bakanlardan sonra, gönüllere su serpen yeni ve kısa bir konuşmayla Başbakan günü bitirdi. Ondan sonra iş sohbete döküldü ve sanayicilerle tüccara ne dilerlerse dilemeleri emredildi.

Bir sanayici, sanayide kullanılan bir maddenin şimdi bulunduğu kotadan alınarak sanayi kotasına konulmasının faydalı olacağı fikrini ileri sürdü. Koordinasyon Bakanı Aker, her zamanki nazik ve ince tavrıyla "bunun mümkün olmıyacağını, zira etraflıca düşünülüp taşınılması gerektiğini" izaha çalıştı. Ne var ki Beyfendinin fikri bu değildi. İş olacaksa şimdi olsun, bitiversindi. Aker neden geri bırakıyordu bu işi sanki?. Nitekim Başbakan oturduğu yerden Akere bağırdı:

"— Neden geri bırakıyorsun? Şimdi halledelim.."

Nazik ve ince Koordinasyon Bakanı, Menderese bu işin Kolombun yumurtası metoduyla halledilemeyeceğini, iyice tetkik etmek gerektiğini, zira pek çok kişinin böyle bir değişiklikten güceneceğini anlattı. Üstelik çok dikkatli olunması lâzım geldiğini de ilâve etti. İnsanları gücendirmek! Beyfendi, güceneceklerin sayısı ne olursa olsun böyle bir şeye, yaklaşan seçimler arifesinde asla razı olamazdı. Üstelik son derece hissi bir adamdı ve insanların üzülmesini istemezdi. Bu bakımdan fikrinden vazgeçti. Etrafındakilere: "— Görüyorsunuz ya, nekadar dikkatlidir benim Bakanlarım" dedi.

Beyfendinin Bakanlarının çok dikkatli olduklarını söylemesine lüzum yoktu.

Geç vakit Dördüncü Vakıf hanından ayrılan Başbakanın yüzünün güldüğü ve neşesinin son derece fazla olduğu kimsenin gözünden kaçmadı. Beyfendi İstanbul seçmenine tesiri olacak bir kitlenin -son derece iyimserdir- daha gönlünü kazandığından emindi.

Bir çırpıda

İstanbul sanayicilerini, esnafını ve tüccarını memnun etmek için şimdi bir tek şey kalıyordu: Millî Korunma Kanununun ilgası.. Esasen kanun gerek radyo, gerekse İktidarın borazanı bazı gazeteler tarafından birkaç kere kaldırılmış ve buna dair geniş haberler gazete sütunlarında büyük yerler almışlardı. Son defa Millî Korunma Kanununun ilgasını sağlayacak kanun tasarısı Meclisten geri alındığında esnafın artık bu işten ümidi kestiği açıkça biliniyordu.

Ticaret Odası tarafından Menderes şerefine verilen yemek
On yılın hâdisesi!

Öyleyse kaybolan eşeği tekrar buldurup fakiri sevindirmenin tam sırasıydı.

Ertesi günü Park Otelin mükellef döşeli salonlarında yapılan Koordinasyon heyeti toplantısında bu fikir münakaşa edildi. Toplantının hitamında Ankaraya bağlanan telefonlar, İktisadî Tedbirler Kanunu adı altında çantada bekletilen kekliğin salınıvermesini emretti. Hazır tasarı tatil olan Meclise sevkedildi ve A.A. haberi bültenine kısaca ithal etti. Zira A.A. mesullerinin hazırlanan yeni tasarıda bir değişiklik yapılıp yapılmadığı hakkında en ufak fikirleri dahi yoktu. Esasen yeni tasarının geri alınandan esaslı farkı Milli Korunma suçlarından mahkûm olanların affını derpiş eden bir maddesiydi. Fakir kaybolan eşeğini bularak sevinecek ve binlerce Millî Korunma suçlusu eşi, dostu, akrabasıyla velinimetleri D.P. ye rey atacaklardı!

Kati müjdeyi Başbakan, bizzat verdi. Akşam Hiltondaki ziyafette etrafını saran sanayicilere ve tüccara Millî Korunma Kanununun kalkacağını ve daha bir çok mâllarda liberasyona gidileceğini, hattâ seyahatlerde bile liberasyonun tatbik edileceğini söyledi. Kahverengi bir elbise giymiş, bordo bir kravat bakmıştı. Yemek pek neşeli geçiyordu. Beyfendi masaları dolaşıyor, sohbet ediyor, iltifatlar savuruyordu. Viski pek boldu; 72 şişe tedarik edilmişti. Her marka mevcuttu. Ramazanın tesiriyle olacak bunun ancak 22 şişesi sarfedildi. Buna karşılık 400 bardak limonata içildi. Yemek tamamı tamamına 30 bin liraya mal olmuştu. Ama doğrusu değerdi. Masada kuş sütünden başka ne aranırsa bulunuyordu. Beyfendi yemeğe pek fazla itibar etmedi. Neşesinden belki iştahı kapanmıştı.

Hele, Haydar Kaynakçı adında bir vatandaş fabrika ameleliğinden fabrikatörlüğe yükseldiğini söylediğinde Başbakanın keyfine diyecek yoktu. Müteşebbis, azimli ve ani karar sahiplerini severdi. Ancak Kaynakçının, kendisinin altından bir heykeli yapılması teklifini pek iyi karşılamadı. İyi bir iktisatçı olarak altın stoklarının miktarını düşünmüş olacaktı.

Aman Ne İyi !

Bir zamanların -Bakan olmadan evvel- demokratik zihniyetli Demokratı Halûk Şaman Bursada buyurmuş:

"— İktidar olarak, Basının gidişinden memnun değiliz!"

Aman, ne tesadüf: Zira biz de Basın olarak İktidarın gidişinden memnun değiliz.

Çare?

Bütün Tarih boyunca daima sel gidip kum kaldığına göre tabii bu sefer de İktidar gidip, Basın kalacak.

Böylece ben sağ, sen selamet!

Beyfendinin neşesi, etrafını saranlara da sirayet etmek mecburiyetinde kaldı. Başbakanın yaptığı nüktelere tüccar ve sanayiciler kasıklarını tutarak gülüyorlardı. Başbakan bu mesut azınlığın bahtiyarlığına doğrusu hayran kaldı. Ne var ki salonun, diğer köşesinde bulunan ve ekseriyeti teşkil eden gruplar aynı bahtiyarlığı duymamakta ve Menderesin etrafını saranlar kadar neşeli kahkahalar atmamaktaydılar. Bu gruplar manalı gülüşler, kaş ve göz işaretleri, hattâ "Bu seçim, bu İktidar ne efsunkâr şeydir" sözleriyle viskilerini yudumlamaktaydılar.

Beyfendi, saat 20.50 yi gösteriyordu ki, salonu terketmek üzere ayağa kalktı. Kapıya doğru ağır adımlarla yürüdü. Bu sırada etrafını alan kalabalık bir grupla tekrar sohbete daldı. Bir tüccar, elindeki viski bardağını sonuna kadar içtikten sonra Menderesin yanında bulunan Polatkanı işaret ederek:

"— Efendim, Hasan beye ne zaman müracaat etsek döviz taleplerimizi reddediyor" dedi. D.P. nin denk bütçeler şampiyonu Maliye Bakanı burnunun ucuna kadar kızararak Başbakana:

"— Aman beyfendi, daha biraz evvel şuracıkta yedi tane imzalattılar" diye beyanda bulundu. Neşeli Başbakan:

"— Hasan bey, yedi yerine on yedi tane imzalasaydın bu şikâyetlerin hiç birine lüzum kalmayacaktı" diye takıldı. Ama viski dolu tüccar işin peşini bırakmıyordu. Bu defa:

"— Efendim, Hasan beyfendiyi arıyor bulamıyoruz" dedi. Beyfendi Maliye Bakanının bulunmayışına doğrusu pek hayret etmişti. Kendisi ne zaman istese bir dakika sonra şıp diye buluyordu. Polatkana:

"— Hasan bey sen nerede çalışıyorsun? Yoksa geceleri mi çalışıyorsun? Bak arayıp bulamıyorlarmış" diye merakla sordu. Polatkan:

"— Beyfendi, ben Defterdarlıkta çalışıyorum. Üstelik gelene gidene döviz vermekten çalışmağa vakit de kalmıyor" dedi ve sıkıldığını belli edercesine tüccara doğru zoraki gülümsedi.

Başbakan ve etrafındaki grup kapıya kadar konuşarak ilerlediler. Menderes kendisini uğurlayanlara veda etti, muhteşem Cadillac'ına binerek Hiltondan ayrıldı.

İllâ da teşkilât..

İktidarın başının o gece rahat ve iyi bir uyku uyuduğu tahmin olunabilir. Nasıl uyumasındı ki koca İstanbul şehrinin belli başlı iş adamları, belli başlı sanayicileri, tesir sahası bir hayli geniş olan tüccarı D.P. saflarından D.P. için çalışacak kişiler halinde Başbakanlarına olan sevgi ve hürmetlerini teker teker göstermişlerdi!

Nitekim Menderes, ertesi sabah pek erken denecek bir saatte kalktı. Yıldız parkının nefis toprak kokulu yollarında bir gezintiden sonra Park Otele döndü. Başlanan işler bitirilmeli, geriye bırakılmamalıydı. Vitrinlerin seçim arifesinde tıka basa dolu olması lazımdı. Vatandaş için yok olmamalı, vatandaş her aradığını bulabilmeliydi. İthalat yapmak, vatan sathını mala boğmak lâzımdı.

İbret Levhası

Aşağıdaki sözleri bir Bakan, Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri kapalı kapılar arkasında da değil, bir parti kongresinde alenen söylemiş ve bu sözler A.A. tarafından verilerek radyolarda okunmuş, D.P. borazanı gazetelerde iftiharla neşredilmiştir:

Dünyada olmayacak birşey yoktur. Bakarsınız sapasağlam ve genç bir insan küt diye düşer ölür. Bakarsınız bir mamure bir zelzele ile bir anda harabeye çevrilebilir. Allah korusun dünü ve bugünü ile bu derece malûm C.H.P. nin iktidara gelmesi ölüm gibi, zelzele gibi bir felâkettir. Ve Türk Milleti de böyle bir felâkete lâyık değildir. Allah onu her türlü felâketten koruyacaktır.

Ve bu Bakanın mensubu olduğu İktidar Türkiyeyi demokratik tarzda idare ettiğini, Demokrasinin bundan başka bir şey olmadığını iddia etmektedir!

Koordinasyon heyetiyle yapılan toplantı bu meselenin müzakeresi dolayısıyla oldukça uzun sürdü. Eee, yapılması istenen iş bir hayli maharet isteyen işti. Ha deyince mal ithal etmek mümkün olmuyordu. Bunun formülünün bulunması işi, ehil Bakanlara bırakıldı. Her halde D.P. Genel Başkanı bu sefer "Süpürge Edebiyatı" istemiyordu.

İktidarın başının zihnini kurcalayan ikinci mesele, yanındakilerin bütün iyi niyetlerine rağmen İstanbul D.P. teşkilatındaki huzursuzluğun henüz giderilmemiş olmasıydı. Ağaoğlu ve Kalafatın memur edildiği iş bir an evvel bitmeliydi. Şu her şeyi duyup yazan Basın, Beyfendinin bu meselede hakikaten canını sıkmıştı. Kalafat ve Ağaoğlunun memur edildikleri işi başarmak için sarfettikleri gayretler Basının dilinde sakız olmuştu. Buna bir çare bulmak gerekiyordu. Beyfendinin yanındakiler bu işi hemen hallediverdiler. İki tekzip kaleme aldılar ve İstanbulun büyük gazetelerine Kalafat ve Ağaoğlunun teşkilâtı düzenlemekle vazifelenmediğini Basın Bürosu vasıtasıyla bildirdiler.

Ne var ki işler iyi gitmiyordu. Aradan bir saat geçmeden aynı Basın Bürosu gazetelere -nasılsa duyacaklarından- bir başka haberi vermek zorunda kaldı. Bu defa açılan telefonlardaki ses, Ağaoğlu ve Kalafat tarafından parti içinde hizipçilik yaratan Beykoz İlçe idare kuruluna işten el çektirildiğini söyledi.

Demek ki D.P. içinde iki seneden beri devam eden kaynaşma hâlâ devam etmekte ve İstanbul ilinin bu seçimlerde parlak neticelere ulaşmasını güçleştirmekteydi. Halbuki İktidarın başı ve kurmay heyeti işi başka türlü hesaplamışlar ve büyük şehirlerin bu seçimdeki rolünü iyice anlamışlardı.

Mademki köylerden büyük şehirlere önü alınması imkânsız bir akın vardı. Mademki büyük şehirlerin nüfusu her yıl biraz daha artmakta ve dolayısıyla milletvekili adedi kabarmaktaydı. Üstelik C.H.P. nin orta Anadolu ile Doğu ve Güney Doğu Anadoludaki üstünlüğü artık su götürmez bir hakikatti. Öyleyse iktidarın el değiştirmemesi için büyük şehirlerin muhakkak kazanılması lâzımdı.

Başbakan Menderes ve etrafındakiler böyle düşünüyordu. Bu taraftan hareket edilirse seçimlerin bir müddet daha -Sonbahara kadar- geri bırakılması beklenebilirdi. D.P. nin başları bütün tedbirlerini alıp, yarışa öyle girmeği kuruyorlardı.

Ama ortada bir hakikat vardı: Halk oyu gün geçtikçe C.H.P. ye doğru akmaktaydı. İşte elle tutulur bir hale gelen bu akıştır ki Beyfendiye, geçen hafta "Belki, yarın ben Başbakan olamam" dedirtti.

Adalet

Amerikalının duruşması

Salon orta büyüklükteydi. Tahta parmaklıkla ikiye bölünmüştü. Parmaklıkların hemen yanında uzun bir masa vardı ve masanın etrafında gözlüklü sekiz kişi oturuyordu. Uzun masayı kesen ondan daha ufak bir

değerinde ise gene gözlüklü üç kişi yer almıştı. Hepsinin üzerinde Amerikan subaylarına ait üniformalar vardı. Fırça gibi saçları olan bir diğeri sinirli hareketlerle etrafı süzüyordu. Yan tarafta bir başka gözlüklüsü, başını önüne eğmiş, konuşulanları sükûnetle dinlemekteydi.

Aynı salonda bulunan ve saçları gözlüklüler gibi kısa kesilmiş, esmer uzun boylu, yakışıklı delikanlı işte bu sırada küçük masada oturan mayi gözlü adama sertçe:

"— Bir Türk gibi, Türk usulüyle yemin etmek istiyorum" dedi.

Sözlerini gayet fasih bir İngilizceyle söylemişti. Mavi gözlü Amerikan subayının yüzünde belli belirsiz bir şaşkınlık görüldü, sonra umursamadığını belirten bir hareketle başını "peki" mânasına salladı.

Hadise geçen haftanın ortasında bir gün Tuslog diye bilinen Amerikan ikmâl grubunun Türkiyede bulunan Amerikalıların muhakeme edilmesine tahsis olunan salonunda cereyan ediyordu. Dava, meşhur Morrison davasıydı. Amerikalı havacı yarbay 11 Türk erini çiğnemekten yargılanıyordu. Uzun boylu esmer delikanlı dinlenen şahitlerden Erdener Sarguttu. Sargut Amerikalıların yanında tercüman olarak çalışıyordu ve hadise akşamı vaka mahalline en evvel gidenlerdendi. O gece çalıştığı yerde nöbetçiydi ve telefonla vaka mahalline gitmesi, Albay Morrison'a tercümanlık yapması emredilmişti.

Şahit vaka mahalline gittiğinde yarbayı bulduğunu, yarbayın ağzının içki koktuğunu ve Morrison'a resmi vazifeli olup olmadığını sorduğunu söyledi. Daha sonra, yarbaydan aldığı cevabı açıklamak için davrandı. Fakat Sargut ağzını açmıştı ki Morrison'un yan tarafta bulunan avukatı binbaşı Abraham Nemrow telâşla atıldı ve mahkeme başkanına şahidin ifadesinin kafi olduğunu, bundan sonraki kısma lüzum bulunmadığını bildirdi. Şahit şaşırmıştı. Dinleyiciler şaşırmıştı. Davayı takip eden gazeteciler şaşırmıştı. Müdahil avukatın bu heyecanı nedendi? Niçin bu derece fazla telâşa kapılmıştı?

Mahkeme başkanı ile savcı da ne hikmetse müdahil avukatı haklı gördüler ve Sargutun daha fazla konuşmasının lüzumsuzluğu kanaatına vararak şehadeti burada kestirdiler. Genç adam işinin bittiği işaretini gülümseyerek karşıladı ve salonu terketti. Yapılacak bir şey yoktu. Mahkeme bir Amerikan mahkemesiydi ve onların usul kanunları cariydi. Bu hak NATO'ya dahil devletlerden biri olan Türkiye Cumhuriyetinin 6375 sayılı kanunuyla Amerikalı dostlarımıza tanınmıştı. Kanunda NATO devletleri personelinin, vazifeli oldukları sırada suç işlemişlerse kendi memleketlerinin mahkemelerinde yargılanacağına dair bir hüküm mevcuttu. Morrison işte bundan dolayıdır ki Amerikan askeri mahkemesinde yargılanıyordu.

Savcı iddianamesinde havacı yarbayı ağır ihmalden dolayı ölüme sebebiyet suçuyla itham etmişti. Buna göre, yarbayın 3 sene hapis ve askerlikten tard edilmesi gerekiyordu.

Karşıdan gelen otomobil..

Hadise 5 Kasım 1959 aksamı Çankayada cereyan etmiş, yolun kenarında yürümekte olan altmış kişilik bir askeri birliğe yarbay otomobiliyle dalarak bir eri öldürmüş, on eri yaralamıştı. Kaza o tarihte derin akisler uyandırmıştı. Morrison kazayı yaptığında karşıdan gelen ve son model olduğunu tahmin ettiği bir otomobilin farlarının gözlerini kamaştırdığını iddia etmekteydi. Havacı yarbayın Almanyadan getirttiği avukatı binbaşı Nemrow bilhassa bu husus üzerinde hassasiyetle duruyordu. Şahitleri sıkıştırıyor, türlü kelime oyunları yapıyor, sekiz jüri azasının dikkatini bu noktaya teksife çalışıyordu. Ancak hadisenin görgü şahitlerinden hiç biri Morrison'un gözlerini alan otomobile rastlamamışlardı. Anlaşılıyordu ki iki taraftan birinin gözleri bir hayli zayıftı.

Albay Morrison
Sanık iskemlesinde

Avukat binbaşı şahitlerin ifadesinin menfi olduğunu görünce bir başka çareye baş vurdu. Efendim, kaza vukua geldiğinde yakışıklı havacının otomobili yolu kapamış mıydı, kapamamış mıydı? Yani bir otomobil kazadan sonra normal süratle kaza mahallinin bulunduğu yerden geçebilir miydi ?

Şahitlerden pek çoğu yeni açılan geniş Çankaya yolunu otomobilin kapamadığını söylüyorlardı. Hatta o gece Bakanlar kuruluna giden Sayın Cumhurbaşkanı Bayarın Cadillac'ı bile yolun açık kalan kısmından rahatça geçebilmişti. Fırça saçlı avukat aradığını bulmuştu. Kazanın vukua geldiği anda, yolu açık bulan ve Morrison'un gözlerini kamaştıran otomobil süratle gelip geçmiş, bu bakımdan kimsenin dikkatini çekmemişti. Böylece havacı yarbayın kusuru biraz hafifliyordu. Bu nokta üzerinde jüri elbetteki dikkatle duracaktı.

Bir başka husus, Ankara Trafik Müdürünün ilk ifadesiyle şimdi verdiği ifadenin birbirini tutmamasıydı. Gerçi avukat bunu söylediğinde Trafik Müdürü Naci İz de hayretler içersinde kalmıştı ama iddia iddiaydı. Naci İzi şaşırtan ikinci bir nokta daha vardı. Hadisenin hemen akabinde ifade verirken, şimdi karşısında müdahil avukat diye bulunan zat kendisine hakim diye tanıştırılmış ve ifadesini bizzat bu zat almıştı! İz, hakkında yapılan ithama reddettikten sonra jüriye dönerek şöyle dedi:

"Lisan bilmemek ayıp değildir. Ama bundan istifadeye kalkmak ayıptır."

Sekiz kişilik gözlüklü jüri azaları İzin Türkçe söylediği bu sözlerden tabiatıyla bir şey anlamadılar ve tercümana dönerek sözlerin tercümesini dinlediler. Sakin Amerikalılar rın tercümeden de pek fazla bir şey anladıkları iddia edilemezdi.

Avukatla üzerinde durduğu üçüncü bir nokta da Sayın Bayarın vaka mahalline gelip gelmediği oldu. Filhakika Bayar geçerken duruma muttali olmuş ve otomobilden inerek hadiseyle alâkalanmıştı. Ama avukat binbaşının bunun üzerinde neden bu derece titizlikle durduğunu evvelâ kimse anlıyamadı. Mesele sonradan anlaşıldı. Bayar Başbakanlığa iner inmez Ankara Valisi Dilâver Argun derhal Morrison'un götürüldüğü karakola gitmişti. Vali 11 erimizi çiğneyen Amerikalı yarbaya bir hayli kızmıştı. Morrison'a "Şehir içinde 68 kilometre süratle gidilmiyeceğini bilmiyor musunuz?" diye biraz çıkışmıştı. Bu sırada yanında trafik

memurları da bulunuyordu. Morrison'un avukatı işte bu yönden hareketle Ankara trafiğinin otomobilin sürati hakkında verdiği raporu sakat buluyor ve hissi hareket ettiklerini söylüyordu. Ankara trafiği yolun meylini nazarı itibare alarak süratin 56 kilometre civarında olduğunu söylemekteydi. Avukat, trafiğin bu neticeye o gece Valinin sözlerinin tesiri altında kaldıklarından dolayı vardığını iddia etmekteydi. Gözlüklü jüri dizisi, avukat binbaşının bu hikâyesini de dikkatle dinledi.

Bütün bunlar olup biterken kenarda oturan yakışıklı havacı yarbay son derece sakindi. Arada sırada gülümsediği bile oluyordu.

Cankurtaran simidi

Süratle seyreden duruşmanın ikinci gününde Yarbay Morrison'u tetkik edenler yakışıklı havacının rahat ve serbest olduğunun farkına vardılar. Yarbay bir gün evveline nazaran daha fazla gülüyor, daha fazla hareket ediyordu. Morrison'un bu rahatlığının sebebi biraz sonra anlaşıldı. Bir türlü bulunamayan ve göz alan farlara sahip otomobil nihayet meydana çıkmıştı. Şoför Murat Yalçın Güçer adındaki şahıs ifade vermeğe gelmiş ve kaza sırasında Morrison'un karşısından geldiğini söylemişti. Üstelik yakışıklı hava yarbayı da unuttuğu bazı şeyleri artık hatırlıyabiliyordu. Meselâ ilk ifadesinde karşıdan gelen otomobilin sadece lüks bir araba olduğunu, -5 kasım tarihinde Amerikan Haberler Merkezinde yapılan Basın Toplantısında da aynı şeyleri söylemiş ve bu, banta alınmıştı- bunu farların yere yakın olmasından anladığını belirten yarbay bu defa otomobilin markasını, rengini, hattâ modelini dahi söyliyebiliyordu. Otomobil, 1959 model bir Chevrolet idi. Üstü beyaz, altı siyahtı.

Siyah - beyaz Chevrolet'in mevcudiyeti sadece şoförü tarafından ortaya konmuyordu. Mehmet Maktavlı adındaki bir vatandaş da hadiseden bir dakika evvel otomobili görmüştü. Uzun zaman Amerikalıların yanında çalıştığını ve Amerikalıların kendisine Mayk dediklerini jüri dizisine anlatan Maktavlı hadise günü, Kavaklıdereden aşağı iniyordu. Saat ya 18.35 veya 18.40 dı. Bir sigara yakmış ve bunun için de birkaç saniye duralamıştı. İşte siyah - beyaz arabayı bu sırada görmüştü. Morrison'un kazayı yaptığı saat ise 18.42 idi.

Perlonlu kızlar

Duruşmanın son günü daha da eğlenceli oldu. Bu defa Amerikalıların yanında çalışan perlon bluzlu bazı Türk kızları salondaki ön sıraları işgal etmişler ve yakışıklı havacıyı seyre dalmışlardı. Hele duruşma sırasında verilen aralarda, perlon bluzların Morrison'un etrafını sarması ve onun için dua ettiklerini söylemeleri yakışıklı havacının pek fazla hoşuna gitti.

Mecmuamızın baskıya verildiği şu sıralarda 11 Türk erini çiğnemek ve bunlardan birinin ölümüne, diğerinin ayaklarının kesilmesine sebeb olmaktan sanık Yarbay Morrison hakkındaki hüküm verilmiş olacaktır. Türkiyenin muhtelif yerlerinde bulunan yüksek rütbeli Amerikan subaylarından müteşekkil jüri bütün şahitleri dinlemiştir. Hadise hakkında geniş bilgiye sahiptir. Jürinin vereceği kararla yakışıklı havacı suçlu veya suçsuz olarak mahkeme salonunu terkedecektir. Suçlu görüldüğü takdirde savcının iddiasına uyularak üç sene hapsine ve askerlikten tardına karar verilecektir. Ancak, mahkemenin hadisede hafifletici sebepler görmesi mümkündür.

Fakat Morrison'un davası başka bir bakımdan daha alâka çekti. Bu neviden davalara NATO camiasında ve Türkiyede daima rastlanılmaktadır. Ancak bunların hemen hepsi, Türkiyede büyük bir gizlilik perdesiyle örtülmüştür. Buna mukabil yakışıklı havacıyla alâkalı dava Basına bilhassa Amerikan makamları tarafından aksettirilmiş ve Basın mensuplarına davetnameler gönderilerek haber verilmiştir. Halbuki aynı salonda, bir gün evvel buna çok benzeyen bir dava nihayete ermiş ve sanığın beraatiyle neticelenmiştir. O davadan değil Türk Basınının, perlon bluzların bile -burunlarının dibinde cereyan etmesine rağmen- haberi olmamıştır. Bu bakımdan, Türk umumi efkârında derin akisler uyandıran hadisenin örtbas edilmesine teşebbüs edilmemesi -Amerikan usullerinin garipsenmesine rağmen- memnunluk uyandırdı ve Türk - Amerikan münasebetlerinde bilhassa İnönünün son demecinden sonra gelişmeye başlayan yeni zihniyetin bir nişanesi sayıldı. Amerikalılar tarafından Türk halkının hislerine saygı duyulduğunun belirtilmesi, bir "adi kaza" olmaktan çıkıp infial sebebi haline gelme istidadını gösteren hadiseyi bir anda mahiyetine, "âdi kaza" ya iade ediverdi. Amerikalılar Türk halkının hislerini anladıkları müddetçe elbette ki Türk halkı da bir "âdi kaza" nın mübalâğa edilmemesi gerektiğini teslim edecektir. Hele adaletin tecelli ettiği hususunda yüreklere emniyet getirilirse...

Kıbrıs

Patlak verdi

Ne yapmak istiyor bu Makarios? Niyeti İngiliz Aslanını sahilde kıstırıp kuyruğunu denize sallandırmak mı?"

Geçen hafta sonunda bu suale muhatap olan Ankaranın en sempatik İngilizlerinden biri, kahkahalarla karışık şu cevabı veriyordu:

"— Kuyruğumuzu denize sallandırmağa razı olsa ne âlâ! Üstelik. kuyruğu kendi eline vermemizi istiyor!"

Bahis mevzuu hadise, Lefkoşe Vilâyet Konağında Başpiskopos Makariosun İngiliz Sömürgeler Bakanlığı Siyasî Müsteşarı Amery'ye kök söktürüşüydü. Devam eden görüşmeleri bundan iyi hülâsa etmek kabil değildi işin aslında Vilayet Konağındaki müzakereciler hiçbir önemli meseleye el değdirmemişlerdi

Albay Morrison basın toplantısına geliyor
Perlon bluzlar hayran

Rauf Denktaş
Tepesi attı

bile. Herkes üslerin mesahası davasının pazarlık edildiğini sanıyordu. Halbuki Adada kalacak İngiliz birliklerinin Lefkoşe hava alanında ve yol şebekesinde görecekleri kolaylıklarla talim alanları meselesinde ve bir de -en önemlisi- İngiliz birliklerinin PX -kantin- işlerinde ne gibi muafiyetlerden istifade edecekleri konusunda bazı anlaşmalara varılmıştı! Eğer Makarios Cenapları bu konularda kâfi müzakerecilik talimi yaptığına ve Amery'nin sabrını tükettiğine karar verirse, ayrıca keyfi de eşref saatini bulursa üs meselesine de geçilecekti. İşte işler bu safhadayken geçen hafta İngilizlerin talebi üzerine Türk ve Yunan Delegasyonları da toplantıya iştirake davet edildiler. Bundan maksat, Ankara ile Atinanın Makarios üzerinde bir azıcık -daha fazlası umulmamaktadır- baskı yapması ve istiklâlin ilânı 15 Martta da mümkün olamayacağı için Ankara ve Atina Hükümetlerinin iştiraki olmadan alınamayacak olan yeni tehir kararının alınmasına imkân verilmesi idi.

Öte yandan, başta Erim ile Çaços, Anayasacılar da hâlâ münakaşa halindeydiler. Zürich ve Londrada aceleden unutulan önemli konular arasında eğitim işlerinin Merkezi Hükümet bütçesinden finansmanı konusu da vardı. Rumlar bu işi tamamen Cemaat Meclislerine bırakmağa taraftardılar. Ne olacaktı? Kendilerinin bu konuda en ufak bir sıkıntıları yoktu. Ama, Türkler için dâva bunun tam aksineydi. İşte, bunun içindir ki akıl sonradan gelmiş ve Türk Delegasyonu eğitim işleri için, Merkezi Hükümet bütçesinden de tahsisat ayrılmasını istemeğe koyulmuştu. Fakat, Türk Cemaatinin ilerlemesini gönülden isteyen Rumlarla Atina Hükümeti ise buna yanaşmıyorlardı! Öte yandan, İngilizler Adadaki minnacık Ermeni ve Maruni Cemaatlerinin de kendi seçecekleri Cemaat Meclisine hiç olmazsa birer temsilci göndermelerini teklif etmişlerdi. Pek tabiî ki, bu Cemaatler kendilerine en yakın olan Cemaat Meclisini, yani Rum Cemaat Meclisini seçeceklerdi. Fakat, Makarios -insan haklarına pek riayetkar olduğunu iddia eden Makarios- bunu da şiddetle reddediyordu.

Sabrı tükenen adam

Doğumunun çıkmaz ayın son çarşambasına kalması üzerine ana rahminde boğulma ihtilâçları geçiren cenin -Kıbrıs Cumhuriyeti- böylece tehlikeye düşmüşken Türk Cemaatinde bir adamın sabrı artık tükenmişti. Sabrı tükenen adam Kıbrıs Türk Dernekleri Federasyonu Başkanı Rauf Denktaştan başkası değildi.

Nitekim, Federasyonun haftada bir çıkardığı Nacak Gazetesinin 4 Mart günkü nüshasını ellerine alanlar Denktaşın Makariosa karşı yaylım ateş hücuma geçtiğini gördüler. Manşet 8 sütun üzerinden haykırıyordu: "Sabrımız Tükeniyor.. Makariosu Bekleyemeyiz". Başyazı, çok açık bir dille kaleme alınmıştı: Adadaki İngiliz üsleri Türkiye ve Yunanistanın savunması için de lüzumludur. Türk ve Yunan diplomatları İngilizlerin 120 mil karelik talebinin aşırı olmadığını teslim etmişlerdir. Buna rağmen Makariosun bu noktada ısrar etmesi bulanık suda balık avlamak ve Zürich Anlaşmalarını baltalamak demektir. Bu yüzden Cumhuriyetin ilânının tehiri müsamahayla karşılanamaz. Üstelik, Anayasa çarpuk çurpuk bir çehre arzetmektedir. Memur meseleleri çiğ çiğ sırıtmakta, Rum idaresi derinlere kök salarcasına kurulmaktadır. Cumhuriyetin ilânı, geciktikçe işsizlik artacak -4 bin Türk işsizdir; 15 bin Türk bu yüzden ıstırap içindedir- ve bu da sadece Türk Cemaatine zarar verecektir. Makale Türk Cemaatinin, kendi durumunu Rumların siyasî entrikalarına göre tâyin edemeyeceğini ve Makariosu ilelebet bekleyemeyeceğini bildirerek sona eriyordu.

Nacakın aynı sayısında çıkan "Tarımcı" imzalı fıkrada da aynen şöyle deniyordu:

MEYVASIZ AĞAÇ

Zürich ve Londrada ortaklaşa bir Cumhuriyet kurulması için anlaştık dendi. Her şey oldu bitti gösterildi ve imanla teçhiz edilerek Allahın izniyle Cumhuriyeti kurmağa koyuluverdik.

Çocuk doğdu doğacak derken, daha doğmadı. Cumhuriyet kuruldu kurulacak derken askıda kalan işlerimiz bir yana, daha da cemaatimiz için problemler yarattı. İşsizlik, duraklama, kredisizlik ve üstelik yegane kalkanımız iktisadî bütünlük parolamızda da çökme hareketleri belirdi.

İşte bunların arasından doğacak eli, gözü, yüzü ve ağzı çarpık "Cumhuriyet" çocuğu ve her sakat çocuğu afsunlamakla tedavi edecek Evliyalar..

Kökü sağlamda, tacı göklerde olan meyvalı ağacın meyva verebilmesi için, arsız dal ve sürgünlerinin şimdiden temizlenmesi gerekiyor. Aksi halde, köylünün de dediği gibi, köküne "K" suyu dökmek düşer.

Bu yazıların mânası açıktı. Kıbrıs Türklerinin büyük çoğunluğu Rum Cemaatinin manevraları karşısında itimatsızlık duyuyor ve Zürich Konferansından beri girilen yolun kendisini selâmete götüreceğinden şüphe ediyordu. Federasyon Başkanı Denktaş da şimdi, bu temayülleri temsil etmenin uygun olacağı kana-

Fazıl Küçük
Sabrın sonu nedir?

Lefkoşeden bir görünüş
Vuslat hangi bahara kaldı?

atine varmıştı. Yazılar bomba tesiri yaptı.

Anlaşmazlığın esası

Zaten Dr. Küçük ile Denktaş arasındaki anlaşmazlık da bu noktadan çıkmıştı. Küçük, Türk Cemaatinin, beraber yaşayacağı Rum Cemaatinin zıddına gitmemesi gerektiğini söylüyor ve Ankaradan bu yolda aldığı talimata riayet ediyordu. Denktaş ise İngiliz üslerinin Kıbrısta Türklerin -kâfi olmasa bile- mevcut tek ciddi teminatı olarak kaldığını görüyor ve Makariosun üs meselesindeki entrikalarının Cumhuriyetin ilanını geciktirmesinin sadece, işsizlik gibi sebeblerle Türk Cemaatinin aleyhine ve Rumların lehine işlediğini, gayet haklı olarak, teşhis ediyordu. Gerçi, Dr. Küçükün tutumunda da doğru olan bir taraf vardı. Fakat, günün birinde sabrımızın tükendiğinin söylenmesi de ister istemez zaruret halini alacaktı. Bunun henüz zaruret halini almadığını düşünen Ankara, Denktaşa Lefkoşedeki müzakereler sırasında Londrada kalması lüzumunu telkin etmişti. O da ister istemez Londrada kalmıştı. Fakat, Denktaşın Londrada uzayan ikameti, onun Kıbrıstan ilelebet kaçtığı yolunda dedikodulara sebep oluyordu. Ayrıca, Rum basını -komünisti, milliyetçisi- bir ağızdan iki lider arasında ihtilaf olduğunu söylüyorlar ve Küçükü tutup, Denktaşa şiddetle yükleniyorlardı. Gerçi, Küçük, kendi gazetesi Halkın Sesinde Denktaşla arasında ihtilaf olduğunu reddediyordu ama ihtilâfın mevcudiyeti apaçıktı. Daha 3 şubat tarihli Halkın Sesinde "Kasırga başlıyor mu?" başlıklı ve Yavuz imzalı, üs meselesinde bütün kabahati İngiltereye yükleyen bir yazı çıkmamış mıydı? Dr. Küçük Lefkoşede sinema sinema dolaşıp ve filmleri yarıda kesip Türk halka, Türk çarşısında Denktaşın yürüttüğü -ve aslında Türk Cemaatinin iktisadî geriliğine Adadaki bugünkü şartlarda deva teşkil etmeyen- "Türkten Türke" kampanyasının artık kalkması gerektiğini bildirmiyor muydu? Nihayet, 2 mart günkü Halkın Sesi tâ 10 şubatta Türk Ticaret Odası İdare Heyetiyle Dr. Küçükün yaptığı bir toplantı sonunda "sermaye ve işletme bünyemizin zayıf bulunduğu bir çarşıda serbest ticaret ve rekabet muvacehesinde güç şartlarla karşılaşacağımız aşikârdır" demekle beraber, iyi bir dayanışma sayesinde bunun mahzurlarının önlenebileceği ve "şimdiki siyasî durum göz önünde tutularak çarşımızda serbest ticaret ve rekabet üzerine dayanan bir ticaret sisteminin mevkii tatbike konması" nın düşünüldüğü yolunda bir tebliğ yayınlanmamış mıydı? Demek ki Denktaşın polis tedbirleriyle yürütmek istediği Türklerin sadece Türklerden alışveriş etmesi usulü, Adadaki iktisadi şartlar içinde iktisadi bakımdan yürütülemeyeceği için değil de, "şimdiki siyasi durum" yani Makâriosla olan dostluk göz önünde tutulduğu için kaldırılacaktı. İşte, bütün bunlar Küçükle Denktaş arasında büyük bir ihtilâfın mevcut olduğunu gösteriyordu. Bu, tekziplerle gizlenecek neviden hakikatlerden değildi. Kaldı ki bu ihtilâf zaman zaman patlak veren hâdiselerle kendini gösteriyordu. Liderler arasında mevcut ihtilâfın, Makâriosla iyi geçinmek pahasına da olsa, Kıbrıstaki Türk topluluğunun menfaatlarının korunması bakımından zararlı olduğunu ifade etmek yerinde olurdu.

Ne var ki, gelgelelim, bu hakikati anlatmaya imkân yoktu. Üstelik mevcut ihtilâfın bir çıban başı haline geldiğini de anlatmaya imkan yoktu.

Bütün bunlar, Ankarada işlere hâkim olan ve doğru işe doğru, yanlış işe yanlış diyebilen bir siyasetin yokluğundan ileri geliyordu. Ankara derhal iki liderin haklı ve haksız oldukları tarafları açıkça söylemeli ve onları müşterek bir hareket hattı üzerinde birleşmeğe davet etmeliydi. Fakat bu müşterek hareket hattı, bundan böyle artık Makariosa "İngiliz Aslanının kuyruğunu bile kaptıracak" bir hoş görme siyaseti olamazdı. Evet, Makariosla iyi geçinmek lâzımdı. Fakat, ne Kıbrıs Türk Cemaati, ne de Türkiye, hayatî menfaatlerini Makariosun entrikalarına feda etmek mevkiinde bırakılmamalıydı.

B A S I N

Gazeteciler

Dost elinin marifeti

(Kapaktaki gazeteci)

Geçen hafta içinde bir gün Cumhurbaşkanı Celal Bayara bir telgraf geldi. Telgrafın altındaki imza Fahri Üstündağdı. Fakat Fahri Üstündağ, bu telgrafı "1946 Demokratı" arkadaşları adına çektiğini belirtmeyi unutmamıştı. Telgraf Kocaeliden geliyordu ve şöyle deniliyordu: "1946 - 50 yıllarında kanadımıza kuvvet veren şerefli gazetecilerin başında yer alan Yalmanın affı hususunda kanuni yetkilerinizi kullanmanızı arkadaşlarımla birlikte arz ve rica ederim." Telgraf neticesiz kaldı.

Fahri Üstündağ geçen hafta içinde, yüreğinde bir eziklik hisseden tek "1946 Demokratı" değildi. 72 yaşma gelmiş. üstelik tıpkı "ilk sevgili" ye duyulan iptila gibi D.P. ye ve onun başlarına daima yakınlık, aşırı müsamaha, sempati beslemiş, hislerine olan bu zaafı yüzünden zaman zaman dünyanın en münasebetsiz yazılarını yazmış bir gazetecinin kulağından tutularak bir cezaevinin soğuk koğuşuna atılıvermesi herkes gibi sayısız "1946 Demokratı" nı yaralamıştı. Ahmet Emin Yalman ismi bu Demokratlar için tatlı bir hatırayı, ışık dolu yılları gözler önüne getiriyordu. Yalman, Vatan, DP., Bayar, Menderes, Köprülü, Koraltan, Karaosmanoğlu.. Bunlar birbirlerine nasıl bağlı, ne derece yakın kelimelerdi! 1946 da kurulan bugünkü iktidar partisinin isim babası Yalman değil miydi? Bu partinin programı en ziyade Yalmanın yardımıyla hazırlanmamış mıydı? Hattâ partinin doğuşunu hazırlayan hareket Vatan sütunlarında, Yalmanın misafirseverliği sayesinde gelişmemiş, kök salmamış mıydı? Herkesin çekindiği bir sırada D.P. li politikacılara kim kucak açmış, kim onlarla beraber Türkiyeyi karış karış dolaşmış, bütün gücüyle yeni teşebbüsün başarı kazanması için didinmişti? Üstelik, Yalman ne yapmıştı yarabbi? D.P. bir tek iyi harekette bulunmuş ta Vatan başyazarı onu on defadan az nisbette mi büyülterek övmüştü? Yoksa, D.P. liderlerinin kendisini el üstünde tuttukları sırada Hüseyin Cahit Yalçının hapsini bile Yalçının kabahati gibi gösterip şerefli meslekdaşını "Hapse girmek suretiyle memleketin prestijini dışarda kırıyor" diye yermemiş miydi? Hattâ bugün bile Menderes için ne tatlı kelimeler kullanıyor, Fatin Rüştü Zorluyu büyük devlet adamı diye takdim ediyor, onun idaresindeki -gaf üstüne gaf yapan- Hariciyemizi göklere çıkarıyordu.

Ama gülün dikeni olduğu gibi Yalmanın da, idare edilmesi gereken kaprisleri vardı. Yalman, dalkavukluk edemez, fikrini söylemeden duramazdı. Gerçi bu fikri, akıllı bir politikacının iki saatlik muhavere sonunda 180 derecelik dönüşe tabi tutması işten bile değildi. Ama bu zahmeti göze alacak yerde, burun bir karış havada, Türk Basınının bu yaramaz çocuğunu zor kullanarak yola getirmeye çalışmanın fazileti var mıydı ki? Ne yaparsınız, İktidarın büyüklerinin içinde bulundukları ruh haleti başka türlü davranmalarına artık imkân bırakmıyordu. Böylece Yalmanın -düşününüz Yalmanın- fütursuzca hapsedilmesi bugünkü rejime damgaların en mükemmelinin vurulmasına imkân vermiş oldu. O kadar ki Yalman bile -düşününüz, Yalman- hakikatin nerede olduğunu ancak geçen haftanın başlarında bir sabah, Toptaşı cezaevinin demir kapısı bundan beş yıl evvel Yalçının üzerine kapandığı gibi kendi üzerine kapandığında anladı. Zira Vatan başyazarı o dakikaya kadar eski dostlarının işi oraya kadar götürmeyeceklerinden, herkesin prestijini kollayacak bir hal çaresi bulacaklarından emindi. Gerçi bu tahakkuk etmezse Yalman alenen af mı dileyecekti, başını mı eğecekti? Asla! Bunu Yalmandan beklemek de Yalmanı hiç tanımamak demekti. Nitekim vakti geldiğinde Vatanın 72 yaşındaki başyazarı, şerefinden fedakârlık pahasına kurtulması mümkün olduğu halde bunu hatırına dahi getirmedi ve sıhhati perişan halde Toptaşı cezaevinin yolunu vekarla tuttu. Şimdi Rezzan Emin Yalman ahbaplarına, aklına hep "Dost elinden yüreğim yarelidir" şarkısının geldiğini anlatmaktadır.

Bir zamanların psikolog politikacıları D.P. büyükleri artık adam tanıma hassalarını bile, anlaşılan kaybetmişlerdi.

Dünya üzülüyor

Geçen haftanın tamamı ve bu haftanın başları Yalmanın akibeti karşısında sadece Türkiyede değil, bütün dünyada duyulan teessürün akislerinin, kulaklar değil, yürekler tarafından duyulmasıyla geçti. Üstelik Vatan başyazarı ve yaşayan Türk gazetecilerinin piri ağır şekilde rahatsızdı. Bizzat Menderesin yakın dostu Ekrem Şerif Egeli tarafından verilmiş bir rapor Yalmanın durumunu mükemmel şekilde gösteriyordu. 72 yaş, bu! O yaşta hapishaneye tahammül kolay olabilir miydi? Nitekim Yalman, Toptaşının kapıları arkasına kapandıktan pek kısa bir zaman sonra rahatsızlandı ve Haydarpaşa Nümune hastahanesine nakline zaruret hasıl oldu. İki jandarma hasta başyazarın odasının kapısında yer aklılar. Yalman, bu haftanın başında orada tecrit edilmiş vaziyette bulunuyordu. Hiç olmazsa hastahane hapishane gibi soğuk ve sevimsiz değildi, Yalman öteki mahpus gazeteciler gibi tahta kerevette yatmıyor, bir somyanın zavallı lüksünü tadıyor, yakınlarıyla rahat görüşebili-

Yalman, Toptaşı cezaevi önünde yakınlarıyla birlikte

53 yılın son perdesi

yordu. Ama bu, hadisenin fecaatini ortadan kaldırmadı.

Hakikaten, hudutlarımızın dışında en ziyade tanınan Türk gazetecisi ihtiyar Yalmanın hapsedilmesi bir anda bütün dünya basınında memleketimiz aleyhinde propagandaların en şiddetlisine yol açtı. O kadar ki Yalçın bile, hapsedilmek suretiyle Türkiye aleyhinde bu derece menfi akislere sebebiyet vermemişti! Meşhur New York Times munis olduğu kadar acı bir başmakale yayınlayarak hadise karşısında duyduğu derin üzüntüyü, esefi belirtti. İstisnasız her memlekette büyük gazeteler Türk gazetecilerinin en yaşlısının başına gelenleri Demokrat İktidarın Türkiyede kurduğu rejimin açık delili olarak gösterdiler. Doğrusu istenilirse bu tepki Demokrat İktidar için sürpriz olmadı. Daha Yalmanın cezasının Temyizce tasdiki üzerine bütün basın ataşeliklerimize hükümet tarafından resmi yazı yazılmış ve hadisenin oralar basınındaki akisleri sorulmuştu. Gelen cevaplar hiç parlak değildi. Gazeteler geniş neşriyat yapıyorlardı. Yalman fiilen hapsedildiğinde bu neşriyatın daha da artacağı şüphesizdi.

Doğrusu istenilirse bunda şaşılacak bir cihet de yoktu. Yalman tam 53 senedir gazetecilik yapıyordu ve bu 53 sene içinde Türkiye çapında değil, dünya çapında bir şöhret sağlamağa muvaffak olmuştu.

Çekirdekten gazeteci

Ahmet Emin Yalman Selâniklidir. 1888 de orada doğdu. Babası Osman Tevfik efendi Selanik Askeri Rüştiyesinde tarih ve yazı öğretmeniydi. Osman Tevfik Efendi Atatürkün de hocalığını yapmıştır. Üstelik Mütalea adlı bir de edebi gazete çıkarmıştır. Annesinin adı Hasibe hanım olan Ahmet Emin Yalman yedi kardeşin en büyüğüdür.

Bugünün tecrübeli gazetecisi ilk tahsilini o zamanki adıyla Fevzi Sübyan mektebinde -evvelâ Fevziye, sonra Işık lisesi olan mektep- yaptı. Bir müddet Askeri Rüştiyeye devam ettikten sonra Selânikteki Alman Mektebine, buradan da İstanbula gelerek Tüneldeki Alman Mektebine devam etti. 7 temmuz 1907 de okulu bitiren Ahmet Emin Yalman aynı gün Mihran Efendinin Sabah gazetesine girdi. Aslında Ahmet Emin Yalman İkdam gazetesine girmek istiyordu. Ama gazetenin sahibi Ahmet Cevdet "Burada çoluğun çocuğun işi yoktur" diyerek Ahmet Emini kabul etmemişti. Ahmet Emin Yalmanı merhum Hüseyin Cahit Yalçın, gazeteci olmak hususundaki ısrarı karşısında Sabaha soktu. Ahmet Eminin gazetedeki ilk işi ingilizce mütercimliği idi. 1908 de Meşrutiyet ilân edilince Yeni Gazeteye girdi ve aynı zamanda Hukuk Fakültesine yazıldı. Ahmet Emin Yalman yazı işleri müdürü olarak girdiği Yeni Gazetede kısa bir müddet sonra baş yazı yazmaya başladı. Bu sırada pasaportun kaldırılması hususunda bir kampanya açtı ve çok geçmeden Parlamentodan pasaportsuz seyahat edileceğine dair bir karar çıktı. Ahmet Emin Yalman Yeni Gazetede başyazarlık yaparken aynı zamanda da Viyanadaki Neu Frei Press ile Berlindeki Varsstıch Zeigtung'un muhabirliğini üzerine aldı. Yalman dışarıyla bu temasını ömrü boyunca muhafaza etti ve dostluklar kurdu. 1910 da Maarif Vekâletinin Amerikaya Columbia Üniversitesine beş öğrenci göndermek için açtığı müdüğü zaman gazeteciliğe ilk başladığı Sabah gazetesine başyazar oldu. 1917 yılında Mehmet Asım İs ile birlikte Vakit, gazetesini kuran Ahmet Emin Yalman 1919 yılında İttihatçılar ile birlikte tevkif edilerek Kütahyaya sürgün gönderildi. Kütahyada üç ay kaldı. 1920 Martında İngilizler Ahmet Emini Maltaya sürdüler. Maltada iki yıl kalan Ahmet Emin 1982 yılında Türkiyeye döndü ve B.M.M. hükümeti tarafından Matbuat Umum Müdürlüğüne tayin edildi. Ahmet Emin o yıl Akşam ve Dergâhta yazı yazan Rezzan Arif ile evlendi. Bu sıralarda İstiklal Harbinin Cephelerinde bulundu. 1923 de Enis Tahsin Til ve Ahmet Şükrü ile birlikte Vatan Gazetesini kurdu. 1925 de bütün müstakil ve muhalif gazetelerle beraber Vatan da kapatıldı. Ahmet Emin Elâzığ İstiklâl Mahkemesine gönderildi. Ahmet Emin Elâzığda İstiklâl Mahkemesinde bir ay muhakeme edildikten sonra beraat etti. Bu tarihten sonra Yalman 1936 yılına kadar gazeteciliğe veda etmek zorunda kaldı. Bu onbir yıl içinde Ahmet Emin Yalman kardeşleriyle birlikte halen faaliyette bulunup otomobil ve otomobil aksamı ithaliyle meşgul Tatko Şirketini kurdu. 1936 yılının Ocak ayında Ankarada Karpiçde tesadüfen Atatürkle karşılaşan Ahmet Emin, uzun bir konuşmadan sonra Atatürke tekrar gazeteciliğe dönmek arzusunda bulunduğunu söyledi. Gazetecilik yapmak için Atatürkün izin vermesi üzerine Ahmet Emin derhal faaliyete geçerek Kaynak adında bir haf-

A. Emin Yalman cezaevi merdivenlerinde
Hürriyete veda

sabakayı kazanan Ahmet Emin, Ahmet Şükrü Esmer, Petrol mütehassısı Cevat Eyüb, Hamdi Toker ve Agnidis ile Amerikaya gitti. Ahmet Emin Amerikada dört yıl müddetle Sosyoloji doktorası yaptı ve Gazetecilik okulunda muhtelif dersler aldı. Ahmet Emin 1914 yılında tekrar İstanbula döndüğü zaman Birinci Dünya Savaşı başlamak üzere idi. Maarif Vekâletine karşı mecburi hizmeti olduğu için İstanbul Üniversitesinde Sosyoloji kürsüsünde Ziya Gökalpin yanına muavin oldu ve aynı zamanda Tanin gazetesi yazı işleri müdürlüğünü aldı. 1915 de Tanin hesabına Almanyaya harb muhabiri olarak gitti. Arkadan Galiçyadaki Türk Kolordusuna katıldı.

Ahmet Emin tekrar İstanbula dön-

talık gazete çıkardı. 1936 yılında da Tan Gazetesini satın aldı ve başmuharriri oldu. 1938 yılında Halil Lûtfi ve Zekeriya Sertel ile ihtilâfa düştü, Tandan ayrıldı. Ahmet Emin aynı yıl New York'ta açılan meşhur New York Sergisinde Türk Pavyonunun neşriyat müdürlüğü vazifesine getirildi. 15 ay New York'ta bu vazife ile kalan Ahmet Emin Yalman Türkiyeye döndüğü zaman Vatan Gazetesini yeniden kurdu. Vatan Gazetesi bu tarihten itibaren tek partiye karşı cesaretli bir mücadele örneği gösterdi. 1945 yılına kadar Vatan Gazetesi 2 ay, 3 ay ve 7 ay olmak üzere üç defa kapatıldı. Ahmet Emin Yalman Birleşmiş Milletler Toplantısına çağırıldığı zaman gazetenin açılmasına izin verildi. 1945 yılından 1950 yılına kadar D.P. liderleriyle birlikte Ahmet Emin Yalman Vatan Gazetesinde, C.H.P. ye karşı şiddetli bir mücadele açtı. 1950 yılında Milletler Arası Basın Enstitüsünün, 1947 de de Milletlerarası liberaller Birliğinin kurucuları arasında yer aldı. 1950 den 1954 yılına kadar D.P. iktidarını müdafaa eden bir tavır takındı, 1952 yılında da o sırada Vatan Gazetesinin her hafta çarşamba günleri çıkardığı Yurt İlâvelerini hazırlamak üzere gittiği Malatya vilâyetinde meşhur suikast hadisesinde mucize olarak ölümden kurtuldu.

Aşk dolu yıllar

Türkiyede demokratik hayata geçilmesi bu kısa boylu, ufak tefek adamın içindeki hislere tatmin sahası sağladı. Yalman gazetecilik hayatında dünyanın potunu kırmış, defalarca yanlış ata oynamış, en olmayacak fikirleri savunmuştur. Ama bir tek gün Demokrasiye, liberal düşünce tavrına, hür fikre -fazla tolerans sahibi bulunmamasına rağmen- olan büyük aşkının zerresine halel getirmemiştir. Nitekim en ziyade bu yüzden İkinci Dünya Harbinin hattâ Müttefikler için en buhranlı günlerinde Almanlar ve nazizm hakkında tek övücü kelime yazmamış, Harpten sonra da komünistlerin aleyhinde kuvvetle vaziyet almıştır. O kadar ki, zaman zaman bir nevi Mc Carthy rolünü bile benimsemiş, fikirlerine uymayan fikir sahiplerini kızıla boyamaktan çekinmemiştir.

1945 ten itibaren Yalman canını dişine takarak çok partili rejimin yerleşmesi için asgari -ama asgari- D.P. kurucuları kadar gayret sarfetti. Kurucuların başlıca yardımcısı oydu. Memleketin kaderinde rol sahibi bu politikacılara akıl hocalığı yapmak kısa boylu, ufak tefek gazetecinin inanılmaz derecede hoşuna gidiyordu. Yalman bu zevki, bir ma-

Ahmet Emin ve Yatağı
Gazetecinin çilesi

ni şeklinde bütün ömrünce muhafaza etti. D.P. liderleri onun zevkini biliyorlar ve Vatan başyazarının kıymetini takdir ettiklerinden bu zevkini doya doya çıkarmasında bir mahsur görmüyorlardı. Kimin kimi idare ettiği belli olmaksızın D.P. nin muhalefet yılları sürüp gitti, bu yıllar boyunca Yalman bu partiye, onun kurucularına ve dolayısıyla Demokrasi davasına hizmetlerin en büyüğünü yaptı, kendisinin doğum günü olan 14 Mayısta da eliyle büyüttüğü genç partinin Türkiyede iktidarı aldığını gördü. Fakat şurasını belirtmek lâzımdır, ki D.P. nin muhalefet yıllarında daima basiret, itidal ve vatanseverlik yollarını tercih etti, D.P. içindeki şiddet taraftarlarının da karşısına dikilmekten -post kavgası dolayısıyla değil, hakiki hisleri icabı- çekinmedi, onlarla savaştı, C. H.P. deki aynı fikir sahibi kimselerle temas kurdu, onları da teşvikten geri kalmadı. 14 Mayıs 1950 de dünyanın en bahtiyar adamı Ahmet Emin Yalmandı.

Fakat D.P. kurucularıyla Yalman arasındaki balayı D.P. nin iktidara geçmesiyle evvelâ zedelendi, sonra kesildi. İktidar büyükleri haline gelen dünün Muhalefet büyükleri artık Yalmanın tavsiyelerine, ikazlarına kulak vermek istemiyorlar, ondan kendilerini idare ettiği zehabına kapılması zevkini esirgiyorlardı. Yalman D.P. nin iktidar yıllarında Ağaoğlu gibi şahıslara karşı mücadele açmakla beraber Menderesin daima manevi dostu kaldı, onu gülünç şekillerde dahi övmekten geri kalmadı. O kadar ki Menderes Amerikaya gittiğinde Amerikalıların Allah tarafından kendilerine böyle bir lider verilmediği için iki göz iki çeşme ağlaştıklarını dahi yazdı. Bu sırada okuyucularının kahkahalarını kulakları duymuyordu.

Ancak Menderes eski Menderes değildi. Dost Yalmanın en basit tenkitlerine dahi tahammül edemiyor, etrafını çeviren yeni ahbaplarının çaldıkları havaya Yalmanın da katılmasını istiyordu. Yalman dünyanın hatasını yapabilirdi. Ama Yalman bu değildi. Böyle olunca eski dostların aralarının keski şekilde açılması uzun sürmedi. 1957 seçimlerinin arifesinde Yalman hadiseleri, memleket için en uygun neticenin D.P. nin iktidardan uzaklaşması olduğunu anlayacak kadar vuzuhla gördü ve kendisine has cesaretle bunu açıkça yazdı. Bu, D.P. büyükleriyle arasındaki kara kedinin tehlikeli bir kara kedi haline gelmesine yol açtı ve Yalmanın bugünkü dertlerini yarattı. D.P. büyükleri, "Yalmanın ihaneti" ni affetmediler.

Halbuki, ihanet eden kimdi yarabbi!

Sakin bir adam

Bu haftanın başında Yalman, acısı kendisini seven ve sevmeyen, beğenen ve beğenmeyen, her türlü fikrine katılan ve katılmayan herkes tarafından paylaşılarak çilesini Nümune hastahanesinin jandarmalar tarafından muhafaza edilen bir odasında dolduruyordu. Ama metanetinden, hattâ sükûnetinden bir şey kaybetmemişti. Kalemi yeniden eline almasına müsaade edilecek ilk gün bu kalemi aynen -kusur ve meziyetleriyle- bugüne kadar kullandığı şekilde kullanacağından hiç kimsenin zerrece şüphesi yoktur. Yalman modası hayli geçmiş, akıl ve basiretinden ziyade hislerine tabi, ifrat ile tefrit arasında mütemadiyen gidip gelen, çabuk heyecanlanan, çabuk kızan, kin gütmeyen, kendisini inandırmakta mahir ve sonra bu inancını samimiyetle beyaz kâğıda döken, dürüst ve namuslu, yüzde yüz vatansever, nevi şahsına münhasır gazeteci neslinin son kıymetlerinden biri olarak milletinin muhabbeti, anlayışı ve vefa hisleriyle sarılıdır.

Anlaşılmayan, böyle bir Yalmanı hapsetmenin D.P. büyüklerine verdiği zevk, fayda ve menfaattir. Zira böyle bir Yalmanı hapsetmekle D.P. kendisine damgaların en silinmezini vurmakta, kendi kendisini temyizi kabil olmayacak şekilde mahkûm etmektedir. Bunun pek âlâ farkında sayısız D.P. büyüğünün, en büyükleri karşısında sessiz kalmaları hadisenin anlaşılmaz bir ikinci tarafıdır.

Piyasa

Gökteki ayı buyurun!

On sene zarfında sanayi ilerledi, istihsâl ve istihlâk dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir surette arttı!"

Görülmemiş kalkınma edebiyatının Birleşmiş Milletlerin resmi istatistikleriyle kolayca tekzibi mümkün bu yeni numunesini, geçen haftanın ortasında İstanbul "Ticaret Odasını ziyaret eden Başbakan Adnan Menderes veriyordu.

Başbakan, İstanbul Ticaret Odasını seçim yoklaması faaliyetlerinin önemli bir safhası olarak ziyaret etmişti. Böylece D.P. nin seçim faaliyetlerini finanse etmeleri pek yakında kendilerinden istenecek olan tüccar ve sanayicileri memnun etmek istiyordu. Kendisi, Oda Başkan Vekili ve Sanayi Odası Başkanı Sırrı Enver Baturun "uzun lâfın kısası" tarzındaki konuşmasında zikrettiği pek teknik hususlara temas etmek niyetinde değildi. Koordinasyon, Heyetinin bütün büyük iktisatçıları Polatkan, Zorlu, Erkmen ve Aker ile arada bir demagojinin icablarına kendini kaptırmasına rağmen iktisat bilgisi bakımından onlardan ayrılan tek Bakan Ataman da beraberdi ya! Mesele yoktu. Başbakan konuştu, konuştu, konuştu! Bütün bu teknik talepler tüccarın arzuları istikametinde hemencecik orada hallediliverirdi. Bunun için Koordinasyon Heyetinin Ankarada bıraktığı Umum Müdürlere, müşavirlere, eksperlere hiç mi hiç ihtiyaç yoktu. Başbakan konuşmasını D.P. İktidarının iktisat felsefesine hasretti.. Bu kadar bol tüccar ve fabrikatör karşısında D.P. nin iktisat felsefesi sahasında da Muhalefetteki ilk sevdalarına dönmesi ve ne kadar büyük bir liberalizm taraftarı olduğunu hatırlatması lâzımdı. Nitekim, Başbakanlığı devrinde âmme sektörünün en fazla büyümeyi -kâfi gelişmeyi değil- kaydettiği D.P. Genel Başkanı, önünde memleketin, "liberal zihniyetle geniş inkişaflar" kaydettiğini söyledi. D. P. nin başı, "mümkün olduğu kadar fazla ihracat, mümkün olduğu kadar fazla ithalât, fazla istihsâl ve fazla istihlâk gayemizdir" diyordu. Bundan bir müddet önce iktisadî kalkınmanın "istihlâk uyuzunun" kemirmesiyle nasıl baltalandığından şikâyet eden Başbakan, kalkınmanın kemer sıkma demek olduğunu hele şu seçimin arifesinde tamamen unutmuş görünüyordu.

Hayreddin Erkmen
Herkese horoz şekeri

Başbakan, daha sonra hususi sanayiin her sahada bir an önce her nevi yatırımı yapmasına ne kadar şevkle taraftar olduğunu göstermek için Dünya Bankasının sermayesiyle hususî sektöre yatırım kredisi versin diye kurulmuş olan Sanayi Kalkınma Bankasını oklarına hedef yaptı. Bankanın elinde tevzi edilecek 6 milyon dolar mevcuttu da bunu "tesktil sahasında fazla istihsâl var" diye yatırım yapmak isteyenlere vermiyordu! Halbuki, Türkiye pamuğu ham madde olarak ihraç etmiyor muydu? Şu ihraç pamuklarını dahilde işleyecek fabrikalar kurulamaz mıydı? O halde fazla istihsalden de bahsedilemezdi. Eldeki 6 milyon doları Banka bir an önce yatırmalıydı ki arkadan yeni yeni dolarlar gelebilsindi. Kendi pamuklarımızı kendimiz işleyince de kumaş istihsâlimizi dışarıya ihraç eder, dahilde fazla istihsâlden kurtulmuş olurduk. Olurduk ama, Sayın Başbakan bütün bunların "liberal" ekonomi nizamı içinde gerçekleşemeyeceğini u nutmuşa benzerdi. Haydi, dünya piya sasının Türkiyenin ihraç fazlasını ehven fiyatlarla massedebilecek halde olduğu kabul edilsin; fakat, hele istikrar tedbirleri gevşetilince -ki o yola girilmiş bulunulmaktadır- dahili talep mensucat istihsâlini massetmeyecek midir? Bu takdirde, mensucat fabrikalarına ihraç mecburiyetleri yüklemek gerekmeyecek midir? Eğer istikrar tedbirleri muhafaza edilecekse, dahilî talebin kısılması neticesinde kapasitesinin altın da çalışan mensucat sanayiine üstelik yeni kapasite ilâvesi neticesinde bu sanayii tam kapasiteyle çalışmağa zorlamak ve bu suretle hasıl olacak fazla, istihsâli ihraç etmek için de bu sanayi sektörüne yine serbest piyasa anlayışının dışında ihraç mükellefiyetleri yüklemek lâzım gelmeyecek midir? Fakat D.P. Genel Başkanı seçim arifesinde tüccarla konuşurken bunları hatırlamamayı tercih ediyordu. İhtimal yayın, müstehlik halk kütlelerinin karşısına çıktığında da o gün Ticaret Odasında söylediklerini unutacak ve geçen seçim kampanyasının Ankara mitinginde yaptığı gibi Vehbi Koçun C.H. P. li olmasından bahsederek -adamcağız da zaten, aylardır üzerinde devam ettirilen tazyiklere dayanamayıp kırk yıllık partisinden istifa etmiştir ya..- C.H.P. yi "zenginlerin partisi" diye teşhire kalkışacaktır. Eee, hafıza-i beşer nisyan ile malûl değil midir?

Bakanlar konuşuyor

Fakat Menderes Ticaret Odasında, esas prensipler hakkında D.P. propagandasını yaptıktan sonra teknik mevzularda Bakanlarının tüccarı memnun etmelerini de sağladı. Devalüasyondan sonra kredilerin dondurulması neticesinde sıkıntıya düşen tüccar, kredilerin -istikrar programı tüccarı hiç ilgilendirmemektedir- arttırılmasını mı istiyordu? Daha bir ay önce bütçe müzakereleri esnasında kredileri nasıl frenlediğini en büyük başarısı diye ballandıra ballandıra anlatan Polatkan -kredi frenleri baştamircisi Cahan'ın mevcut olmamasından istifade ederekderhal, D.P. İktidarının kredi enflâsyonu siyasetinin muhteşem bir methiyesini yapıp kredi plâfonlarını yükseltmek için yeni imkânlar bulunduğundan bahis açıyordu. 4. kotada %10 teminatın iade edilmemesi neticesinde ithalâtçının akreditif bedelini peşin olarak %110 nisbetinde yatırmağa mecbur edildiği gibi pek haklı bir şikâyeti bir hafta önce kotalar yayınlanırken görememiş olan Erkmen, Sırrı Enver Baturun bu ikazı karşısında aksaklığın derhal düzeltileceğini hemen temin ediyordu. Tüccar, müracaat müddetinin bir ay olmasından mı şikâyet etmektedir? Erkmen, yine bir hafta önce 4. kota ilân edilirken bunu görememesine rağ men hatasını derhal tashih etmeğe azimli olduğunu açıklıyordu. Vesaik mukabili ithalâtta %50 peşin akre-

ditir bedeli yatırma mecburiyeti hakkındaki şikâyetin de incelenebileceğini Erkmen söyleyiverdi. Üstelik Erkmen, %54 liberasyon seviyesinin %60 a, hattâ %70 e 4. kota devresi içinde çıkartılacağını da müjdeledi. Fakat Erkmen, Polatkanın kredileri gevşetme ümitlerini teşvik eden konuşmasından sonra liberasyonun nasıl olup da muvaffak olacağını unutuverdikten başka, Başbakanın yatırım hamleciliğinin bu kadar muazzam bir liberasyon seviyesiyle nasıl bağdaşacağını da tabiî hatırına getirmedi. Dava, tüccar ve müstehliki, şu seçim arifesinde herşeyin bol ve etrafın güllük gülistanlık olacağına inandırmaktı. Gerisinin ve hatta tenakuzların büyük bir önemi yoktu. İşler çabuk halledilmeliydi.

O kadar!

Nitekim, çabucak halledilen işlerden biri de Atamanın beyanı sayesinde, asgari bin dolarlık ithal kaidesinin kaldırılması oldu. Üstelik, Ataman "resmi sektöre ithalât dahi yaptırmamasını" isteyen Sırrı Enver Batura karşılık -bu kadar ileri gitmemekle beraber- resmi sektörün hususi sektörle eşit olduğunu -resmi sektörün, kredi sağlamakta, vergi borçlarını tecil ettirmekte ve hattâ kambiyo primi ödememekte gördükambiyo primi ödememekte gördüsöylemekten de çekinmedi.

Doğrusu istenirse, krediler bahsinde kesenin ağzını açmağa razı olmasına rağmen, Koordinasyon Heyeti üyeleri içinde en büyük ciddiyeti bu sefer Polatkan gösterdi. Gelir Vergisinin takside bağlanmasını isteyen Sırrı Enver Batura Polatkan bunun imkânsız olduğunu açıkça söylemekten çekinmedi. Tabii, bundan sonra Polatkanın, Hazineye vergi borçlarını ödeyen iktisadî devlet teşekküllerine karşı -Atamanın eşitlik vaadine uyarak- daha sert davranması beklenecektir!

Diğer bir ciddiyet gösterisinde de Koordinasyon Bakanı Abdullah Aker bulundu. O da bir maddenin ithalâtçı kotasından sanayici kotasına alınmasını isteyen bir sanayicinin münferit talebini, Başbakanının ısrarına rağmen, tetkik etmeden yerine getiremeyeceğini söylemek cesaretini gösterdi.

Büyük müjde

Fakat, günün en önemli olayı muhakkak ki, Millî Korunma Kanununun kaldırılacağının Erkmen tarafından müjdelenmesi oldu. Üç gün sonra Zaferde yayınlanan bir haber ile yeni getirilen İktisadi Tedbirler Kanunu Tasarısında -eskisi Meclise verilmemişti- Milli Korunma K. nda olduğu gibi ithalâtçı, toptancı ve perakendeci vasıflarının birleşemeyeceğine dair yasağın kaldırıldığı ve Milli Korunma Kanununun ithalatçı, toptancı ve perakendeciler için kanuni kâr hadleri koyan 31. maddesinin IX. bendindeki hükmün de yeni Tasarıda yer almadığı bildiriliyordu. Hükümet, bu suretle, tüccarı memnun etmek için Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtına karşı tam bir buçuk yıl önce verdiği bir vaadi -C.H.P. nin devamlı ihtarlarına rağmen- ancak şimdi yerine getirmiş olacaktı.

Fakat, daha önce açıklanan İktisadî Tedbirler Kanunu Tasarısının hülâsasını dikkatle okuyanlar bu tasarının Hükümete, "mevcut malların ve hizmetlerin müstehlike kadar arzı ve arz aleniyeti" konularında geniş yetkiler verdiğini de gördüler ve bir kanun hükmünün icabı olarak mevcut olan yasakların ve kar hadlerinin bu sefer bir Hükümet Kararnamesiyle her an tekrar vaz edilebileceğini anladılar. Tasarıda Hükümete bundan başka, gümrükdeki bekleme müddetlerini kısaltmak, ithalât ve ihracatı tanzim, mal tahliyesini kolaylaştırmak için vasıtalar kiralamak, müstahsili korumak için mübayaatta bulunmak, dışardan ithalât yapmak, iş saatlerini üç saate kadar uzatabilmek ve akaryakıt fiyatlarını tesbit etmek yetkileri de veriliyordu. Geçen temmuzda esasları açıklanan eski tasarıya nisbetle, Hükümetin vazgeçtiği belli-başlı yetkiler sadece işletme, mal ve hizmetlere el koyma yetkisiyle iş mükellefiyeti tesisi yetkisinden ibaretti. Gerçi, meselâ yeni tasarıda eskisinin aksine Hükümetin kâr hadleri tesbitine yetkili olacağından açıkça bahsedilmiyordu ama "mevcut malların ve hizmetlerin müstehlike kadar arzı" hususunda Hükümete tam yetki verilince bunun içine elbette ki kâr hadleri tesbiti yetkisi de girmiş olacaktı!

İşin aslında, ciddi bir merkezi plânlama içinde hakiki bir yatırım hamlesine girişmeğe azimli bir Hükümetin bütün bu yetkilerle teçhizi elbette ki zaruridir. Fakat liberallikten dem vuran, bir gelişmemiş memleketin kalkınmasını esas itibariyle dış yardıma bağlayan ve "istihlâk uyuzu"ndan sadece kapalı odalarda bahsedip hem yatırımı, hem de istihlâki aynı zamanda arttıracağını söyleyerek bir sihirbazlık vaad etmekten çekinmeyen ve böylelikle plancılık anlayışından ne kadar uzakta olduğunu gösteren bir iktidarın elinde bu yetkiler sadece, piyasanın daimi tehdit altında kalması ve kendisini bir türlü tam olarak emniyette hissedememesi neticesini doğuracaktır.

Nitekim o günkü toplantıdan ayrılan tecrübeli ticaret erbabı kendilerini, ay vaad edilmiş çocuklara benzetiyorlardı. Ama bir şeyden emindiler: Seçimler için D.P. kendilerinden çok para alacaktı!

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Papalık

Ne övünme, ne övünme!

Kardinal İzidorun, İstanbulun 1453 te Fatih Sultan Mehmet tarafından zaptı sırasında surlarda açılan bir gedikten geçerek kurtulmasından 507 sene sonra Vatikan, "Ahkâmı Diniyye" Profesörü Francesco Lardone'yi İstanbula Papalık Temsilcisi tayin etti."

Ankarada çıkan bir sabah gazetesi geçen haftanın sonunda Katolik Papasının lâik Türkiyeye gönderdiği ilk elçinin tayinini ikinci sayfasında üç sütun üzerine "Vatikan Türkiyeye Bir Elçi Tâyin Etti" başlığı altında işte böyle bildiriyordu.

Bu sabah gazetesi, Papalıkla Türkiye arasında tarihte ilk defa teati edilen elçiler hakkında bir Amerikan dergisinde -Time- çıkan haberi nakledediyordu. Övünme vesilesi de buydu.

Fatih Sultan Mehmedin komutasındaki kahraman Türk Orduları Bizans surları önünde tekbir getirirken Bizanslılar, Türk Ordusuyla uğraşmaktan çok, aralarındaki dinî ihtilâflar yüzünden kavga etmekle meşguldüler. Türklerin Peygamberin gösterdiği hedefi -İstanbulu- o zaman İslâm Dünyasının en başta gelen temsilcileri olarak ele geçirmek için giriştikleri savlete karşı durmak emeliyle Bizans İmparatoru -Ortodoks- Konstantin Paleolog XI. katolik Avrupanın yardımını sağlamağı zaruri görmüştü. İmparator bu maksatla Papa Nikola V ile müzakerelere girişmiş ve Ortodoks Kilisesinin tekrar Roma Papasının hâkimiyeti altına sokulması için bir anlaşma yapmağa teşebbüs etmişti. İmparator, Türklerin şiddetli baskısı altındaydı. Bu yüzden müzakereler iyi gitmişti. Anlaşma yapılmak üzereydi. Esasen 14 yıl önce Floransa Konsilinde iki Kilisenin temsilcileri, birleşmek için prensip kararına da varmışlardı. Bu karar, bir yandan Katolik Papasının, diğer yandan Bizans İmparatorluğunun baskısı sayesinde verilmişti. Fatih Sultan Mehmedin dayanılmaz askerleri surların önündeyken, Doğu Roma İmparatorluğunun batmasını son dakikada önlemek ancak Avrupa Haçlılarına Bizansın kurtarılmağa değer bir din kardeşi olduğu kanaatini vermekle mümkündü. Konstantin XI de, Nikola V de Türk Ordularının Bizans surları önünde mağlûp edilmelerinde aynı menfaatleri haizdiler. Anlaşma bir an önce yapılmalıydı. Papa Nikola V bu maksatla, o zaman Katolik Kilisesine bağlı olan Rusya Başpiskoposu İzidoru temsilci olarak İstanbula yolladı. İmparator Konstantin, Kardinal İzidoru büyük ilgiyle karşıladı. Müzakereler müsbet bir neticeye ulaştı ve Kardinal İzidor Ortodoks Kilisesinin tekrar Roma Papasına bağlanmasını tes'it maksadiyle Ayasofya Kilisesinde büyük bir âyini bizzat idare etti. Fakat, Katolik Kilisesiyle birleşmek istemeyen Papaz Gennadius'ün idare ettiği Rum keşişleri ve taraftarları bu âyini boykot ettiler ve Papalığın emrine girmektense Türk Hükümdarını tercih ettiklerini haykırdılar. Kardinal İzidor Ayasofyada âyin idare ederken Türk topları Bizansın yıkılmaz sanılan surlarına o zamanki ilmin tasavvur edebildiği en korkunç darbeleri vuruyordu. Surlar tarümar oldu ve beyaz ayyıldızlı al bayrak ilelebet kalacağı o surların üzerinde dalgalandı. Zavallı Kardinal İzidor ne yapacağını şaşırmıştı. Türklerin eline geçerse öldürüleceğinden korkuyordu. Alicenap Fatihin Avrupada o zaman pek revaçta olan bu tarz barbarlıklardan ne kadar uzak olduğunu bilmiyordu. Al renkli kardinal elbisesini ve şapkasını çıkardı, ölü bir Bizans neferinin üstündeki yırtık elbiseleri giyerek surlardaki bir delikten gizlice kaçmağa muvaffak oldu.

Papa XXIII. Jean
Athenagoras huzursuz

Yeniçeriler Kardinal elbiseleri içinde bir ceset bulunca, başını kesip sokaklarda dolaştırdılar. Rum halkın büyük çoğunluğu, emrine girmek istemediği Papalığın temsilcisinin başını görünce bayram yapıyor, Yeniçerilere alkış tutuyordu. Fatihin ilk işi, Floransa Konsilinin kararlarını tanımayan Papaz Gennadius'ü Ökümenik Kilisenin -Ortodoks Kilisesi- Patrikliğine tâyin etmek oldu. O zamandan beri Ortodoks Kilisesi tam bir serbesti ve müsamaha içinde faaliyetlerine devam etmek imkanını buldu.

Şimdi ise, tam 507 yıl sonra Haçlılık fikrinin temsilcisi Katolik Kilisesi, an'anevî olarak sadece Ortodoks Kilisesinin tanındığı bu topraklarda bir Elçi vasıtasiyle temsil edilecektir. 73 yaşındaki Başpiskopos -İtalyan- Lardone, bütün Hristiyan Kiliselerini kendi otoritesi altında tekrar birleştirmek isteyen Papa Giovanni XXIII ün bu fikirlerini Türkiyedeki hristiyanlar arasında yaymağı baş gaye edinecektir.

Türk milletinin bunda ne menfaati olduğunu anlamak, kabil değildir. Türk tabiiyetindeki Patrikleri sayesinde tam bir din hürriyetinden istifade eden ve edecek olan Rum Ortodoksların, İstanbulda yaşasınlar, Yunanistanda yaşasınlar veya dünyanın herhangi başka bir köşesinde bulunsunlar, Katolik Papasının emrine girmekten ne menfaatleri olduğu da malûm değildir. Halbuki, işte şimdi, D.P. İktidarının 10. yılında bir Katolik Başpiskoposu, üstelik diplomatik sıfatla, Patrik Athenagorasın yanısıra Türkiyede vazife sahibi olmaktadır.

Üstelik, dindarlığı kimseye bırakmıyan D.P. nin basın organı muteber Zafer 507 yıl önce Fatih Sultan Mehmedin İstanbuldan kaçırdığı Papalık Elçisinin 507 yıl sonra Ankaraya gelmesini bir iftihar vesilesi diye manşetlerinde ilân etmektedir.

Zira geçen haftanın sonlarında meşhur manşeti koyan gazete, Zaferden başkası değildi!

Dünyaya bakış

Gelişmemiş Memleketlerde Demokrasi

Geçen hafta Kabilden gelen haberler Afgan idarecilerinin memleketlerini demokratik bir rejime doğru götürme kararında olduklarını açıkladı. Demokrasinin oluş sancıları içinde olan memleketimizde iyi niyetli insanlar, elbette Afgan idarecilerinin başarısını gönülden dileyeceklerdir.

Bununla beraber, Asya ve Afrikanın gelişmemiş memleketlerinde Parlamanter Demokrasinin istikbâlinin bulutlarla kaplandığı şu sıralarda, Afgan idarecilerinin bu kararda olduklarını sadece açıklamaları bile akla türlü tereddüt ve şüpheler getirmektedir. Gerçekten, Endonezyada Başkan Sukarno demokratik rejimden prensip itibariyle ayrılmadığını söylemekle beraber yine geçen hafta Parlamentoyu tamamen Anayasa dışı bir tasarrufla feshedivermiştir. Bu, Endonezyada daha disiplinli bir rejime doğru iki yıldır devam eden temayülün eriştiği en yüksek noktadır. Birmanyada askeri darbeden sonra yapılan seçimler, parlamanter rejimin daha sağlam esaslar üzerine tekrar kurulabileceğine dair ciddi müşahitlerde hiçbir ümit uyandırmamıştır. Pakistanda Eyüp Han, Demokrasiyi hedef sayan disiplinli bir eğitim rejimini yürütmeğe gayret etmektedir. Ginede tek parti rejimi hakimdir. Ganada ise Başbakan N'Khrumahın demokratik prensiplere aykırı hareketleri her gün tekrarlanıyor. Bunlar, millet idaresinde bazı idealleri olan, milletlerini daha ileri bir istikbâle götürmeyi hakikaten isteyen liderlerin memleketlerinden verilen misâllerdir. Bütün arzuları sadece iktidarda kalmak olan Syngman Rhee'ler, Çang Kay-Şek'ler burada bahse bile değmez. Fakat, herhalde bilanço şudur ki, gelişmemiş memleketler dünyasında tek Demokrasi numunesi olarak Hindistan parlamaktadır. Ancak, en iyi niyetli düşünürler bile, büyük lider Nehrunun ölümünden sonra Hindistanın nasıl bir yola sapacağından emin olamamaktadırlar.

Bu karamsar durumun sebebleri nedir? Şüphesiz, sebepler her memlekette tamamiyle eş sebebler değildir. Ama gene de bunları umumi hatlarıyla belirtmek mümkündür.

Birinci sebep, halkın bilgi ve kültür seviyesinin düşüklüğüdür. Çok büyük bir çoğunluğun okuma yazma bilmediği bu ülkelerde halkın, bir topluluk olarak karşılaştığı meseleleri anlaması çok zordur. Dini taassup bu zorluğu bir kat daha arttıran bir unsur olarak ayrıca zikredilmelidir.

İkinci sebep, halkın tam bir bölgecilik illetine saplanmış olmasıdır. Halk, millet çapında düşünebilmek şöyle dursun, il ve ilçe çapında bile davaları görememekte, ufku köyünün sınırlarını açamamaktadır. Bu durum, bir yandan, küçük topluluklar arasında şiddetli bir rekabeti; öte yandan, halkın köy çapında yapılmış veya yapılacağı vaad edilen her işi, nihai gaye olarak sayması sonuçlarını doğurmaktadır.

Üçüncü sebep iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma için lüzumlu gayret, fedakârlık ve disiplini halkın, mevcut hayat şartlarının büsbütün gerilemesi tarzında yorumlamasıdır. Bu temayül, aslında en ileri memleketlerde dahi vardır. Fakat, gelişmemiş memleketlerdeki kadere boyun eğme ve tembellik gelenekleri bu pek insani temayülü büsbütün zararlı bir şekle sokmaktadır.

Dördüncü sebep, halkın saflığından istifade eden ideal düşkünü siyasetçilerin hakiki davaları maskelemeği çıkınlarını doldurmanın zaruri bir şartı saymalarıdır.

Bu illetlerin ortaya çıkmasını ise, bu toplulukların büyük bir kısmında henüz "millet" fikrinin teşekkül etmemiş olmasına ve Devlet idaresi geleneklerinin tam mânasiyle yok oluşuna bağlamak kabildir. İşte, Asya ve Afrikalı liderlerin karşılaştıkları davaları çözmenin, bir bakıma, İstiklâl Harbini kazandıktan sonra Atatürkün karşılaştığı davalardan dahi daha zor oluşu bundandır. Çünkü Atatürk uzun ve şerefli tarihi içinde milliyet ve millî haysiyet fikri gelişmiş, Devlet ve disiplin fikri şuurunda yerleşmiş bir topluma batılılaştırmak davasiyle karşılaşmıştı. Halbuki, Asya ve Afrikanın bugünkü liderleri idare ettikleri topluluklara evvelâ bir millet olduklarını ve bunun asgari bir dayanışma ve disiplini gerektirdiğini öğretmek zorundadırlar. Şu halde, nasıl ki Atatürk devrinde batılaşmanın toplumumuzun motoru olması zarureti, maziyle olan bağlantıların kesilmesini sağlamak için otoriter bir idareyi -fakat, demokrasiyi gaye edinmiş olan ve bunu da 1950 de isbat eden otoriter bir idareyi- gerektirmişse Asya ve Afrikanın gelişmemiş memleketlerinde de çok daha vahim sebeblerin otoriter rejimleri gerektirdiğini kabul etmek gerekir. Nitekim, hemen bütün bu memleketlerde parlamanter sistem, yerini şimdilik halk faaliyetlerinin tek mihrakı olarak köyü gören ve "Demokrasi Eğitimi" diyebileceğimiz idarelere terketmektedir.

Bu müşahedelerden Türkiye için de bir pay çıkarmak mümkündür. Toplumumuzun millet fikrine ve Devlet idaresi geleneklerine sahip oluşu bizde Demokrasi denemesini mümkün kılan unsurlardır. Fakat, Türk Demokrasisinin yeni müesseseleri önümüzdeki İktidar tarafından sağlam esaslara bağlanırken tam bir Batı taklitçiliğine asla sapmamak gerekir. Dinî taassup ve kalkınmanın gerektirdiği fedakarlık ve disipline mukavemet davalarıyla memleketimizde dahi karşılaştığımızı unutmamalıyız. Türkiyede Parlamanter Demokrasi, bu davaları başarıyla halledebildiği takdirde yaşayabilecektir. Toplumu idareden âciz kalan hiçbir rejim, demokratik de olsa, yaşayamaz. Türk toplumunun, meselelerden habersiz şahsi İktidar heveslilerinden kurtulduktan sonra, halletmesi gereken en büyük mesele demokratik müesseseleri iktisadi ve kültürel kalkınmanın icablarıyla bağdaştırmaktır. Demokrasi hayatı içindeki münakaşaların "iki kere iki dört" kadar aşikâr hakikatlerin inkâr olunabileceği, istismara kurban edilebileceği ve hattâ konuşulamayacağı bir havayı getirmesini önlemenin tek yolu budur.

Batı

"İhtiyar" Tilki

Batı Almanya Başbakanı Dr. Konrad Adenauer geçen haftanın sonunda hiç beklenmedik bir anda Amerikaya ayak bastı. Üç Batılı Büyüklerin —Ike, MacMillan ve de Gaulle— Başyoldaş "K" ile buluşmalarına iki aydan az zaman kaldığı şu sırada, Batının "İhtiyar Tilki" sinin Washington'da ne işi vardı? Batıdan veya Doğudan esen hangi rüzgar bu modern Charlemagne'ı Birinci Dünya Harbinin sonundanberi aralıksız desteğini kazandığı Amerikaya tekrar atmıştı?

İşin asli şuydu ki Şansölye Cenapları, Amerikanın gidişinden memnun değildi. Geçen yazki Cenevre fasıllarından sonra Ike, Haçlı Dulles'ın ölümüyle üzerinden bir ağırlık kalkmış gibi, Sovyetlerle devamlı temas ve müzakereye taraftar olan MacMillan'ın tesiri altında kalmıştı. Neydi Amerikanın tutumundaki değişiklikler? Bir kere geçen Aralıktaki Rambouillet Konferansında, Ike, Adenauer'e bile, Sovyet Rusyayla yapılacak müzakerelerin bir defada tamamlanamayacağını ve temasların devamlı olması prensibini kabul ettirmiş; kabul ettirmekle de kalmamış, resmi tebliğe de bunu sokturmuştu. Halbuki, İhtiyar Tilki, Zirve Konferansı fikrini güçlükle kabul ettikten sonra, ilk Zirvede iki taraf arasında nasıl olsa büyük farklar kalacağını biliyor ve bu büyük farkları Sovyetlerle müzakere edilemiyeceğinin bir delili olarak ilân edip müteakip Zirveleri baltalamağı aklında da kurup duruyordu. Bu düşünceler Rambouillet'de hayâl oluvermişti. Üstelik, Amerika, silâhsızlanma ve Berlin meselelerinde de eski siyasetini çok hafifletmişti. Silâhsızlanma işinde Amerika safha safha ilerleme prensibini kabul ediyordu. Silâhsızlanma gibi, silâhsızlanmanın kontrolü de dünya tarihinde ilk defa vuku bulacak bir hâdise olduğuna göre, Amerika tam bir silâhsızlanmanın kontrolüne girişip aldanmaktansa, muayyen bir safhada kontrol metodlarını tecrübe etmeği tercih etmişti. Geçen haftanın ortasında N A T O Konseyinin Fransız ihtirazi kayıtlarına rağmen kabul ettiği Batı plânında, atom denemelerinin durdurulması, atom silâhlarının ortadan kaldırılmasından önce gelecek bir safha olarak mütalâa edilmiştir; bu sâdece bir misaldir. Berlin işinde ise Amerika, Sovyet Rusyayla geçici bir uzlaşma prensibine pek ala yanaşmış durumdadır. Bu vaziyette, İhtiyar Tilkinin Sovyet Rusyayla Batı arasındaki müzakereleri baltalaması nasıl mümkün olacaktır? İhtiyar Tilki, Şeytanla konuşulamayacağı kanaatindedir. İhtiyar Tilkiye göre, komünizm insan tabiatine aykırıdır; ergeç kendi kendisine yıkılmağa mahkûmdur. Batının onunla müzakereye girişmesi ve bu müzakereler neticesinde -zararsız ve karşılıklı da olsa- ona şu veya bu tâvizi vermesi, komünizmi lüzumsuz yere kuvvetlendirecek ve mukadder sonunu geciktirecektir. İhtiyar Tilkinin, Papa Giovanni XXIII'ün huzurunda -protokole tamamen aykırı olarak nutuk atmağa kalkışıp- (tıpkı Hitler gibi) "Allah Alman Milletini, Hristiyanlığı ve Batı Medeniyetini korumak için yarattı" dediğini hâlâ hayretle hatırlayanlar, onun dünya meselelerini ilmin rasyonel ışığı altında değil, fakat, ilahiyatın buğulu gözlüklerinin ardındaki dapdar bir kafayla göreceğinden şüphe etmemektedirler. Üstelik, İhtiyar Tilkinin başka gayeleri de vardır. İhtiyar Tilki, aslında Almanyanın birleşmesini de istememektedir. Çünkü, Almanya şu gün birleşiverse hâlen çoğunlukta olan Katolikler, Protestanlar karşısında azınlık haline geleceklerdir. Halbuki, "İhtiyar" ın büyük ideali Batı Almanyada bir Katolik Devlet kurmak ve sonra, Katolik çoğunluğunun hâkim olduğu Batı Avrupayı federal bir statü içinde birleştirip Charlemagne İmparatorluğunu tekrar yaratmaktır. Tabii, bu gaye, Papalığın takdisini de haizdir. Birinci Dünya Harbinin sonundaki Kolonya Belediye Reisi Dr. Konrad Adenauer'in, işgalden istifade etmeğe kadar varıp ayrı bir Frankonya - Renanya Devleti kurmağa kalkıştığını unutmamış olanlar, inatçı "İhtiyar" ın bu idealinden vazgeçmeyeceğini de anlamışlardır. Halbuki, Alman Milleti birleşme ümidi içinde yaşadıkça bu ideali gerçekleştirmeğe imkân yoktur. Ruslarla temaslar devam ettikçe Alman Milletindeki birleşme ümidi de yaşayacaktır. "İhtiyar" ise, evvelâ, bu ümidin ölmesini ve bu sayede Katolik Avrupanın bir devlet haline gelmesini; , sonra, komünizm nasıl olsa ölünce, protestan Almanların da bir azınlık olarak bu Katolik Batı Avrupa Federasyonuna iltihakını arzulamaktadır. Zirveyi baltalamakta "İhtiyar" ın takip ettiği gayelerden biri de işte budur.

İhtiyar Tilki son bir gayret olarak, Batı Almanyaya İspanyada üs verilmesi meselesini ortaya atmış ve bunun, Zirve müzakerecileri arasındaki asgarî itimadı dahi ortadan kaldırarak müzakereleri çıkmaza saplayacağını ummuştur. Fakat, Amerika, İngilterenin uyarmasiyle bu oyuna da gelmemiştir.

Şimdi İhtiyar Tilkinin elinde hangi kozlar vardır? Şansölye, Amerikada bazı nüfuslu çevrelerin "sulh içinde beraber yaşama" formülünden, Sovyetlerin, iki blok arasındaki iktisadi, sosyal ve ideolojik rekabetten dahi vazgeçmesi mânâsını çıkardıklarını bilmektedir. Bu çevreler, Sovyetlerin dünya olaylarını marksizm - leninizm çerçevesi içinde tahlil etmekten vazgeçmelerini de istemektedirler. Aynı çevreler, Sovyet Rusyanın Doğu Avrupa peyklerini istedikleri rejimi ve ittifakı seçmekte serbest bırakmasını ve yabancı memleketlerdeki komünist partilere talimat vermekten vazgeçmesini de talep etmektedirler. Bunlar, ayrıca. Kremlinin Sovyet bloku dahilinde Batı fikirlerinin yayılmasını da kayıtsız şartsız kabul etmesini talep etmek niyetindedirler. Halbuki, bütün bu talepleri, Zirve Konferansının mevzuu haline getirmek, halen mevcut diplomatik anlaşmazlıkları ve patlama ihtimallerini bir tarafa bırakıp çok uzun vadeli dâvalarla uğraşmak demektir. Bu takdirde ise, Zirve'de en ufak bir başarı sağlanamayacaktır. Halbuki, temasların muhafazası ve kültürel münasebetlerin yavaş yavaş artması bile, şimdiden, Sovyet halkının daha fazla refah ve daha fazla hürriyet isteyen temayüllerinin gelişmesine yardım etmektedir. Bugünkü, belli diplomatik dâvalarda ilerleme ve genel yumuşama politikası aslında bu gayelere doğru ilerlemek mânasına gelmektedir. Fakat, Adenauer'i ilgilendiren bu değildir. O şimdi, Amerikan Milletinin dini ve ahlâki temayüllerini istismar ederek Zirveyi baltalamağa uğraşmaktadır. Bunda ise, ne Batının, ne Amerikanın, ne Türkiyenin, ne de hattâ bizzat Alman Milletinin ne menfaati olduğunu anlamak asla kabil değildir.

CEMİYET

Pırıl pırıl gözlü, mütenasip vücutlu kadın, göğüslerini şişirerek karşısındaki gazetecileri adeta tersledi: " Ben İtalyan doğdum, İtalyan öleceğim. Üstelik bununla da iftihar ederim. Kanadaya göç edip tâbiyet filân da değiştirmiyeceğiz..."

Sevimli İtalyan yıldızı Gina Lollobrigida'nın bu sözleri basın mensuplarını hem şaşırttı, hem de sevindirdi. Doğrusu ya Gina'nın Amerikadan ayrılmasına gönülleri razı olmuyordu.

Ne var ki işin esası, Gina'nın iddia ettiği gibi değildi. Gerçi esmer İtalyan yıldızının memleketini ne kadar sevdiği biliniyordu. İtalyan doğmakla veya ölmekle iftihar edeceğini Gina, bir değil birçok yerde söylemişti. Ama aslen Yugoslav olan ve çocuğunun babası bulunan eşi Dr. Micoviç'in İtalyan tabalığına kabul edilmediği bir hakikatti. Üstelik Gina'nın oğlu da İtalyan tâbiyetine giremiyordu. Hal böyle olunca ünlü yıldızın eşi Dr. Micoviç senelerden beri Kanadada yaşıyan ve Kanada tabiyetinde olan ağabeysine bir mektup yazarak durumu bildirmişti. Kanadaya muhaceret için izin isteyen Micoviç'e Kanada hükümeti tarafından müsbet cevap verilmişti. Gina'nın eşi bu cevaba çok sevinmiş olacak ki gazetecilerin kulağına gidecek kadar bol konuşmuştu. Haber bazı Kanada ve Amerikan gazetelerinde çıkınca basın mensupları Gina'ya haklı olarak gidip gitmiyeceğini soruyorlardı.

Güzel İtalyan yıldızının haberin duyulmasına neden bu kadar kızdığı bilinmemekte, ancak tepkisinin pek şiddetli olduğu hadisenin üzerinden bir gün geçtikten sonra, Dr. Micoviç'in dostlarına şişen alnını göstererek "Dün gece kapıya çarptım" demesinden anlaşılmaktadır.

•

Geçen hafta içinde Eminönü Halkevi salonunda yapılan Artvin gecesinde bir siyasi, derin derin düşünüyordu. Elini şakağından çeken politikacı bir ara düşüncelerinden sıyrılarak oturduğu yerden kalktı ve salonu terketti.

İstanbul milletvekili Haluk Nihat Pepeyinin salonu terkederken yüzü asıktı ve hakikaten üzüldüğü adamakıllı belli oluyordu. Halbuki Pepeyiyi on - onbeş dakika evvel görenler pek neşeli, mesut ve rahat bir adam olarak müşahede etmişlerdi. Bu ani değişikliğe sebep neydi? Üstelik Artvinin kurtuluşu münasebetiyle tertiplenen ve neşe içinde geçen bu gecede...

Pepeyinin sıkılmakta hakkı vardı. Zira geceye sadece Başbakanı Menderesin tebrik telgrafını dinlemek ve akislerini müşahade etmek için gelen Pepeyi, Beyfendinin telgrafından sonra C.H.P. gençlik kolları başkanının tebrik telgrafını da dinlemiş ve salonun bu telgraf üzerine nasıl yerinden oynadığını görmüştü.

Anlaşılıyordu ki Artvin de C.H.P. liydi...

•

İri yarı, çok şık giyimli adam, başını yana doğru eğerek hafifçe gülümsedi. Halinde söylenenleri reddeden, ancak hoşlandığını da belli eden bir eda vardı.

Etrafındakiler sözlerinde ısrar ediyorlar "Haydi.. Haydi.. Söyle canım.. Yabancı yok aramızda.. Kimse de duymaz" gibi lâflar atıyorlardı. Şık giyimli iri yarı adam, bütün sözlere aynı şekilde mukabelede bulunuyor ve: "Yok canım.. Yok diyorum size.. Olur mu öyle şey" diye cevap veriyordu.

Şık, giyimli, iri yarı zat meşhur iş adamlarımızdan İsmail Ağar idi. Etrafını saran dostlarına hesap vermekle meşguldü. Hesabını verdiği şey sabık İran Kraliçesi Süreyya ile evlenip evlenmiyeceği idi.

Geçen hafta ortalarında Ankaraya bazı işleri için gelen İsmail Ağar -Zorlu Dış İşleri Bakanının şahsi dostudur- hakikaten pek müşkül vaziyette kalmıştı. Yılbaşını Saint - Moritz'de sabık Kraliçe Süreyya ve meşhur Krupp'larla geçiren Ağarın, Süreyya ile evleneceği dedikoduları pek meraklı Ankara sosyetesi hanımlarının dillerinde sakızdı. Hele Türk iş adamının Süreyya ile sık sık görünmesi dedikoduları ayyuka çıkarmış ve Ankara sosyetesinde davetiye bekleyenler bile olmuştu. Bir ara düğünün Avrupada mı, Türkiyede mi yapılacağı bile münakaşa ediliyordu!

Ne var ki kazın ayağı, hiç te pek meraklı ve kültürlü Ankara sosyetesi hanımlarının bildiği gibi değildi. Zorlu Dış İşleri Bakanının şahsi dostu Ağar evvelâ iyi bir iş adamıydı. Saniyen Almanyada Süreyyadan ziyade Krupp'larla meşguldü. Ağarın diğer bazı Alman iş adamlarıyla da teması oluyor, tanımadıklarını da tanımaya çalışıyordu. İşte Süreyya ünlü iş adamının bu yönden pek fazla işine yaramaktaydı. Sabık Kraliçe hem iyi bir dam, hem de geniş muhiti olan sayılı kadınlardandı. Ağar bu sayede Alman iş adamlarından pek çoğuyla beraber olabilme fırsatını buluyordu.

İşte bunun içindir ki Zorlu Dış İşleri Bakanının yakın dostu İsmail Ağar etrafını alanlara mütebessim, hattâ hafif müstehzi, Süreyya ile olan macerasının sadece bir arkadaşlık olduğunu ve evlenmenin akıldan bile geçmediğini anlatmağa çalışıyordu. Nitekim geçen hafta içinde Ağarı hadiseler desteklemiş ve Süreyya - Orsini hikâyesinin yeniden başlaması ünlü iş adamını dostlarının elinden kurtararak rahatlatmıştı.

KİTAPLAR

TÜTÜN ZAMANI

(Necati Cumalının romanı, Remzi Kitabevi, Yeni Türk yazarları serisi 11., Yükselen Matbaası, İstanbul 1959, 240 sayfa. 400 kuruş)

Tütün Zamanı" Necati Cumalının onikinci kitabı. Kitabın kapağını açıp da iki sayfa çevirdiniz mi Cumalının eli şakağında bir resmi ile karşılaşıyorsunuz. Romantik, şairane bir poz. Cumalı düşünüyor. Kitabın resimli sayfasında Cumalının hayat hikâyesi de var: 1921 de Florinada doğmuş. Kurtuluş savaşından sonra ailesi ile Urlaya iskân edilmiş. İlk okulu Urlada, liseyi İzmirde bitirmiş. Sonra Ankaraya gidip Hukuk Fakültesinde okumuş. Hukukta okurken bir takım devlet dairelerinde de çalışmış, Mektebini bitirdikten sonra yedek subaylığını yapmış, askerliği takiben bir müddet daha devlet dairelerinde bulunmuş. 1950 - 57 yılları arasında Urla ve İzmirde avukatlık yapmış. Bundan da sıkılmış olacak, kalkıp Parise gitmiş. İki yıl orada kalmış. "Tütün Zamanı"nı da Pariste bitirmiş. Paristen dönmüş, İstanbul Radyosunda çalışmaya koyulmuş. Halen de oradaymış. Gene hayat hikâyesini öğrendiğimiz sayfadaki satırlardan anlaşılıyor ki Cumalı, "Bütün zamanını sanatına vermek gayesiyle ikinci mesleği olan avukatlığı bırakmıştır."

Cumalının resminin ve biyografisinin bulunduğu sayfanın solundaki boş sayfada sadece bir ithaf var: Munis Faik Ozansoya... Cumalı, "Tütün Zamanı "nı Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtibine ithaf etmiş...

Bütün hakları yazarının olduğu hassasiyetle kaydedilen "Tütün Zamanı" adlı kitabın yedinci sayfasında "Giriş" başlığı göze çarpmaktadır. Bu başlığın hemen altında bir ikinci başlık bulunuyor. "Yedi tepe Üstünde küçük bir şehir" Bu küçük şehir, Urladır. Giriş faslı, 240 sayfalık kitabın 8 sayfasını almaktadır. Cumalı kitaba şöyle girmiş:' "İzmir Körfezinin görünüşü, haritada, etrafını saran karalar arasına sokulmuş, bir çizmeyi hatırlatır.

Giriş böylece uzayıp gitmektedir. Urla, Urlanın tarihi, Urlanın insanları, Urlanın zenginlikleri ve yoksullukları v.s... v.s... Gene bu giriş yazısında Necati Cumalı Urlaya ne zaman geldiğini, nelerden hoşlandığını, Urlada vaktini nasıl geçirdiğini falan da anlatmaktadır. Bütün bunları okuyan bir okuyucu, kitabın kapağındaki "roman" ibaresine rağmen okuduğu eserin bir roman olduğuna imkânı yok ihtimal veremez. Olsa olsa belki bir seyahatname, bir hatıra veya coğrafya kitabı okuduğunu sanır.

Kitabın onbeşinci sayfasındadır ki birden bir urgan kopacak, urganın ucuna bağlı olan keçi kaçacak ve çiğ güneş ışıkları altında dümdüz uzanan mısır, tütün tarlaları, bağlar arasında kaybolacaktır. Kitabın birinci bölümüne ve dolayısı ile romana da burdan itibaren girilecektir. Okuyucu, daha bu ilk satırlarda, romanın yazarı Necati Cumalının, elinde tuttuğu romanının ilk romanı olduğu hakkında hükmünü verecektir. Gerçekten de Cumalı kitap sahibi bir yazar olmasına rağmen, "Tütün Zamanı" onun ilk romanıdır.

Necati Cumalı memleketimizde daha ziyade şair olarak tanınmış bir isimdir. Cumalının 12 kitabından yedisi şiir kitabıdır. Necati Cumalı İkinci Dünya Harbi yıllarının hemen sonunda, şiirimizin Altın Çağını yaşadığı devirlerde yetişmiş, parlamış bir şairdir. O günlerde yazdığı şiirlerle adını hafızalara yerleştirmiş şairlerden biridir. Sonra devran değişmiş, şiirimiz Altın Çağını geride bırakmıştır. O çağda yaşamış, o devri yaratmış şairlerimizden hayatta kalanlar da yavaş yavaş çaptan düşmüşlerdir. Necati Cumalının 1955 yılında yayınlanan "İmbatla Gelen" adlı şiir kitabı, o devrin son direniş ve can çekişiş örneklerinden biridir.

Şiirden hikâyeye, hikayeden tiyatroya atlayan Necati Cumalı gününün modasına ayak uydurduğu için bir de roman yazmayı denemiş. "Tütün Zamanı" bu denemenin mahsulü. 1957 yazında İzmir de yazılmaya başlanan "Tütün Zamanı" 1959 da Pariste bitmiş.

"Tütün Zamanı" önce Vatan gazetesinde tefrika edilmiştir. Tefrika edilirken dikkati çekmiş olacak ki filme de alınmış ve sıradan bir Türk filmi olarak sinemalarımızın afişlerinde boy göstermiştir. Daha sonra Remzi kitabevi bu romanı Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi devrimizin üç büyük romancısının eserlerinin de yayınlandığı Yeni Türk Yazarları serisine dahil etmiştir.

"Tütün Zamanı"nda Necati Cumalı bir aşk hikâyesi anlatmaktadır. Ancak bu aşk hikâyesi Esat Mahmut; Kerime Nadir, Suzan Sözen gibi piyasa romancılarının, daktilo kızların yahut sonradan görme kafasız salon hanımlarının aşk hikâyesi değildir. Cumalı, köyle kasaba arasında kalmış, tütün tarlasında çalışan, kuyu başında çamaşır yıkayan bir küçük çiftçi ailesinin kızı ile başkasının tarlasında yarıcılık yapan

bir ailenin oğlu arasındaki aşkı anlatmaktadır. Mekân, Urla civarındaki sökülen bağların yerine dikilmiş tütün tarlaları, zaman da bundan bir kaç yıl öncesidir.

Günümüzün üç ünlü Kemali - Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir - daha ziyade konularını köyden aldıkları halde, Necati Cumalı bu yoldan bir adım daha öteye, taşra kasabasına fırlamış. Gerçi o da kasabanın içine girmemiş, kıyısındaki tarlalarda kalmış ama köy hayatını anlatmak yerine kasabaya yakın tarla adamının hayatını daha cazip bulmuş. Necati Cumalının tipleri de biraz daha değişik. "Tütün Zamanı"-nın ön plândaki kahramanlarından Zeliha, sevgilisi Cemalden daha ön plânda, daha yırtıcı ve dediğini yaptıran, eskilerin Osmanlı dedikleri tipten bir kadın. Cemalle Zeliha tanışıyorlar, sevişiyorlar. Ancak Zelihanın babası kızını kendisine para ödeyecek bir zengin damada vermek istemektedir. Baba tembel, kumarbaz ve kendinden başkasını düşünmeyen tipte bir babadır. Zengin damat adayı da öyledir.

Romanın büyük bir kısmında, Zelihanın kendisini kaçırmaya ikna ettiği Cemalle hep korku içinde geçen kaçış günleri anlatılmaktadır. Jandarma arkalarındadır. Zelihanın yaşı küçüktür. Cumalı, Urla ve civarını çok iyi bildiği için olacak bu kovalamaca ve saklanma safhalarını uzun uzun anlatmış. Birbirine aşık ve durmadan kaçan bir çift ve kovalayanlar... Sonra yakalanma, adliye, iyi kalbli avukat, hâkim ve "hapis"...

Necati Cumalı "Tütün Zamanı" ilk romanı olmasına rağmen, ortaya sonuna kadar merakla okunabilir bir eser çıkarabilmiş. Zaman zaman şairliğin ve hikâye denemeciliğinin verdiği alışkanlıkla "Tütün Zamanı" bir roman olmaktan çıkıveriyor ama, bu ilk roman için yadırganacak bir durum değil.

"Tütün Zamanı" daha ziyade son yılların modasına uyularak bir senaryo havası içinde yazılmış. Bu hava romanın okunmasını kolaylaştırıyor. Ancak Cumalı bu havanın yanıbaşında insanı zaman zaman bezdirecek derecede de tasvire kaçıyor.

Netice olarak, "Tütün Zamanı" hakkında verilecek hüküm şu olabilir: Necati Cumalı, edebiyatın her dalını denemeye meraklı bir yazar olarak şiir, hikâye ve tiyatrodan sonra romanı da denemiştir. Denemesi muvaffak olmuş bir denemedir ama halen en parlak devrini yaşadığı intibaını veren gerçek Türk romanına yeni bir şey ilâve etmemiştir. "Tütün Zamanı", alınıp okunacak bir kitaptır ama, oturup da üzerinde uzun uzun düşünülecek, konuşulacak çapta bir eser değildir.

M U S İ K İ

Opera

Talihin kudreti

Metropolitan o akşam son iskemlesine kadar dolmuştu. Soprano Renata Tebaldi bu mevsim ilk defa olarak New York halkı huzuruna çıkacak, Verdi'nin "La Forza del Destino" -Talihin Kudreti- operasında Leonora rolünü oynıyacaktı. Fakat ünlü soprano sahnede ilk göründüğü andan başlıyarak, o akşam hiç de formunda olmadığını her cümlesinde, her tiz noktasında dinleyicilere hissettirmişti. Halkın ilgisi artık, gecenin kahramanı bariton Leonard Warren'in üstündeydi. Warren o akşam Don Carlo rolünde en mükemmel icralarından birini çıkarıyordu.

Saat onu çeyrek geçe bariton Warren, "Ey! mukadderatımın kara sayfaları" aryasını bitirip sahneden çıkarken birden yere yuvarlandı. Seyircilerden çoğu baritonun ayağının bir yere takıldığını sandılar. Fakat orkestra şefi Thomas Schippers kürsüsünde dona kalmıştı. Kuliste bekliyen tenor Richart Tucker hemen arkadaşının yanına koştu. "Lennie, Lennie, nen var?" dedi. Cevap alamadı. 3.900 kişiyle dolu salonda bir dehşet havası esiyordu. Bir ara dinleyicilerden biri "Allah rızası için perdeyi kapatın" diye bağırdı. Perde yavaş yavaş indi. Onbeş dakika kadar sonra Metropolitan müdürü Rudolf Bing halka Leonard Warren'in ölmüş olduğunu bildiriyordu.

Kürkçü dükkânından operaya

Leonard Warren Metropolitan sahnesine ilk defa olarak 1939 yılında çıkmıştı. O zamandan beri 26 rol oynamış, altı yüzden ziyade temsile katılmıştı. Bunların yüzünden fazlası "Rigoletto" idi. Warren dünyanın en iyi Rigoletto'su sayılırdı. Metropolitan'la kontratını imzaladığı zaman 28 yaşındaydı ve o zamana kadar sadece tek bir opera seyretmişti: "La Traviata"'. Şarkıcılığı meslek olarak seçme hususunda da kesin bir kararı yoktu. Günlerini babasının kürkçü dükkânında geçirmişti. New York'un Bronx semtinde doğmuş, ilk, orta ve lise tahsilini Bronx okullarında yapmış, sonra bir yıl süreyle, kürkçülük işine faydası olur diye, Columbia Üniversitesinin iş idaresi sınıfına devam etmiş, musikiyle ilgilendiği için Greenwich House musiki okuluna da yazılmıştı. 25 yaşındayken Radio City Music Hall'-a başvurup iş istemiş, Music Hall'un korosuna girmişti. Üç yıl sonra Metropolitan'ın müsabakasına katılmaya karar vermiş, Music Hall'un orkestra şefi Wilfred Pelletier ilk elemede Warren'i dinlediği zaman, seyrek rastlanan baritonlardan biriyle karşı karşıya olduğunu söylemişti.

Lütfen ayağa kalkınız

Yıldız şarkıcıların çoğu gibi, Leonard Warren'in de çekilmez tarafları vardı. Başka şarkıcılara nasıl şarkı söyleneceğini öğretmeye kalkar, orkestra şeflerine şeflik dersi verir, fotoğrafçılara ve plak stüdyolarının ses mühendislerine meslekleri üzerinde konferanslar çekerdi. Fakat, neslinin en büyük baritonu olarak sayılması bu gibi huylarının hoş görülmesini sağlardı. Ona "kibrit çöpleri üzerinde duran koskoca bir org" derlerdi. Nitekim göğsünün çevresi -nefes almadan- bir buçuk metreydi. Bacaklarıysa, incecikti Leonard Warren ömrü boyunca önemli bir hastalık geçirmemişti. Kalbi, sâğlam bilinirdi. Sahnede yere yıkıldıktan iki üç dakika sonra nefesi kesilmiş, dostları ağızdan ağıza teneffüsle ciğerlerinin çalışmasını sağlamaya çalışmışlarsa da bütün gayretler boşa gitmiştir. Warren'i muayene eden doktor, baritonun beyin kanaması yüzünden öldüğünü söylemiştir Leonard Warren'in son temsilini karısı Agatha Leifflen Warren, parter localarından birinden seyretmekteydi.

Perde kapandıktan, halk fuayede ve salonda durumu bir müddet merakla bekledikten sonra ziller çalındı, herkes yerine döndü, salonun ışıkları söndü ve bir projektör sahneyi aydınlattı. Az sonra operanın müdürü Rudolf Bing sahnede göründü. "Metropolitan en hazin günlerinden birini yaşıyor" dedi. Bing'in bu sözleriyle birlikte salonda "Hayır, olamaz" sesleri ve hıçkırıklar duyulmaya başladı.

Bing sözlerine "Hepinizden ayağa kalkmanızı rica ediyorum" diye devam etti. "Eminim' ki, dünyanın en büyük, icracılarından biri olan Mr. Warren, arzu ettiği gibi öldü. Bu durumda temsile devam edemiyeceğimizi herhalde takdir edersiniz" dedi ve sahneden çekildi. Metropolitan tarihinde ilk defa olarak bir şarkıcı sahnede ölmüştü.

Az sonra Broadway üzerinde ve 40. sokağın başında, bu hazin temsilden çıkanların meydana getirdiği büyük kalabalığı polis dağıtmaya cesaret edemiyordu. Sahne gerisinde musikişinaslar birbirleriyle üzgün üzgün konuşuyorlar, büyük baritonun meslek hayatını anıyorlardı.

İstanbul

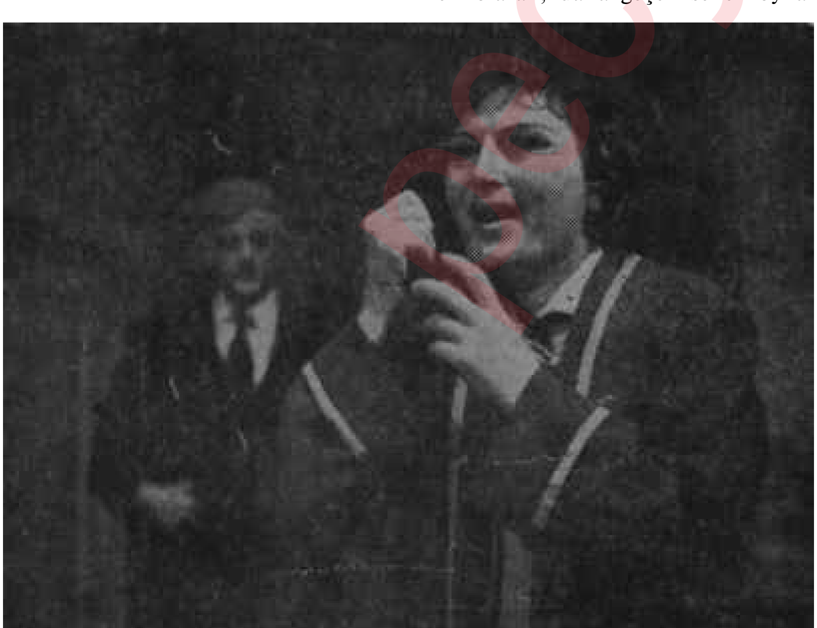
Tiyatronun "Ekmek parası"

Karaca Tiyatrosunun daha mevsim başında, perdesini açarken ilân ettiği repertuara dahil yirmiye yakın piyes içinde üç tanesi, evvelce Ankarada, Devlet Tiyatrosu sahnesinde oynanmış, bazısı büyük ilgi uyandırmış, bazısı da büyük rağbet görmüş eserlerdi. İlginin sebebi elbette "sanat değeri" idi. Rağbetin sebebi de, seyircinin daima hoşlandığı unsurlarla ustaca yürütülmüş, ya "hoş, eğlenceli", yahut "dokunaklı" bir vaka ve her şeyden evvel "iyi oyun" du. Birinci kategoride Arthur Miller'in "Satıcının Ölümü" piyesi vardı. "Cadı Kazanı" müellifinin, şöhretini yapan bu ilk büyük eseri, klasik vasıflarıyla elbette her zaman, her sahnede oynanabilirdi. İkinci kategoride Ladislau Fodor'un "Göl Faresi" ile Edmund Morris'in "Tahta Çanaklar" ı bulunuyordu. Biri dünkü, öbürü bugünkü repertuarın çok oynanmış, seyirci üzerindeki müspet tesirleri denenmiş iki "hasılat" piyesi!

Tahmin ediliyordu ki, resmi kaynaklardan maddi bir yardım görmeyen, "kendi yağıyla kavrulmak" zorunda olan ve buna rağmen "sanat tiyatrosu" hüviyetini herşeyin üstünde tutan Karaca Tiyatro, bu son iki esere, bazı güçlüklerle karşılaştığı, sanat değerlerine bel bağladığı eserler umulan rağbeti görmediği ve bütçe açığını kapamak zarureti baş gösterdiği zaman sahnesinde yer verecektir. Bu tahmin kısmen doğru çıkmıştır. Karaca Tiyatronun ilk eserlerinden "Salıncakta İki Kişi" büyük bir ilgi görmüş olmakla beraber, "Burada Gömülü" temsilleri umulduğu kadar verimli olmamıştır. Bu verimsizliği gidermek için "Tahta Çanaklar" ele alınmış, miadını dolduran "Salıncakta İki Kişi" yi de "Çöl Faresi" takibetmiştir. Bu iki eserin de Karaca Tiyatroda umdurduklarını buldurduklarına şüphe yoktur. Yani tiyatro, matineli suvareli, dolup dolup taşmıştır.

Bu da gösteriyor ki Tiyatronun "ekmek parası" rağbettir. Hele hususi tiyatroların... Aynı gerçeğin tahsisatlı tiyatrolar için varit olmadığını düşünmenin de "Devlet kesesinden israf" tan pek farkı olmamalıdır. Dünyanın her yerinde, her tiyatrosunda tutmayan piyesin - hattâ en değerlilerinin - akibeti afişten inmek ve yerini başka esere bırakmaktır. Tiyatronun bu ezeli kanununu hiçe sayanlar bindikleri dalı kesmekten başka bir şey yapmamış olurlar.

Karaca Tiyatro için akla gelen bir şey de, ilân ettiği repertuardaki yeni eserleri sahneye çıkarmakla aynı "rağbet" i temin etmesinin güç olmıyacağıdır. Bunu yapmak varken acaba neden, mevsimin ikinci eserleri olarak, daha geçen sene oynanmış iki eser ele alınmıştır? Bunun sebeplerini daha çok, Karaca Tiyatronun mukadderatını tayin eden kurmay başkanının iki aydan fazla süren Amerika seyahatinde aramak doğru olur. Kurmay başkanı, haklı olarak, "harekât sahası" ndan uzaklaştığı sırada, emri altındaki kuvvetlerin ancak daha evvel denenmiş "tabiye" lerle "kati netice" yi kendi kendilerine alabileceklerini hesaplamıştır. Nitekim hesap doğru çıkmış ve "zafer" kazanılmıştır.

"Çöl Faresi" nden bir sahne

Gişenin kasası doluyor

"Fare" li piyes

Bu küçük ve sevimli hayvanın adı bile birçok seyirciyi, hele hanım seyircileri, kaçırmıya kafi iken "Çöl Faresi", Ankarada olduğu gibi, İstanbulda da tiyatroyu doldurup doldurup taşırmıştır. Bunun hikmetini de, herşeyden evvel eserin iyi oynanmasında, sonra da seyircinin "gülmek" ihtiyacında aramak lazım.

Seyircinin bu ihtiyacı maalesef bizde en ihmal edilen ihtiyaçlardan biridir. Halbuki bugünün insanı, her zamandan daha çok, ağır hayat şartları içinde bunalmıştır. Tiyatroya biraz da sıkıntılarını, dertlerini unutmak, biraz da eğlenmek için gitmek istiyor. Onun bu gülme, eğlenme hakkını çok görmemeliyiz. Batı memleketlerinde en çok beğenilen, rağbet gören eserler halkın bu tabii ve masum ihtiyacını gözönünde tutarak yazılmış eserlerdir. Ağır problemleri bütün acılığı ile sahneye getirmiş ve muvaffak olmuş birçok meşhur yazarların komediye, hattâ farsa ehemmiyet vermeleri, bu tarz eserler yazmayı bir hafiflik saymamaları bundandır. Comedie Française'in Feydeau'nun eserlerini repertuarına almakta tereddüt etmemesi gibi.. Bizde ise, halkın rağbeti daima ön plânda tutulmak icabetlerken bu tarz eserler hâlâ, nedense, küçümseniyor. Unutuluyor ki seyirciyi güldürmek, zorlamadan, bayağılığa, aşırılıklara düşmeden güldürmek, ağlatmaktan çok daha güç, daha da sanat istiyen bir iştir.

İşte "Çöl Faresi" nin İstanbul seyircisinden gördüğü rağbete karşılık tenkidden gördüğü bazı küçümsemelerde bu gerçeğin unutulmuş olmasının tesirleri var. Şüphe yok ki eserin dört başı mâmur bir komedi olduğu ileri sürülemez. Çok güzel başlıyan bir birinci perdeden sonra, eser zayıflamakta, Viyanada bir büyük bankanın idare meclisi başkanının odasında geçen mali çevrenin havası, Pariste büyük bir otelin hususi dairesinde geçen son perdelerde bir vodvil çevresine inkılap etmektedir. Üstelik piyes hayli eskimiştir. Birinci Dünya Harbinden sonra Viyanada uzun zaman sürmüş olan mali kriz ve işsizlik devrinin havası bugün, zamanındaki kadar kuvvetle

Biliyor muydunuz?

DÜNYACA TANINMIŞ OPERA SANATKÂRIMIZ Leylâ Gencer Moskovaya davet edilmiştir. İtalyanın muhtelif şehirlerinde, bu arada Roma Operasında başarılı temsiller verdikten sonra, geçen hafta içinde Ankaraya dönmüş olan soprano İtalyan basını tarafından zamanımızda Verdi'nin eserlerini on iyi temsil ve icra eden sanatkar olarak takdir edilmektedir. Leylâ Gencer bu ay sonlarında Moskovaya gidecek, 29 mart ve 2 nisan akşamları meşhur Bolşoy sahnesinde, 6 ve 8 nisan akşamları da Leningrad operasında Verdi'nin "La Traviata"sında Violetta partisini söyliyecektir.

19 MARTTA AÇILACAK İSTANBUL OPERASININ ilk temsiline Leyla Gencer de katılacak ve sahneye konulacağı ilân edilen Puccini'nin "La Tosca" operasında, esere adını veren kadın kahramanı oynıyacaktır. Aynı eserde, tenor partisini söylemek üzere Giuseppe Favio, bariton partisini söylemek üzere Devlet Tiyatrosunun eski şöhretlerinden Orhan Günek, orkestrayı idare etmek üzere de meşhur Alman şeflerinden Kurt Eichhorn angaje edilmişlerdir. Orhan Günek ve G. Favio İtalyadan, Mo. K. Eichhorn da Almanyadan gelmişler ve provalara başlamışlardır. Leylâ Gencer İstanbul Operasının ilk iki temsiline iştirak ettikten sonra Moskovaya hareket edecektir.

AVNİ DİLLİGİL İLE MÜCAP OFLUOĞLU İstanbul Şehir Tiyatrosuna girmişlerdir. Ofluoğlu, Dram bölümünde mevsim başındanberi eksilmeyen bir rağbet görmüş ve 150. temsilini aşmış bulunan ve bu mevsimi tek başına kapatacağı tahmin edilen, "Hamlet"-te Ulvi Urazın oynadığı Polonius rolüne geçmiştir. Bu suretle Ulvi Uraz Yeni Tiyatroda sahneye koymakta olduğu, Haldun Tanerin yeni telif piyesi "Fazilet Eczahanesi"nin başrolünü oynamak imkânını bulmuş olacaktır. "Fazilet Eczahanesi", aynı sahnede 50. temsilini aşmış bulunan Cevat Fehmi Başkutun son piyesi "Öbür Gelişte" afişten indikten sonra, büyük bir ihtimalle bu ay sonlarında, temsil edilmeğe başlanacaktır. Avni Dilligil ise Lâle Tiyatrosunda son provaları yapılmakta olan Jose Lacour'un "İmtihan Yılı"nda vazife alacak ve uzun bir ayrılıktan sonra Şehir Tiyatrosu sahnesine tekrar çıkmış olacaktır.

BURSA AHMET VEFİK PAŞA TİYATROSUNDA "Kibarlık Budalası"nın ilk temsili 15 Mart salı akşamı verilmiş olacaktır. Moliere'in Ali Süha Delilbaşı tarafından tercüme edilmiş olan eserini Ragıp Haykır, Bursada bir müddettenberi temsil edilmekte olan Orhan Asenanın, "Yalan" piyesi kadrosuyla sahneye koymuştur. Ragıp Haykır eserin başrolü olan Mösyö Jourdain'i de oynamaktadır. Devlet Tiyatrosu Umum Müdürü Cüneyt Gökçer ilk temsilde bulunmak üzere Bursaya gitmiştir.

ÇEHOV'UN 1000. DOĞUM YILDÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE Devlet Tiyatrosu, bu mevsim sonunda yazarın "Martı" isimli piyesini büyük Tiyatroda sahneye koymayı düşünmektedir. Yıldönümü vesilesiyle birçok Avrupa sahneleri Meşhur Rus müellifinin piyeslerini yeniden sahneye koyup oynamaktadırlar.

BEŞİNCİ DEVLET SAHNESİ PEK YAKINDA Ankarada faaliyete geçmiş olacaktır. Bu sahne Yenişehirdeki eski Beşinci Tiyatrodur. Baştan başa tamir ve ıslah edilen bu salon "Yeni Sahne" adını alacak ve önümüzdeki nisan ayı içinde - geçenlerde bir otomobil kazasında ölen- tanınmış Fransız muharriri Albert Camus'nün "Caligula" isimli eseriyle perdesini açacaktır. Eseri Yaman Koray dilimize çevirmiştir.

ANKARADAKİ KÜÇÜK, ODA VE ÜÇÜNCÜ TİYATRODA mevsimin son eserleri provaya konulmuştur. Küçük Tiyatroda meşhur Yugoslav müellifi Branislav Nuşiç'in "Felsefe Doktoru" isimli komedisi - Salih Canarın rejisi ile-, Oda Tiyatrosunda Fransız müellifi F. Billetdoux'nun üç kişilik piyesi "Şerefinize - Çin-Çin" - Mahir Canovanın rejisi ile - , Üçüncü Tiyatroda da İtalyan müellifi Dino Buzzati'nin "Klinik bir Vaka" isimli piyesi - Ziya Demirelin rejisiyle- sahneye konulacaktır. "Klinik Bir Vaka" da, bir müddettenberi sahnede görülmeyen Saim Alpago ile Nuri Altınok başrolleri oynıyacaklardır.

duyulamamaktadır. Sonra yüksek tabakaya mensup, babadan oğula maliyeci, bankacı bir büyük iş adamının ne kadar güzel, işgüzar ve sevimli olursa olsun hususi katibelerine çeşitli sebeplerle duyduğu zaaf, hele bu zaafı evlenmeğe kadar vardırması, pek inandırıcı olmamaktadır. Belli ki Ladislau Fodor vakasını bağlamakta, başlatmakta gösterdiği kadar muvaffak olamamış ve herkesi memnun edecek bir tatlıya bağlama ile son perdeyi kapatmayı tercih etmiştir.

Buna rağmen payesin zevkle seyredildiği bir hakikattir. Yıldız ve Müşfik Kenter gibi üstün vasıflarda sanatkârların bu gibi eserlerde harcanmasına gelince, bu iddia da bilmeyiz ne dereceye kadar doğrudur. Baron Thomas Ulrich'i Müşfik Kenter oynamasa da, belki olur. Ama Susie Sachs'ı Yıldız Kenter oynamasa, temsilin aynı alâkayı göreceğini iddia etmek kolay değildir.

Sahnedeki oyun

Çöl Faresi" ni Karaca Tiyatroda kimin sahneye koyduğu belli değildir. Programda buna dair bir işaret yok. Belli ki Mahir Canovanın eski mizanseni, umumi hatlarıyla muhafaza edilmiş. Dekordan yana ise, Karaca Tiyatrosunda umumiyetle göze çarpan itina bu sefer hiç gösterilmemiş. Ne 1. perdede Viyananın, ne de son perdelerde Parisin havası var. Buna karşılık kostümlerde, otuz sene evvelki moda gözönünde tutularak dekorun veremediği bu hava yaratılmıya çalışılmış.

Oyuna gelince, Müşfik Kenter -makyajıyla daha yaşlı görünmek istediği halde fiziği ve bazı hareketleriyle genç kalmasına rağmen- ve Yıldız Kenter -şimdi daha rahat, daha usta, daha da süslü bir oyunla oynadığı halde rolünü aşmamasına, rolün tamperamanına küçük geldiğini duyurmasına rağmen- her zamanki gibi zevkle seyrediliyorlar. Franz, baronun genç oğlu, Genco Erkalda yaşına, mizacına uygun bir sanatkâr bulmuş. Ama çok hareketli oyunu, babasının kibarlığını tevarüs etmemiş hissini veriyor... Zengin ve aylak F. Telheim'da Sadri Alışık Viyana komedilerinin o yaşlı ve herdem taze Graf'larına uygun bir tip çiziyor. Ama sahnede yalnız beyaz patla yaşlanmak kabil olsa... Olly Frey, o oynak ve güzel kâtibe, Lâle Oraloğlu gibi olgun bir sanatkârın oyununda tatlı, cazip bir ifade kazanmış. Bu kadarı o role fazla gelmiş olmalı ki Baron Ulrich'in ilk kararından cayması pek makul görünmüyor... Bütün muhasebesini siyah kolluklarında taşıyan Herr Quapil'e Ziya Keskiner sevimli bir çehre vermeye muvaffak olmuş.

SİNEMA

Filmler

"Ağa Düşen adam"

İstiklâl Caddesinin neon ışıklarıyla garip bir derinlik kazanmış havasına geçen hafta içinde bir akşam kendini kaptırarak dalgın yürüyen adam düşünüyordu: "Ağa Düşen Adam" gerçekte az önce seyrettiği filmdeki insan mı, yoksa bizzat kendisi miydi? Dalgın adamın seyrettiği filmden ayrılanlar da, başka sinemalarda başka filmleri görenler de herhalde o sırada aşağı yukarı aynı suali kendilerine soruyorlardı. Herkesin üstünde rahatlıkla anlaştığı nokta filmlerin kötülüğüydü. Seyircinin, kendisine ne sürülse onu katad alıyorlardı. Unutulan, seyircinin de dayanma haddi olduğuydu..

Klişeler ve klişeler

Hollywood'un emektarlarından Michael Curtiz'in "Ağdaki Adam - The Man in the Net"ı bu hafta Beyoğlunun iki sinemasında birden gösterilmektedir. Hafızalarını biraz yoklıyanlar, Curtiz'in İkinci Dünya Savağı başlarındaki "Kraliçe Elizabeth'in Aşkları - Elizabeth and the Essex" ile "Casablanca" sını hatırlıyacaklardır. Filmlerin ikincisi, Curtiz'e bir Oscar heykelciği bile kazandırmıştı. Ama Curtiz adı daha sonraki yıllarda, Hollywood'un tipik hususiyetlerini taşıyan nice ikinci

"Ağa düşen adam" da Allan Ladd
Asıl ağa düşen: Müşteri

bulleneceğine inanmış sinemacıların her hafta birbirinden kötü filmleri piyasaya çıkarmayı bir gelenek haline getirmesi en müsamahalı seyirciyi bile rahatsız etmeğe başlamıştı. Halbuki elde film yok değildi. Meselâ, 1955 Venedik Film Festivalinin birincisi olan Michelangelo Antonio'nin "Le Amiche -Kadın Dostlar"ı Türkiyeye ithal edileli kaç yıl olmasına rağmen hâlâ Beyoğlu sinemalarında programa girmemişti. Misaller iyice arttırılabilir, salon bulamıyan önemli yabancı filmlerin adları daha sayılabilirdi. Sinemacılar nedense ellerindeki en döküntü filmleri piyasaya sürüp, haftalarca oynatmaktan adeta hastalıklı bir sınıf filmde görülmüştür" Ağa Düşen Adam" da, rejisörün son yıllar içindeki başarısız filmlerinden biridir. Seyircinin ilk önce dikkatini çeken, "On İki Öfkeli Adam"ın yazarı Reginald Rose'un, bu filmin de senaryocusu olarak görülmesidir. Ama Patrick Quentin'in bir romanından çıkardığı senaryoda, Reginald Rose seyirci karşısına alışılagelen klişe tip ve olaylardan başka bir şeyi çıkarabilmiş değildir. Film başarısızlığa uğramış bir ressam (Alan Ladd) ile eskiden alkolik olan delidolu karısının (Carolyn Jones) düzensiz hayatını anlatıyor, işler kadının esrarengiz bir şekilde öldürülmesiyle iyice karışıyor. Film afişle-

Sinema Dünyasından

CHABROL'un "Les Cousins - Yeğenler" filmiyle büyük başarı kazanan Fransız oyuncu Gerard Blain, rejisör Douglas Sirk'in çevireceği Maurice Utrillo'nun hayatını anlatan "Streets of Montmartre - Montmartre Sokakları" filminde Lana Turner ile birlikte oynıyacakttr.

OTTO Preminger 28 Martta, bütünü Kıbrıs ve İsrailde çekilecek olan Leon Uris'in "Exodus" adlı romanını Paul Newman, Eva Marie Saint ve Peter Lawford ile birlikte çevirmeğe başlıyacaktır.

HITCHCOCK'un Anthony Perkins, Vera Miles, Janet Leigh ve John Gavin'le çevirdiği korku filmi "Psycho" adını taşıyor. Perkins bir takım cinayetlere karışan bir genç adamı canlandırmaktadır ve filmle ilgili bütün bilgi ve fotoğraflar basından saklanmaktadır.

NAZİZM konusunun yeniden alevlendiği şu günlerde "The Defiant Ones-Serkeşler" ve "On The Beach - Kumsalda"nın rejisörü ünlü prodüktör Stanley Kramer, Abby Mann'ın senaryosunu yazmakta olduğu "Nürnberg Muhakemesi - Judgment at Nuremberg" adlı bir film çevirmeğe hazırlanmaktadır. Filmde Spencer Tracy'nin canlandıracağı ufak bir Amerikan kasabası yargıcının, ABD namına adalet tevzi etmek üzere mahkemeye gönderilmesi üzerine, karşılaştığı büyük meseleler ve iç mücadeleleleri anlatılacaktır.

SON yıllar Amerikan sinemasının başarılı komedi rejisörü ve senaryocusu Frank Tashlin komik Jerry Lewis ile "yetişkinler için peri masalı" adını taktıkları cinsten bir seri film çevirecekler-dir. Bunlar arasında "Robinson Cruso", "Rumpelstiltskin" ve "Güliverin Seyahatları" da var.

OSCAR'lar bu yıl da Amerikan Sinema Sanatı ve Tekniği Akademisi tarafından 4 nisan'da dağıtılacak. Adaylar nihayet belli oldu. Bu yıl 32 nci yıldönümünü idrak edecek olan Oscar'lar dolayısıyla halen hararetli bir kulis faaliyeti yapılmaktadır.

rinde, seyircisine "sinema tarihinin en heyecanlı 97 dakikasını sunacağını" ilân ediyor. Ayrıca filmin sonunun, görmiyenlere anlatılmaması da bilhassa rica ediliyordu. Gerçi seyirciler filmin sonunu hakikaten başkalarına anlatmıyorlardı ama bu bambaşka bir sebepten, anlatılacak bir şeyin bulunmamasından doğuyordu. Her iki husus da, seyirci çekmek için sinemacıların uydurduğu yeni yollar arasındadır. Bu yollar daha önce de denenmiş, ama meselâ bir Clouzot'nun "Şeytan Ruhlu İnsanlar -Les Diaboliques" filminde eldeki trüklerin basitliğine rağmen sinema bilgisinin ustalığıyla sağladığı başarıyı daha sonra aynı yoldan geçenler elde edememişlerdir.

Curtiz filminde elindeki kişilerin dramını ne bir sosyal açıdan incelemeğe yanaşıyor, ne de psikolojik bir derinlik sağlamağa çalışıyor. Halbuki bu iki yoldan hiç olmazsa birini seçmiyen rejisörün filmi, tabiatıyla klişe bazı tiplerin yer aldığı, ölü bir olaylar zinciri olmaktan öteye geçemiyordu. Kırlarda birbirleriyle itişip kakışan çocukları sırıtarak seyreden ressam, sebeplerinin ne olduğu anlaşılmayan bazı hâdiseler çıkaran genç kadın seyirci için daima yabancı kalıyor. Isınamadığı, ne istediklerini anlıyamadığı tiplerin dramını duymasını seyirciden istemekte, herhalde kimsenin hakkı değildir.

Curtiz'in filmi, her geçen gün biraz daha çökmekte olan Hollywood'un durumunu akla getirmektedir. Fransız sinemasının "Yeni Dalga", İngiliz sinemasının "Bağımsız Sinema" cereyanlarıyla kendisine bir cins gençlik aşısı yaptığı şu son yıllarda, Hollywood nedense o kadar talihli çıkmamıştır. Hollywood dışında başarı gösteren Amerikalı genç rejisörler bile, bu endüstri içine girince yok oluveriyorlardı. Amerikan sinemasının eski veya yeni şöhretlerinden çoğu birer birer Avrupanın yolunu tutuyor ve yabancı memleketlerde çevirdikleri filmlerle kendilerini kurtarmağa çalışıyorlardı. Hollywood klişeleşmiş sinema hikâyeleriyle, tipleriyle yıllar yılı, başlarını sağdan sola çevirirken bile duruşlarını bir parça olsun değiştirmemiş oyuncularıyla, âdeta "ben yenileşmem" değişmem" diye bar bar bağırıyordu. Daha çok New York civarında çalışan Morris Engel, John Cassavetes, Edward Bland, Stanley Brakhage, Robert Frank veya Alfred Leslie gibi gençlerse, Amerikan sinemasına tesir edebilmekten çok uzaktırlar. Teknik bakımdan epey iptidai olmalarına rağmen bu rejisörler, her biri 50 bin dolar yakınlarında bir maliyet gösteren filmleriyle, Hollywood endüstrisinin milyonlarca dolara çevirdiği kordelâlara karşı durmaktadırlar. Gençler önceden yazılmış bir sinema hikâyesini tertiplenmiş sinema olaylarını reddetmektedirler. Dekor ve düzenlenmiş ışık baş düşmanlarıdır. Kameralarını aldıkları gibi, filmin geçmesini istedikleri çevreye meselâ bir lokantaya bir kahvehaneye veya bir partiye gidiyorlar ve oralardaki tabii ışıklarla istedikleri sahneleri diledikleri gibi çekmektedirler. Önceden, "sıkılgandır, parasızdır; hayatın anlamsızlığını düşünmekte ve kendisini değiştirecek dostu aramaktadır" gibi bir kaç cümleyle âna hatlarını çizdikleri karakterleri oynıyan artistlerse, film çekilirken bu esaslar dahilinde tamamen serbest bırakılmakta ve nasıl oynarlarsa öylece pelikül üzerinde tesbit edilmektedirler.

Ama bu küçücük çıkışların cafcaflı reklâmlarıyla, kaymaklı hayatıyla, Oscar'larıyla içten içe çökmekte olan Hollywood üstünde bir değişiklik yapacağını ummak akıl kârı değildir.

"Mişel Strogof"

İtalyan sinemasının kırk yıllık emektarlarından Carmine Gallone'un "Michael Strogoff"'u da Beyoğlunun başka bir sinemasında oynanıyor. Anlaşılacağı gibi, film konusunu Jules Verne'in ünlü romanından alıyor. Jules Verne çeşitli romanlarıyla sinemacıların yıllardır işine yaramıştır ve öyle anlaşılıyor ki, daha yıllarca da sinema için iyi bir malzeme olacaktır. Verne'in romanları "Seksen Günde Devriâlem - Around the World in 80 Days" gibi büyük para harcamış, oldukça seviyeli filmlerden dördüncü, beşinci sınıf kordelalara kadar her cins film yapılmasını sağlıyabiliyordu. Jules Verne'in, Tatarların elindeki toprakları aşarak, Çarın kardeşini Sibiryanın işgali ihtimaline karşı ikazla görevlendirilen bir kuryenin maceralarını anlatan "Mişel Strogof"u, bilindiğine göre daha önce de iki defa sinemaya getirilmiştir 1926 da Fransızların, 1937 de ise Amerikalıların ele aldığı roman, bilhassa tanınmış operaları filme almakta şöhret yapmış Carmine Gallone'in elinde renksiz bir film olup, çıkmıştır. Halbuki Curt Jurgens, Genevieve Page, Silvia Koscina gibi Avrupanın eski ve yeni şöhretlerinin bir araya geldiği "Mişel Strogof" için harcanan para hiç de az değildir. Belirtildiğine göre, Tatarların hayatını en doğru bir şekilde aksettirmek için epey çalışılmış, dekorların gerçeğe uyması için emek verilmiştir.

S P O R

Klüpler

Zoraki pehlivan

Uzun boylu, esmer, şakakları kır saçlarının büyük bir kısmını kaybetmiş, gözlüklü ve düz siyah elbiseli adam etrafını çevirenlere şöyle dedi: "Çok konuşmak benim prensibim dışında olduğundan daha ziyade işe önem veririm. Fakat bir işe sarıldım mı da onu mutlaka yaparım, doğrusunu isterseniz, benim klüp başkanlığı yapmağa ne niyetim ve ne de zamanım vardı. Ancak, Başbakanın emri ile başkanlığınıza gelmiş bulunuyorum. Gene Başbakanımın emir ve direktifleri ile Fenerbahçenin stad ve lokal işlerini en kısa zamanda halledeceğim..."

Bu sözleri "Fenerbahçenin yeni başkanı, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Medeni Berk söylüyordu. İmarcı yeni başkan "Başbakanından aldığı direktif ve hızla derhal işe koyulmuş ve çarşamba günü sabahın erken sayılabilecek saatlerinde Kadıköye geçerek Fenerbahçe Stadını ziyaret etmişti. Evvelce tesbit edilen programa göre, yeni başkan saat 8.30 da mimarlar ve diğer idare heyeti azaları ile bir toplantı yaptıktan sonra kendilerini iş başına getiren seleksiyon komitesi ile görüşecek ve nihayet futbolcularla tanışacaktı.

Program eksiksiz, fakat iç içe girmiş olarak tatbik edildi. Sabahın erken saatlerinde stadyumdaki lokal binasında hararetli bir faaliyet göze çarpıyordu. Üst kattaki toplantı salonunda büyük bir kalabalık birikmişti. Yeni Fenerbahçe idare heyeti azaları, onların iş başına getirilmesinde baş rolü oynayan seleksiyon komitesi azaları ve mimarların teşkil ettiği bu kalabalık heyecanla imarcı başkanlarının lokallerini ilk defa ziyaretine intizar ediyorlardı. Saat 8.30 da yapılacağı söylenen bu toplantı, sportif cemiyet idarecileri için hayli yadırganmıştı. Hatta bir seleksiyoner azanın Aman kardeşim, sabahla bu saatında da toplantı olur mu? Gece uyumuyorlar mı bunlar?" mealindeki lafını D. P. ye olan yakınlığını her fırsatta açıklamak gayretinde bulunan bir diğeri, sesinin tonunu hayli yükselterek şöyle cevaplandırdı: "Ne diyorsun sen kardeşim, bunlar uyku nedir bilmezler. Gece gündüz memleket, millet hizmetinde kendilerini helak ederler. Böyle olmasaydı, yapılan bu muazzam eserler için 10 senenin sadece gündüzleri kafi gelir miydi?..."

İmarcı başkan Medeni Berk beklendiği saatten 25 dakika geç geldi. Derhal üst kattaki salona çıkarak hazır bulunan mimar ve diğer Fenerbahçeli azalarla proje ve plânlar üzerinde etüdlere başlandı. Berk "Başbakanın" bu işe gönül bağladığını, sevgili Kadıköylülere bir spor sitesi hediye etmek arzusunda bulunduğunu ifade etti.

Berkin Başbakanın emirlerini yerine getirdiği yolundaki sözleri karşısında Fenerbahçelilerin bu derecede alâkasız oluşu oldukça garipti. Zira, onlar için Fenerbahçelilik bir mezhepti. Her şeyden önce Fenerbahçe, gelmekte idi. Hatta sabık başkan Agâh Erozan da yine yukarıdan emirle F. bahçe kulübü başkanlığına getirilmiş, fakat bu zat, bir kongrede Galatasaraylılıkla itham edilmesine karşı kendisini yaşaran gözleriyle şöyle müdafaa etmişti: "Ben her zaman için Fenerbahçeli idim ve daima öyle kalacağım. Fenerbahçe büyüktür ve Fenerbahçelilik de şereflerin en büyüğüdür..." Kısacası, Fenerbahçenin emirle tayin edilmiş sabık başkanı Erozan, henüz havasına girmediği bu camianın temayül ve zayıf noktalarını teşhis ederek, her fırsatta Fenerbahçenin büyüklüğünden ve kendi Fenerbahçeliliğinin derinliğinden dem vurmuştu.

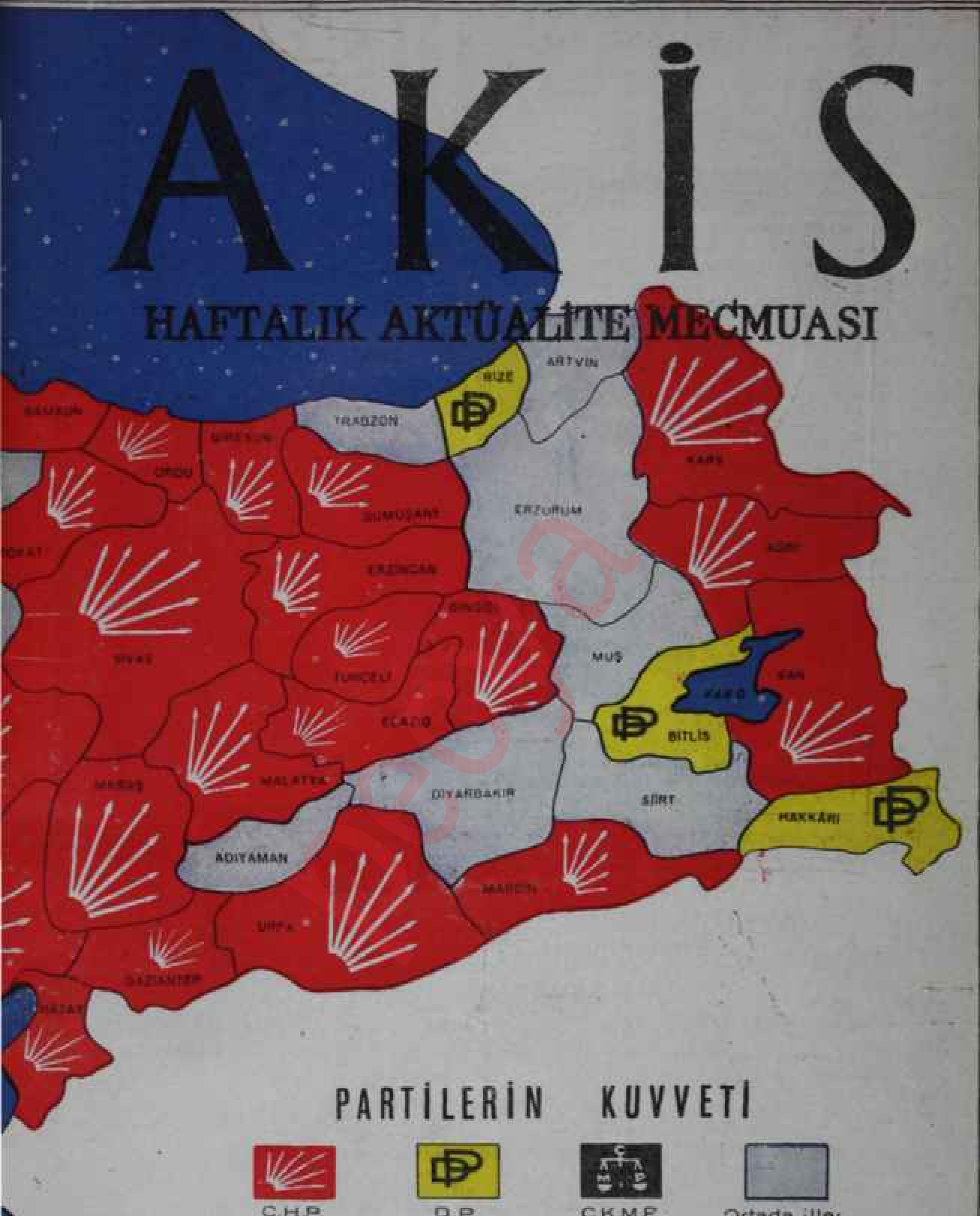
Erozanın bu tarz beyanlarına dahi sırt çevirerek kendisine sabık başkan ünvanı verdiren Fenerbahçe kongre üyelerinin yeni başkanlarının bu samimi itirafını duymamazlıktan gelmelerinin sebebi ne olabilirdi?... İçlerinden pek çoğu "kulübe siyaset sokulması cereyanına" karşı duranlardandı. Buna rağmen hiç bir reaksiyon gösterilmemesinin sebebi Fenerbahçeliliklerinin ön plâna geçmesiydi. Stad ve lokal ihtiyacı senelerden beri zihinlerini dolduran tek dâva idi. Birçok başkan namzetleri Fenerbahçe kongrelerinde "stad davalarını halledeceği" vaatlerinde bulunarak rey toplamıştı. İşte yıllarca -kendi tabirleri ile- iğfâl edilen Fenerbahçeliler kim olursa olsun, bu davayı gerçekleştirecek şahsı değil başkan yapmak, heykelini dikmekte kararlıydılar. Vaktiyle Kavrakoğluna da, Erozana da bu sebeple itibar edilmişti. Şimdi de Medeni Berke dört elle sarılıyorlar ve yine eskiden olduğu gibi düşünüyorlardı: "Başka türlü stadımızı yapmamıza imkân yok. Tek stadımız yapılsın. Seçim zamanı reyini hangi partiye atacağını bilenlerdeniz".

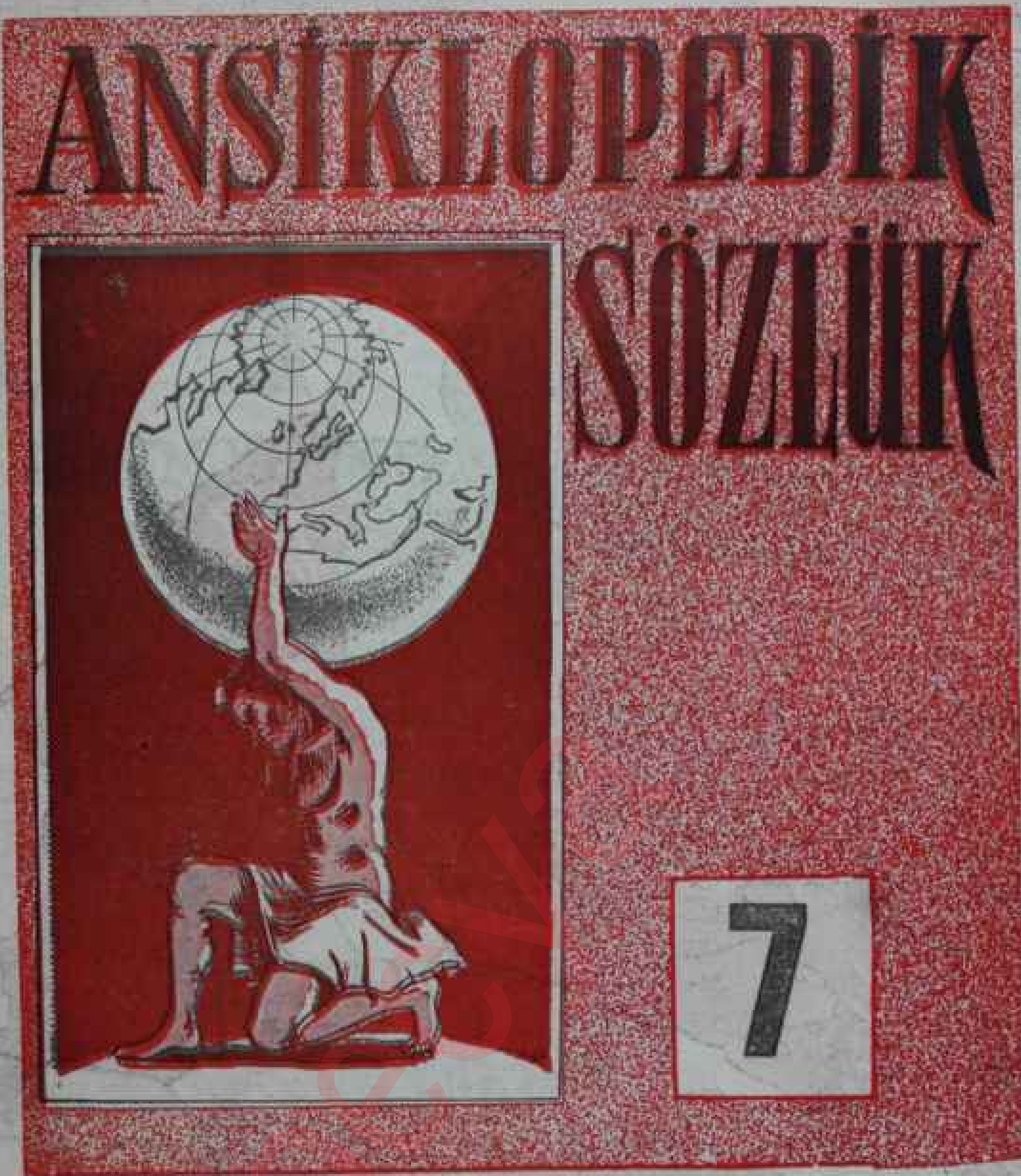
İktidar, stad davalarını halletmekle, seçimlerin yaklaşmakta olduğu bu sıralarda büyük bir Fenerbahçeli seçmeni kendi cephesine çekmek gayretinde idi. 1957 seçimlerinde kaybettiği Kadıköyü bu şekilde kazanabileceğini zannediyordu. Görünüşte akla yakın gelen bu fikir taze daha dumanı üzerinde bir yeni Demokrattan çıkmıştı. Bundan iki -üç ay kadar önce Fenerbahçe takımının almakta olduğu kötü neticeler üzerine ortalıkta fevkalâde kongreye gidilmesi temayülü baş göstermiş, idare heyeti aleyhinde gruplaşmalar başlamış, "birlik" teranesi ile meşhur Yeldeğirmeni sinemasındaki toplantıya kadar varılmıştı. Bu toplantıdan üç gün sonra da "Fenerbahçeli muhaliflerden bir grup" sıfatı münasip görülen bir heyetin Ankarada Başbakan Adnan Menderesle görüşerek stad davalarının halli için söz aldıkları haberi ortaya çıkmıştı. Arkadaşlarının kendisine "Fidel Castro" adını taktıkları Erdal Kocaçimen D.P. nin İnönü mütehassıslarından eniştesi Ordu Milletvekili Atıf Topaloğlunun tavassutu ile Başbakanla görüşmeğe muvaffak olmuştu. İşte bu görüşmelerin birinde Başbakan, Atıf Topaloğluya Medeni Berkin Fenerbahçeye başkan yapılmasını istediğini söylemiş, o da kayınbiraderi vasıtasiyle bu hususun tahakkukuna girişmişti...

"Fidel Castro - İktidar Değiştiren Adam- "lâkabiyle anılan kayınbirader cidden iyi çalışmıştı. Kongre toplanmış ve daha o sabah kulübe âza olarak kabul edilen Medenî Berk ittifakla başkan seçilmişti.... Demokrat-Fenerbahçeliler artık müsterihti. Stadyumları yapılacak, bu sebeple de Fenerbahçeli seçmenler seçimde reylerini D. P. ye verecekti! Siyasî kanaatleri iktidardan farklı bulunan Fenerbahçeliler ise aynı şekilde mem nundular. "Bu vesile ile de stadımız yapılır inşallah diyorlardı. Hattâ bir kısım, koyu muhalifler iktidarın kendilerini de bu derece basit bir zihniyet sahibi addetmelerine için için kızıyor, fakat yine de klüp sevgilerini şimdilik ön plânda tutarak stadlarının temelinin atılacağı güne intizar ediyorlardı.

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

7. F A S İ K Ü L

50 den fazla irili ufaklı resimden başka bulut çeşitleri ve **Barbaros'un** nefis birer renkli tablosuyla çıktı.

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

Ansiklopedik bilginizin yanı sıra kelime bilginizi de değerlendiren önemli bir eserdir. Şimdiye kadar almamışsanız, sadece 10 lira göndermek suretiyle abone kaydınızı yaptırmanızı hatırlatmak isteriz.

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK, GENÇLİK ANSİKLOPEDİSİ'Nİ hazırlamış olan **B a k i K u r t u l u ş**'un önemli bir eseridir, Şimdiden almazsanız, bulamıyacaksınız.

Her fasikülü 125 kuruş, 10 fasikülük abone ücreti 10 liradır. Eski fasikülleri yayınevimizden ve İstanbul'da (**Ankara Cad. 62/2 de KÜLTÜR KİTABEVİ**)nden temin edebilirsiniz.

Bayilere ödemeli gönderilir.

Kurtuluş Yayınevi P.K. 35 Bahçelievler - Ankara